

ЛОКАЛНИ ЕКОЛОШКИ АКЦИОНИ ПЛАН ОПШТИНЕ ЧАЈЕТИНА

2013-2017

Чајетина, октобар 2012. године

ЛЕАП КООРДИНАТОР

мр Зорица Милосављевић
Е-mail: zimm@open.telekom.rs

ПРОЈЕКТНИ ТИМ

Евица Рајић, ментор
Е-mail: ecourbo@gmail.com
мр Зорица Милосављевић, локални координатор
Е-mail: ziim@ptt.yu

ЧЛАНОВИ РАДНЕ ГРУПЕ

1. Душан Гаврић - општинска управа
2. Нада Милошевић - СБ „Чигота“
3. Данка Спасенић - општинска управа
4. Миломир Туцовић - ЛЕР канцеларија
5. Владимир Бојовић - Златиборски Еко Аграр
6. Милица Луковић - општинска управа
7. Горан Секулић - општинска управа
8. Зора Вермезовић - Дом здравља
9. Јелена Шопаловић - ПК „Златибор“ АД
10. Бошко Шопаловић - ЈП „Србија шуме“ Ужице
11. Миливоје Дуловић - Председник МЗ Мачкат
12. Срећко Јовановић - Председник МЗ Трипкова
13. Илија Јелисијевић - учитељ, Крива Река
14. Зорица Милосављевић - УГ Златиборски круг
15. Мирјана Ранковић Луковић - новинар ТВ Чајетина
16. Милета Радишић - општинска управа Чајетина
17. Анђелина Лучић - студент просторног планирања
18. Мирјана Лопин Дризо - УГ Златиборски круг
19. Марија Павловић - ТО „Златибор“

СТРУЧНИ САРАДНИЦИ НА ПРОЈЕКТУ:

- Јулија Антонијевић, еколошки инспектор, локална управа Чајетина
- Јасминка Шишовић, инжењер заштите животне средине, Дом здравља Чајетина
- Иван Цековић, дипл. еколог, ЕСОlogica Urbo Крагујевац
- Светлана Ђоковић, дипл. еколог, ЕСОlogica Urbo Крагујевац

СПИСАК СКРАЋЕНИЦА

- ГИС - Географски информациони систем
- ГП - Генерални план (урбанистички)
- ЕАР - Европска агенција за реконструкцију
- ЕУ - Европска унија
- ЕПС - Електропривреда Србије
- ЗПД - Заштићено природно добро
- ЗЦ - Здравствени центар
- ЈП - Јавно Предузеће
- КЈП - Комунално јавно предузеће
- ЛЕАП - Локални еколошки акциони план
- ЛЕАП - Локални еколошки акциони план
- ЛЕР - Локални економски развој
- МУП - Министарство унутрашњих послова
- МЗ - Месна заједница
- НЕАП - Национални еколошки акциони план
- Нпр - На пример
- НВО - Невладина организација
- ППОВ - Постројење за пречишћавање отпадних вода
- РХМЗ - Републички хидрометеоролошки завод
- СО - Скупштина општине
- СБ - Специјална болница
- ТО - Туристичка организација

САДРЖАЈ

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

1. ЛЕАП КАО ПРОЦЕС	1
1.1. Методологија израде локалног еколошког акционог плана.....	1
1.1.1. Фазе израде ЛЕАП-а општине Чајетина	2
2. ПРЕГЛЕД СТАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У ОПШТИНИ ЧАЈЕТИНА	8
2.1. Општи део.....	8
2.2. Природни чиниоци	9
2.2.1. Геоморфологија	9
2.2.2. Клима.....	9
2.2.3. Хидролошка карта општине.....	12
2.2.4. Земљиште и живи свет.....	14
2.2.5. Културно-историјске одлике.....	18
2.3. Становништво	19
2.3.1. Насеља општине Чајетина	20
2.4. Привреда.....	23
2.4.1. Пољопривреда	23
2.4.2. Индустрија	24
2.4.3. Туризам и угоститељство	25
3. ОСНОВНИ ПРОБЛЕМИ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У ОПШТИНИ ЧАЈЕТИНА	30
3.1. Квалитет вода	30
3.1.1. Пијаће воде	30
3.1.2. Отпадне воде.....	35
3.2. Управљање отпадом	41
3.2.1. Приказ стања.....	41
3.2.2. Закључна разматрања	49
3.3. Квалитет земљишта	50
3.3.1. Приказ стања.....	50
3.3.2. Утицај на животну средину.....	51
3.3.3. Закључна разматрања	52
3.4. Здравље становништва, јавна свест, образовање и информисање.....	53
3.4.1. Здравље становништва	53
3.4.2. Јавна свест, информисаност и образовање	61
3.5. Планско уређење простора, биодиверзитет и геодиверзитет	65
3.5.1. Планско уређење простора.....	66
3.5.2. Биодиверзитет и геодиверзитет	67
3.6. Квалитет ваздуха.....	77
3.6.1. Приказ стања.....	78
3.6.2. Утицај на животну средину.....	82
3.6.3. Закључна разматрања	82
4. ПРИОРИТЕТНИ ЦИЉЕВИ ЛЕАП-а ОПШТИНЕ ЧАЈЕТИНЕ	83
4.1. Унапређен квалитет вода у општини Чајетина за 60% до краја 2017. године.....	84
4.1.1. Израдити пројекат зонирања изворишта водоснабдевања до краја 2014. године.....	84
4.1.2. Проширити водоводну мрежу на заинтересована насељена места до краја 2017. године	84
4.1.3. Извршити замену азбест-цементних цеви у делу водоводне мреже до краја 2015. године	85
4.1.4. Урадити катастар загађивача вода до краја 2013. године.....	85
4.1.5. Обезбедити одговарајући третман подземних, лековитих и минералних вода до краја 2016. године	85
4.1.6. Урадити План одржавања и санације локалних сеоских водовода до краја 2015.	

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

године	85
4.1.7. Изградити комплетну канализациону мрежу у насељеним местима Чајетина и Златибор до краја 2014. године.....	86
4.1.8. Обезбедити пречишћавање отпадних вода до краја 2015. године.....	86
4.1.9. Изградити прописне септичке јаме у насељима без канализације до краја 2015. године	86
4.1.10. Изградити атмосферске и фекалне канализационе мреже у насељима покривеним водоводном мрежом до краја 2017. године.....	87
4.2. Регулисано управљење отпадом у општини Чајетина до 2017. године	87
4.2.1. Извршити санацију и рекултивацију дивљих депонија.....	87
4.2.2. Обезбедити одговарајућу опрему и механизацију за третман отпада до краја 2015. године	87
4.2.3. Регулисати затварање, санацију и рекултивацију депоније „Брегови“	88
4.2.4. Одредити локацију за складиштење и третман опасног отпада (медицинског, ветеринарског, фармацеутског и др. отпада) до краја 2014. године	88
4.2.5. Израдити Програм проширења мреже сакупљања отпада до краја 2014. године.....	88
4.2.6. Регулисати третман анималног отпада до краја 2015. године	89
4.2.7. Регулисано одвожење отпада на регионалну депонију Дубоко у Ужицу.....	89
4.3. Побољшано здравље становништва и развијена јавна свест за 60% до краја 2017. године.....	89
4.3.1. Обезбедити мониторинг присуства полена у ваздуху	89
4.3.2. Обезбедити одговарајући третман пијаћих вода на извориштима водоснабдевања	89
4.3.3. Организовати редовне акције дезинфекције, дезинсекције и дератизације	89
4.3.4. Повећати ниво јавне свести локалног становништва и туриста о заштити животне средине	90
4.3.5. Ојачати постојећа и оснивати нова удружења грађана	90
4.3.6. Формирати еколошке секције у школама које их немају, до јуна месеца 2013. године	90
4.4. Плански уређењен и заштићен простор до краја 2017. године	90
4.4.1. Реконструисати деградирани јавне зелене површине до краја 2015. године.....	90
4.4.2. Обезбедити правилну експлоатацију минералних сировина до краја 2016. године.....	91
4.4.3. Обезбедити планску градњу до краја 2014. године	91
4.5. Заштићен био- и геодиверзитет и коришћење обновљивих извора енергије до краја 2017. године	91
4.5.1. Проценити обновљиве природне ресурсе до краја 2013. године.....	91
4.5.2. Организовати еко школе и еко кампове -трајно.....	91
4.5.3. Урадити биодиверзитетне карте општине до краја 2015. године.....	92
4.5.4. Урадити геодиверзитетне карте општине до краја 2016. године.....	92
4.5.5. Успоставити сарадњу са регионалним, националним и међународним институцијама на очувању и унапређењу био и гео-диверзитета	92
4.6. Побољшан квалитет земљишта за 40 % до 2017. године.....	92
4.6.1. Обезбедити производњу здравствено-безбедне хране	92
4.6.2. Обезбедити употребу органских ђубрива у пољопривредној производњи до краја 2015. године	93
4.6.3. Обезбедити правилну експлоатацију минералних сировина и санацију на одређеним локацијама до краја 2017. године	93
4.7. Побољшан квалитет ваздуха до краја 2017. године	93
4.7.1. Успоставити мониторинг квалитета ваздуха до почетка 2013. године.....	93
4.7.2. Урадити и усвојити општински план за заштиту ваздуха од загађивања до краја 2014. године	93
4.7.3. Плански регулисати саобраћајну мрежу до краја 2016. године.....	94
4.7.4. Обезбедити употребу еколошки повољнијих горива (енергија ветра, соларна, геотермална, енергија биомасе) до краја 2017. године.....	94
4.7.5. Санирати постојећа сметлишта и дивље депоније до краја 2015. године.....	94

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

5. КЉУЧНИ АСПЕКТИ ИМПЛЕМЕНТАЦИЈЕ ЛЕАП-а ОПШТИНЕ ЧАЈЕТИНА ПРИОРИТЕТНИ ЦИЉЕВИ ЛЕАП-а ЧАЈЕТИНЕ.....	95
6. ЛИТЕРАТУРА.....	121
ПРИЛОЗИ.....	123
СПИСАК ЧЛАНОВА РАДНЕ ГРУПЕ ЗА ИЗРАДУ ЛЕАП-а.....	136

УВОД

Општина Чајетина се одликује очуваним природним ресурсима, развијеним туризмом и пољопривредом, али се упркос томе сусреће са бројним еколошким проблемима који су резултат живљења и погрешног приступа животној средини, како локалног становништва, тако и бројних туриста који бораве у општини током године, како на Златибору, тако и у селима са развијеним сеоским туризмом. Постојање еколошких проблема упућује на потребу њиховог евидентирања и изналагање одговарајућих решења.

Израда Локалног еколошког акционог плана (ЛЕАП) општине Чајетина обухвата трагање за идејама и подстиче учешће јавности чиме се осигурава да приоритети и решења одражавају оно што сматра заједница као целина. Израдом овог документа се подстиче боља реализација постојећих локалних планова и стратегија, помаже у креирању визије развоја заједнице а у складу са одрживим развојем, јер „...одрживи развој је развој који задовољава потребе садашњице, а истовремено не угрожава могућност будућих генерација да задовоље своје потребе“...

Током 2007. године је урађен, а 2008. године је усвојен ЛЕАП са предвиђеним акцијама у унапређењу стања животне средине за наредне четири године. Документ је на седници Скупштине општине (СО), приликом усвајања оцењен најбољом оценом од стране свих Одборника и касније је коришћен при изради других стратешких општинских докумената и покренуо много позитивних и успешних акција на унапређењу заштите животне средине у нашој општини.

Део активности које су планиране документом су током претходне четири одрађене успешно, један део акција није реализован а и уочени су нови проблеми. Ревизија ЛЕАП-а је неопходна како би се поново свеобухватно сагледало стање животне средине, анализирао тренутна ситуација и направио нови Акциони план по коме ће се руководити општинске службе, јавна предузећа и остала заинтересована јавност у наредним годинама. Овим стварамо предуслов за систематско и континуирано решавање еколошких проблема, јер достизање одрживог развоја је мисија и будућност општине Чајетине и целе Србије.

**Председник општине Чајетина
Милан Стаматовић**

1. ЛЕАП КАО ПРОЦЕС

Локални еколошки акциони план је резултат заједничког рада појединаца-представника свих већих институција у заједници укључујући пословни сектор, невладине организације, стручне институције и представнике локалне управе у циљу решавања проблема животне средине. Стварање и примена ЛЕАП-а је важно због бољег разумевања еколошких проблема на локалном нивоу, подизања свести јавности о проблемима животне средине, учешћа јавности у креирању и примени акционих стратегија и инвестиција, рангирања проблема у односу на људско здравље, сагледавање постојећих ресурса у заједници и планирање њиховог искоришћавања и рационално коришћење средстава за приоритетне еколошке проблеме.

Доношене ЛЕАП-а подразумева учешће јавности током целог процеса што је важно због подизања нивоа свести кроз информисање становништва о еколошким проблемима, обиму, циљевима и еколошким темама и приоритетима и планираним акцијама. Општина Чајетина је у мају 2012. године одабрала пројектантску кућа за израду ЛЕАП-а. У сарадњи са општинском управом формиран је Пројектни тим и одређен је ЛЕАП координатор.

1.1. Методологија израде локалног еколошког акционог плана

Израда ЛЕАП-а представља сложен процес који укључује све важне актере: локалну управу, привреду, образовне и научне институције, здравство, невладин сектор и становнике општине општине. Приликом израде ЛЕАП-а важно је учешће свих евидентираних актера, а подршка локалних власти је од кључног значаја, јер они имају непосредну одговорност за спровођење великог броја акција које произилазе из ЛЕАП процеса. Локалне власти су показале велико интересовање и узеле учешће при изради првог документа, а такође и сада, приликом његове ревизије и израде новог документа

Израда ЛЕАП-а подразумева активно учешће јавности током целог процеса, што омогућава двосмерну комуникацију, јер учешће јавности значи подизање нивоа свести и знања кроз предавања и информисање о важним еколошким проблемима, темама, циљевима и обиму рада на ЛЕАП-у. Израда документа се састоји од фаза које трају одређени временски период. Фазе су логичан редослед акција које најширу јавност информишу о проблемима, приоритетима у њиховом решавању, могућим акцијама и неопходним ресурсима за њихово спровођење.

ЛЕАП Чајетине је рађен по методологији Европске агенције за реконструкцију. Главне фазе у изради документа су:

- обезбеђење координатора ЛЕАП-а
- идентификација учесника,
- формирање пројектног тима и радне групе,
- израда визије развоја заједнице,
- процена стања животне средине,
- одређивање приоритетних области,
- израда акционог плана за приоритетне области,
- одређивање приоритета у реализацији акционог плана.

Активности које су спроведене у циљу подршке ЛЕАП-у су:

- подизање нивоа свести јавности-медијска подршка,
- организовање скупова и предавања.

1.1.1. Фазе израде ЛЕАП-а општине Чајетина

Општина Чајетина је у мају 2012. године одабрала пројектантску кућа за израду ЛЕАП-а. У циљу квалитетнијег рада и што боље анализе стања животне средине, прикупљања информација и података за процену стања животне средине и планирања будућих активности, односно спровођења читавог процеса израде документа одређен је локални ЛЕАП координатор (пројектантска кућа је одредила ЛЕАП координатора). Задатак локалног координатора је обезбеђивање адекватне координације између тима за израду ЛЕАП-а, различитих општинских и јавних служби и свих релевантних чинилаца битних за израду, усвајање и имплементацију документа.

1.1.1.1. Идентификација учесника

Идентификација потенцијалних учесника у изради ЛЕАП-а општине Чајетине је представљала прву практичну активност и од кључне је важности и један је од предуслова за изградњу концензуса око најважнијих питања заштите животне средине. У процес израде и имплементације ЛЕАП-а су били укључени:

- локална управа која је омогућила приступ потребним информацијама и обезбедила учешће свих партнера у изради ЛЕАП-а;
- јавна и приватна предузећа која имају велики утицај на животну средину, а која се налазе на територији локалне заједнице;
- организације и инспекције у области урбанизма, пољопривреде, шумарства, водопривреде, природних ресурса, здравља, заштите природних и културних добара, управљања заштићеним природним добрима и сл;
- образовне институције;
- невладин сектор и друга удружења и организације;
- локална средства информисања.

1.1.1.2. Формирање организационе структуре

Дефинисање организационе структуре подразумева формирање радних тела и именовање ЛЕАП координатора, подела задужења и одговорности. Локални ЛЕАП координатор води све активности у процесу израде документа: организује и води састанке, помаже у изради радних докумената, пружа подршку техничким тимовима и радним групама.

Радна група је састављена од стручњака за поједине тематске целине који врше процену стања животне средине, израду визије развоја заједнице, листу проблема и приоритета, припрема и предлаже акционе планове и доставља извештаје ЛЕАП координатору.

1.1.1.3. Израда визије заједнице

Утврђивањем визије заједнице, ствара се оквир који ће помоћи да се одаберу циљеви заштите животне средине и решења која ће се одредити акционим планом.

Визија развоја заједнице није представљена кроз једну реченицу, већ представља смерницу за решавање постојећих проблема у наредном периоду у општини Чајетина. Она представља приказ заједнице у каквој би грађани желели да живе у наредне четири године.

1.1.1.4. Процена стања животне средине

Процена стања животне средине је активност у оквиру које су учесници изводили закључке о томе где су највећи проблеми и опасности за заједницу, који су ограничавајући фактори у њиховом решавању и које проблеме би требало хитно решавати. Она садржи анализу кључних питања животне средине општине Чајетина, податке о утицају који на животну средину имају одређене установе и институције, као и активности које те или друге организације предузимају на санирању и унапређењу постојећег стања.

Процена стања животне средине и утврђивање приоритета су најважније активности приликом израде ЛЕАП-а. Проценом добијамо пресек постојећег стања животне средине у општини. То помаже свима да стекну слику о окружењу у коме живе, а то је важно због израде планова за конкретне акције које ће се дефинисати. Утврђивање приоритета усмерава побољшање животне средине ка најважнијим проблемима. Успешно утврђивање приоритета захтева сарадњу представника власти, привреде и невладиних организација .

Пре почетка рада Радне групе, извршено је анкетање грађана о проблемима животне средине због тзв. „учесничке процене стања”. Анкетом је обухваћено 342. становника општине, 155. мушког пола и 187. женског пола, старости од 18. до преко 60. година из 15. Месних заједница (МЗ). Резултати анкете су показали да грађани више нису него што јесу задовољни стањем животне средине у својим МЗ и на територији читаве општине, сматрају да је животна средина угрожена и да је највише угрожавају отпадне воде и отпад. Као мере за побољшање стања животне средине у општини грађани су предложили увођење строгих казни за прекршиоце и из општинског буџета финансирање еколошких пројеката (резултати анкете су у прилогу документа).

На првом састанку Радне групе, одржаном 09.07. 2012. године, учесници су кроз радионицу идентификовали најважније проблеме и дефинисана је учесничка процена стања. Најважнији дефинисани проблеми су:

- постојање дивљих депонија,
- неадекватно одлагање отпада,
- непостојање селектирања отпада,
- нерешен третман опасног отпада (медицински, електронски...),
- нерешен третман анималног отпада,
- непостојање канализационе мреже по селима,
- непланска сеча шума,
- загађеност водотокова,
- непостојање пречишћавања вода,

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

- загађивање и деградација земљишта,
- неколтронисано брање лековитог биља,
- урбанизација- непланска градња,
- неадекватно газдовање водама,
- непоштовање зона заштите воде,
- неспровођење и непоштовање закона,
- недовољна едукација становништва о заштити и унапређењу животне средине, о еколошким темама (из области пољопривреде, производњи здраве хране, компостирању, употреби биља...),
- недовољна едукација становништва о правима и законима из области заштите животне средине,
- недовољна заинтересованост локалне самоуправе (сектора за заштиту животне средине) за еколошке проблеме и њихово решавање,
- непостојање трансфер станица за прикупљање отпада,
- непостојање програма за коришћење алтернативних извора енергије,
- недовољно информисање јавности о еколошким проблемима, темама и сл..(недовољно медија),
- сезонски прилив становника због туризма и негативан утицај на количину отпада, отпадне воде, уништавање биодиверзитета (непланско брање биља и гљива),
- бука (саобраћај, туристи на Златибору),
- непостојање континуираног праћења нивоа буке,
- загађеност хране (непостојање контроле производње хране)
- небрига о псима луталицама,
- недовољан број еколошких организација и удружења грађана,
- непостојање буџетских средстава за еколошке пројекте.

Сви идентификовани проблеми су сврстани у десет тематских целина:

- отпадне воде
- отпад
- пијаће воде
- ваздух
- уређење простора
- јавна свест
- здравље становништва и бука
- земљиште
- саобраћај
- биодиверзитет, геодиверзитет и обновљиви извори енергије.

Прва седница Радне групе

1.1.1.5. Одређивање приоритетних области рада у оквиру ЛЕАП-а

На другој седници Радне групе, одржаној 23.07.2012. године учесници су се определили за следеће приоритетне области рада:

- воде (отпадне, пијаће)
- отпад
- земљиште
- здравље, јавна свест, образовање и информисање
- уређење простора, биодиверзитет, геодиверзитет и обновљиви извори енергије
- ваздух

Након одређених приоритетних области рада одређени су приоритети мултикритеријумском анализом по методологији РЕЦ-а. Мултикритеријумска анализа пре свега обухвата избор критеријума за одређивање приоритетних циљева, затим одређивање тежине критеријума и бодовање циљева према изабраним критеријумима и одређеној тежини критеријума. Дефинисани приоритетни циљеви ЛЕАП-а општине Чајетина су:

1. унапређен квалитет вода
2. регулисано управљање отпадом
3. побољшано здравље становништва и развијена јавна свест
4. плански уређен и заштићен простор
5. заштићен био и геодиверзитет и коришћење потенцијала обновљивих извора енергије
6. побољшан квалитет земљишта
7. побољшан квалитет ваздуха

Друга седница Радне групе

1.1.1.6. Израда акционог плана за приоритетне области

На трећој сеници Радне групе, одржаној 17.08.2012. године присутни су учествовали у изради Акционог плана за приоритетне области. Извршена је анализа старог акционог плана, евидентирано је шта је остварено током претходне четири године, а шта није и дати су предлози нових активности за наредни период од четири године.

Израда акционог плана за приоритетне области је кључна фаза израде ЛЕАП-а Чајетине, јер су дефинисане активности које је потребно реализовати како би се тренутна ситуација у појединим областима на територији општине Чајетина унапредила. За сваку активност (акцију) у оквиру детаљне разраде дати су кратак опис, очекивани резултати, наведене надлежне институције или организације које ће реализовати активности, оквирни временски рок за извршење, процена буџета и могући извори финансирања.

Општи подаци о општини Чајетина, преглед стања животне средине, технички извештаји и скуп предвиђених активности чине документ ЛЕАП Чајетине.

1.1.1.7. Одређивање приоритета у реализацији акционог плана

Одређивање приоритетних циљева у реализацији акционог плана је била финална активност у изради ЛЕАП документа. Сврха ове активности је да омогући општини Чајетина да своје ограничене материјалне ресурсе усмери прво на најкритичнија питања, у наредне четири године с обзиром да је овај документ припремљен за тај период, односно на оне области где ће резултати имати највећи утицај на околину и целокупно становништво. За одређивање приоритета коришћена је методологија бодовања у складу са значајем које поједине активности/акције имају за локалну заједницу.

1.1.1.8. Остале активности у оквиру израде ЛЕАП-а

Основно правило израде ЛЕАП-а је да се он заснива на активном учешћу јавности током целог процеса, што се обезбеђује учешћем представника свих релевантних институција и организација, као и анкетом становништва. Учешће већег броја актера омогућава трагање за идејама и потребама грађана, чиме се обезбеђује да приоритети и акције дефинисане у оквиру ЛЕАП-а одражавају жеље локалне заједнице као целине.

Активно учешће локалне заједнице није могуће без укупног подизања свести о обиму, значају и циљевима рада, значају заштите животне средине и могућим активностима за то везаним. Најважнији разлози за рад на подизању свести су:

- добро обавештени грађани ће далеко пре подржати поједине програме заштите животне средине у оквиру своје заједнице;
- добро информисани грађани ће реалније и мање емотивно сагледавати ситуацију у појединим областима и своје напоре усмерити ка постизању консензуса о неопходним активностима;
- добро информисани грађани ће имати активну улогу у прикупљању и обради информација од значаја за поједине области и еколошке проблеме;

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

- решавање многих проблема ће подразумевати и промене у понашању или свакодневним поступцима чланова заједнице;
- грађани ће се лакше самоорганизовати у заштити својих права и интереса, укључујући надгледање поштовања закона и, у случају потребе, организовање јавног притиска на локалну власт;
- чланови заједнице могу бити добар извор информација и креативних идеја.

Током израде ЛЕАП-а локални медији су снимали и емитовали прилоге о седницама радних група, резултатима који су постигнути током рада, као и шта се постигло у претходне четири године у области заштите животне средине у општини. Осим локалне телевизије прилог је емитован и на регионалној телевизијској станици (ТВ) „ЛАВ“ чиме је омогућено да шира јавност буде упозната о изради овог документа, као и о томе шта локална управа предузима на пољу унапређења стања животне средине и колико су и друге институције, организације и појединци у то укључени.

2. ПРЕГЛЕД СТАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У ОПШТИНИ ЧАЈЕТИНА

2.1. Општи део

Општина Чајетина се налази у југозападном делу Републике Србије, са севера окружена општином Ужице, са истока општином Ариље, са југоистока општином Нова Варош, са југа општином Прибој, а са запада Републиком Босна и Херцеговина (БиХ).

Административно припада Златиборском округу и заузима површину од 647. км². Простор општине Чајетина географски подразумева таласасту висораван између река Сушице и Увца и планина Таре и Муртенице, са планинским масивом Златибора као средишним и главним делом.

На повољан географски положај Општине утичу магистрални путеви за Црну Гору и Републику БиХ. Преко територије Општине Чајетина пролази и пруга Београд - Бар, а у непосредној близини се налази аеродром Поникве (војни аеродром који није у функцији, а планира се изградња за цивилни саобраћај).

Слика број 1. Положај општине Чајетина

Посматрано у односу на цео Златиборски округ, Чајетина је пета по величини општина на територији округа, заузимајући 10,5% укупне територије округа. Према достигнутом степену развоја, Чајетина превазилази просек који карактерише цео Златиборски округ.

Табела број 1. Приказ површине општине Чајетина: (извор: Стратегија одрживог развоја општине Чајетина 2010-2020.)

Површина општине	(ха)	64700
Пољопривредна површина – (друштвена и индивидуална пољ. домаћинства)	(ха)	37469
Укупна обрасла шумска површина	(ха)	21555
Пољопривредно земљиште	%	55,8

2.2. Природни чиниоци

2.2.1. Геоморфологија

Око 80% територије општине чини брдско-планински део. Рељеф општине Чајетина је одређен геолошким и геоморфолошким особинама златиборског масива, који припада групи Старовлашких планина, односно динарском планинском масиву. Највећи део овог подручја има изглед простране, заталасане висоравни. Просечна надморска висина је око 1000 метара.

Највиши планински врхови су Торник (1.496 м) и Чигота (1.422 м). На начин коришћења земљишта у овој општини су утицали клима, рељеф, надморска висина, друштвено-економске прилике, традиција, навике, створено материјално богатство и економски услови.

У морфолошком погледу територија општине Чајетина се одликује брдско-планинским типом рељефа. Морфолошке одлике територије општине су одређене геолошким и геоморфолошким карактеристикама Златиборског планинског масива, који се на западу Србије пружа генералним правцем северозапад-југоисток, који је карактеристичан за већину планинских масива у Унутрашњим Динаридима. Највећи део територије је таласаста висораван између река Сушице и Увца и планина Таре и Муртенице, са планинским масивом Златибора као средишним и главним делом.

Преовлађујући удео серпентина у саставу терена општине Чајетина има велики значај за целокупни комплекс природних услова, како физичко-географских, тако и биогеографских. Серпентини су по површини веома трошни. Испресецани су многобројним пукотинама дуж којих лако циркулише вода. После серпентина, односно серпентисаних перидотита, највеће распрострањење имају кречњаци и доломити средњег и горњег тријаса. Кречњаци су испресецани многим пукотинама, услед чега је подземна циркулација воде у кречњачкој маси интезивна.

По ободу Златибора се јављају разноврсни површински и подземни облици карстног рељефа, а површинском крашком ерозијом је настао велики број вртача. Од подземних облика у кречњацима су развијене пећине и јаме, евидентирано је 133. оваква облика, у највећем броју малих димензија, док су три пећине дуже од 500 м (Пипалска, Стопића и Потпећка). Због специфичних микроклиматских услова, пећине и јаме су станиште за многе ретке и ендемичне врсте бескичмењака.

2.2.2. Клима

Клима општине је условљена географским положајем и надморском висином терена. Златиборска површ је смештена између две велике природне целине, Панонске низије на северу и Јадранског мора на југу, па је изложена утицајима копна и мора. Како је делимично окружена висовима који не прелазе 1.500 м, отворена је ваздушним масама из разних праваца и њиховим утицајима. Због тога се клима ширег оквирног простора Златибора, а самим тим и општине, може сматрати умерено-континенталном (субалпском). Међутим, она је веома издиференцирана због различитих надморских висина терена и различите ортографске изложености ваздушним струјањима.

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

Клима овог подручја припада умерено-континенталном типу, са утицајем планинске климе. У ваздуху се налази висок проценат кисеоника и озона који су условљени географским положајем. На великим висинама изнад овог подручја долази до сударања и прожимања ваздушних маса, које продиру из Средоземља и са Карпата. Поред високог присуства озона и кисеоника климатска погодност се огледа и у умерено хладним зимама (најнижа средња температура у јануару је $-5,2^{\circ}\text{C}$) и благим летима без тропских врућина (највиша средња температура у августу је $23,3^{\circ}\text{C}$).

Ваздух је у току године на Златибору умерено влажан (на граници са умерено сувим) јер његова средња годишња релативна влажност износи 76%, са малим годишњим колебањима до 15%.

Табела број 2. Преглед важних метеоролошких података за 2010. (Извор: Републички хидрометеоролошки завод)

Ваздушни притисак, х Па	Релативна влажност ваздуха, %	Годишња вредност	Температура ваздуха, $^{\circ}\text{C}$											
			јан.	феб.	март	апр.	мај	јун	јул	авг.	сеп.	окт.	нов.	дец
896,3	78	8,3	-2,6	-0,3	2,6	7,8	12,3	16,1	17,9	18,4	12,5	6,1	8,0	-0,4

Осунчаност износи 167,9 часова у месецу или 2.014,5 сати у години, док је број облачних дана 113 у години. Највеће трајање осунчавања је у јулу (272,9 сати) и августу (259,4 сати), када је најмања облачност и када су дани најдужи. Најмање осунчавање је у децембру (76,4 сата) и јануару (92,1), што је условљено знатно већом облачношћу и краћим данима.

Струјање ваздуха је изражено али су жестоки и олујни ветрови ретка појава. Најчешћи ветарови су југозападни, јужни и североисточни а најређи западни и југоисточни. Најјачи ветрови су јужни (просек 3.4 м/сец) и југозападни (3.1 м/сец). И поред тога што је најчешћи ветар југозападни и што он почетком лета и у јесен доноси кишу, количине падавина су релативно мале, око 1017,3 мм просечно годишње.

На квалитет ваздуха утиче и донекле неповољно стање шумског фонда. Шуме су заступљене на површини од 19.309 ха од укупне територије општине. Оптимална пошумљеност је 70,5%. У оквиру шумских површина просечна дрвна маса четинара износи 12.531 m^3 , а лишћара 1.429 m^3 .

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

Табела број 3. Средње месечне, годишње и екстремне вредности 1981-2010. (Извор: Републички хидрометеоролошки завод)

	јан.	феб	март	апр	мај	јун	јул	авг	сеп	окт	нов	дец	год.
ТЕМПЕРАТУРА °Ц													
Средња максимална	2,1	3,3	7,5	12,4	17,6	20,8	23,1	23,3	18,6	14,0	7,8	2,6	12,8
Средња минимална	-5,2	-4,7	-1,2	3,2	7,9	10,8	12,7	12,9	9,0	5,1	0,1	-4,0	3,9
Нормална вредност	-2,1	-1,3	2,4	7,2	12,3	15,4	17,2	17,5	13,1	8,8	3,2	-1,2	7,7
Апсолутни максимум	17,6	19,9	24,9	25,6	31,7	34,4	35,8	34,4	32,2	30	25,5	17,2	35,8
Апсолутни минимум	-19,8	-19,4	-18,7	-8,8	-2,1	-0,2	4,1	2,4	0,2	-11,2	-14,5	-18,5	-19,8
Ср. бр. мразних дана	26	22	18	6	0	0	0	0	0	4	15	24	116
Ср. бр. тропских дана	0	0	0	0	0	0	2	2	0	0	0	0	5
РЕЛАТИВНА ВЛАГА (%)													
Просек	83	79	74	70	70	73	70	70	75	78	80	85	76
ТРАЈАЊЕ СИЈАЊА СУНЦА													
Просек	92,1	105,7	141,9	161,4	210,1	229,8	272,9	259,4	196,1	160,6	108,1	76,4	201,4,5
Број ведрих дана	4	4	4	4	3	4	8	9	7	6	5	4	63
Број облачних дана	13	11	11	10	8	7	5	6	8	9	11	14	113
ПАДАВИНЕ (мм)													
Ср. месечна сума	65,4	68,5	73,4	79,0	94,4	110,2	96,3	78,8	98,3	78,2	92,3	82,6	101,7,3
Мах. дневна сума	31,9	51,9	42,6	40,1	63,1	67,2	82,3	65	89,9	60,6	90,1	67,3	90,1
Ср. бр. дана ≥ 0.1 мм	15	15	16	17	16	15	12	11	12	12	13	16	171
Ср. бр. дана ≥ 10.0 мм	2	2	2	2	3	4	3	3	3	3	3	3	33
ПОЈАВЕ (број дана са....)													
снегом	13	13	12	5	1	0	0	0	0	2	7	13	66
снежним покривачем	27	24	20	5	0	0	0	0	0	2	12	23	114
маглом	14	12	13	10	9	9	8	7	11	12	14	16	134
градом	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	2

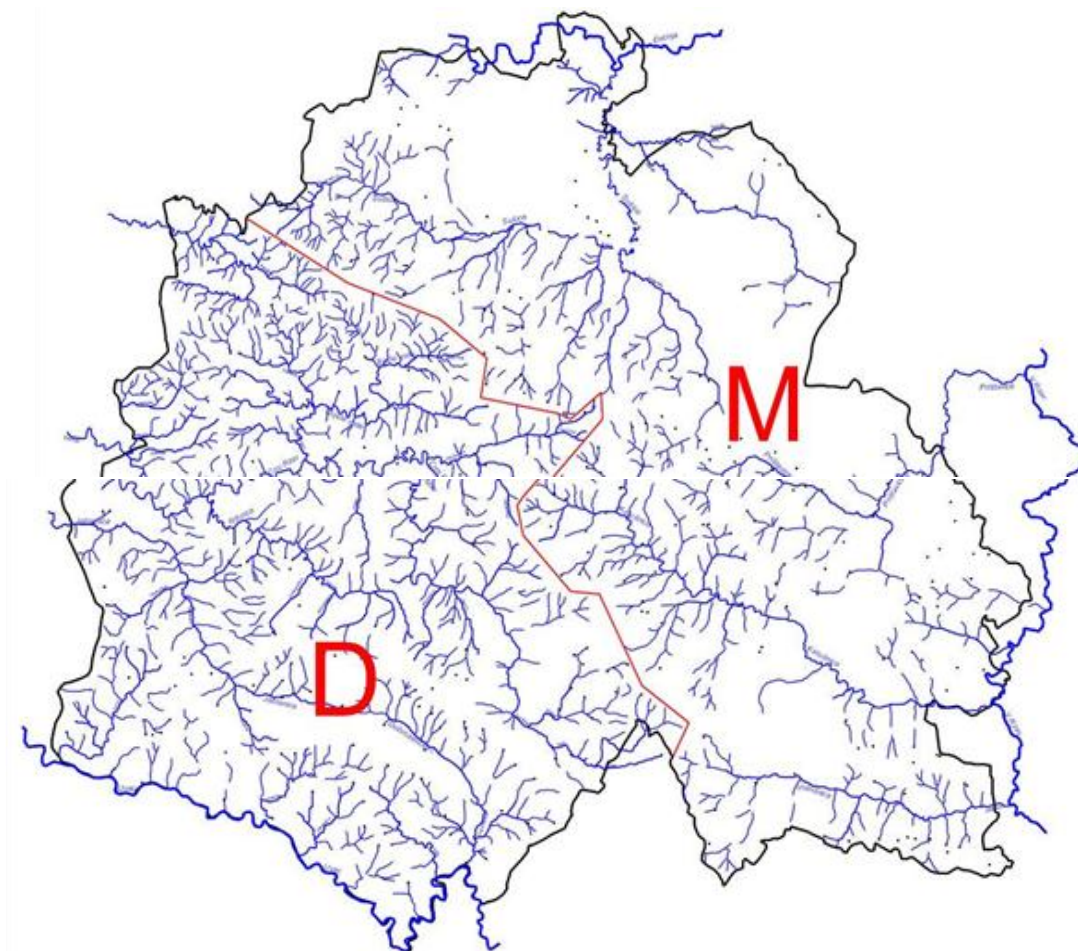
2.2.3. Хидролошка карта општине

2.2.3.1. Површинске воде

Хидрографске карактеристике подручја условљене су геолошким, геоморфолошким и климатским одликама овог подручја. На Златиборском планинском масиву шире посматрано хидрографска мрежа припада Црноморском сливу односно сливовима Дрине и Западне Мораве.

Вододелница која одваја ова два слива протеже се од Муртенице на југоистоку, преко Златибора, до масива Таре на северозападу. Површински токови на карбонатном делу терена углавном пониру, тако да ове пределе често прате суве долине, висеће долине, понори и други карактеристични карстни геоморфолошки облици.

На некарбонатним деловима терена налазе се мање реке и потоци. Ови водотоци често имају бујични карактер и то поготово у пролеће у периодима интензивних падавина и топљења снега.

Слика број 2. Хидрографска мрежа територије Општине Чајетина са приказом вододелнице која раздваја сливове Дрине и Мораве(Извор: РХЗ)

Велики број заступљених литостратографских јединица, њихови међусобни односи (раседни, трансрегресивни, дијапирски...) условљени

тектонским покретима и различитим геоморфолошким појавама и процесима, створили су предуслов за стварање сложених хидрогеолошких прилика на подручју истраживања.

Поједини делови подручја истраживања одликују се веома великом водоносношћу и повољним хидрогеолошким карактеристикама, док се поједина места карактеришу као „условно“ безводни делови терена, или терени у којима се формирају издани са slabим хидрогеолошким карактеристикама.

2.2.3.2. Подземне воде и издани

Стене у оквиру којих је издвојен пукотински тип издани одликују се малом примарном порозношћу, али накнадним деловањем егзогених и ендегених процеса дошло до повећања њихове порозности. Пукотински тип издани веће издашности формиран је у оквиру Златиборског ултрамафитског масива, првенствено у серпентинитима. Посматрано у плану овај тип издани има доминантно распрострањење на ширем истражном подручју. Доминантну улогу у прихрањивању пукотинског типа издани типа имају атмосферски талози.

Осим на рачун инфилтрације атмосферских талога пукотински тип издани се прихрањује и путем прилива воде из карстног типа издани и карстно-пукотинског типа издани са којима је и контакту на већем делу подручја истраживања.

Доминантну улогу у прихрањивању пукотинског типа издани имају атмосферски талози. Осим на рачун инфилтрације атмосферских талога пукотински тип издани се прихрањује и путем прилива воде из карстног типа издани и карстно-пукотинског типа издани са којима је и контакту на већем делу подручја истраживања.

Трећи вид прихрањивања овог типа издани је на рачун губљења воде површинских токова дифузно дуж корита ових водотока. Резерве подземних вода формираних у оквиру пукотинског типа издани су знатно мање од резерви подземних вода формираних у оквиру карстног типа издани на територији Општине Чајетина.

Површински гледано, кречњачке масе заузимају скоро једанко распрострањење као и серпентинитске масе, док је такав однос несразмеран када су у питању хидрогеолошке појаве. Овакви односи на терену указују на главне одлике стенских маса у оквиру којих се формирају подземне воде, односно на услове прихрањивања издани, услове кретања подземних вода и коначно на услове истицања подземних вода.

Карбонатне наслаге тријаске старости имају огромно распрострањење у области западне Србије и могу се пратити дуж целог појаса Унутрашњих Динарида. Скоро све планине, са динарским правцем пружања исток-запад, изграђане су већим делом од тријаских кречњака, а подземне воде које су акумулиране у карстном типу издани формираном у поменутиим седиментима имају несумњиво регионално битне резерве.

Распрострањење карстног типа издани на територији општине Чајетина везано је искључиво а интензивно и у више наврата карстификоване кречњачке

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

средњег и горњег тријаса. У погледу хидродинамичких својстава ових издани може се рећи да се по правилу ради о изданима са слободним нивоом, и површином храњења која се поклапа са површином распрострањења.

Карстни хидрогеолошки систем је таква целина, са карстном издани као основним чланом, која може бити састављена, или под утицајем, једне или више издани и површинских токова.

Табела број 4. Приказ издашности извора (л/с) који дренирају карстни тип издани на подручју Општине

Редни број	Назив појаве	Локација	Издашност (л/с)
1.	Сушичко врело	Трипкова	400
2.	Врело Боровац	Мачкат	10
3.	Котрен	Крива Река	10
4.	Цамбића врело	Крива Река	40
5.	Головско врело	Голово	18
6.	Бело врело	Голово	10
7.	Жунско врело	Голово	14
8.	Ћокића врело	Голово	2.5
9.	Бабино врело	Алин Поток	10
10.	Иђово врело	Рожанство	10
11.	Бања Вапа	Рожанство	1
12.	Булин врело	Рожанство	2
13.	Јанковића извор	Трнава	4.5
14.	Врело Змајевац	Сирогојно	20
15.	Радељића врело	Сирогојно	5
16.	Јањушко врело	Сирогојно	5
17.	Врело Гостиље	Гостиље	10
18.	Извор Јуревац	Гостиље	10
19.	Раковчки извор	Гостиље	8.5
20.	Љубишко врело	Љубиш	150
21.	Извор Међе	Љубиш	2.5
22.	Дуњића врело	Стубло	6
23.	Доброселичка врела	Доброселица	70
24.	Добра вода	Доброселица	3

2.2.4. Земљиште и живи свет

2.2.4.1. Земљиште

Територија општине Чајетина изграђена је од стена које се међусобно разликују по старости и литологији. Доминатно распрострањење на подручју истраживања имају стене мезозојске старости односно карбонатне стене тријаске старости, ултрамафити јурске старости и асоцијација

стена која је сврстана у „офиолитске меланж“ (дијабаз-ројначку формацију) јурске старости.

Целокупна површина општине Чајетина припада геотектонској јединици Унутрашњих Динарида Србије која има значајно распрострањење и ван територије наше државе. У тектонском погледу на подручју истраживања издваја се антиклинала Златиборског перидотитског масива.

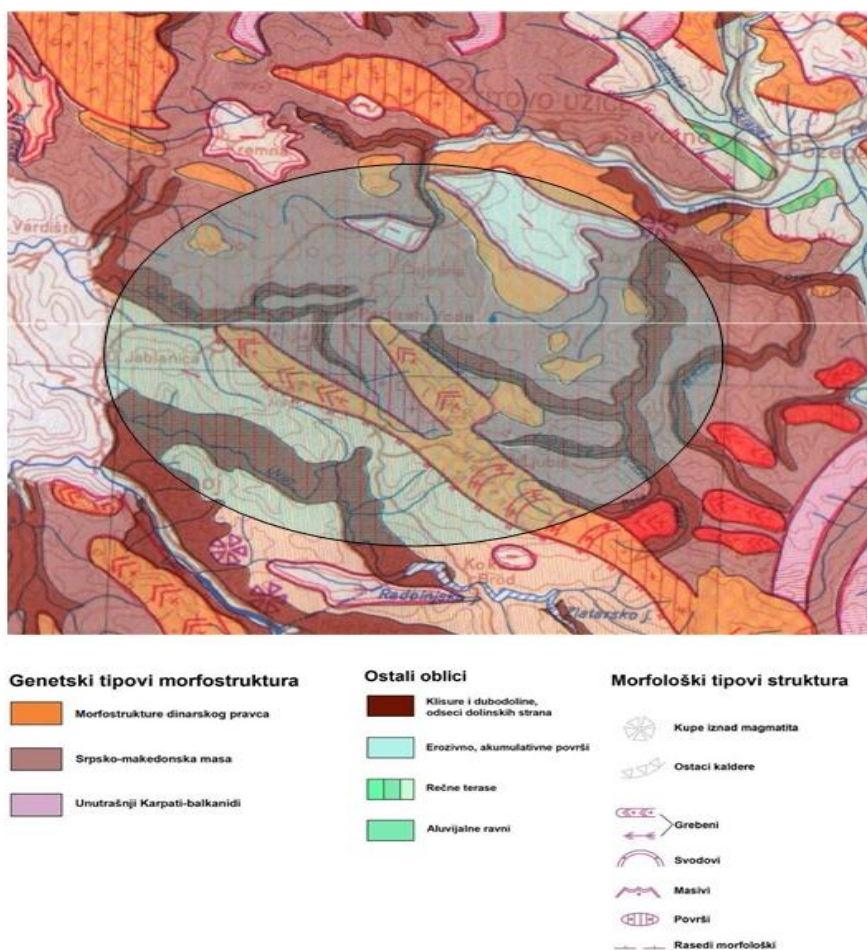
Иако се подручје Златибора одликује једноставном геолошком грађом, у претходном периоду је ово подручје било тема бројних полемика геолога. Основни узрок супростављеним теоријама о геолошкој грађи златиборског планинског масива и целокупног офиолитског појаса унутрашњих динарида су неразјашњена питања међусобног положаја карбонатног комплекса стена тријаске старости, дијабаз-ројначке формације и ултрамафитског комплекса стена. Постоје три теорије о међусобним геотектонским односима између водећих литостратиграфских чланова (тријаских карбоната, дијабаз-ројначке формације и ултрамафитског комплекса стена):

- Прва група Аутора - конкордантни тектонски односи (тријаски кречњаци чине подину дијабаз-ројначкој формацији и ултрамафитском комплексу стена),
- Друга група Аутора - теорија олистолита (тријаски кречњаци су уроњени блокови у стене дијабаз-ројначке формације и ултрамафитског комплекса стена), и
- Трећа група Аутора – на одређеним деловима терена владају конкордантни геотектонски односи, док су на другим деловима терена тријаски кречњаци представљени олистолитима у оквиру стена дијабаз-ројначке формације.

Сложена геолошка грађа и тектонски склоп довели су до образовања многих разнородних геоморфолошких карактеристика на подручју истраживања односно на територији општине Чајетина.

Различити геоморфолошки процеси који су се одвијали у геолошкој историји и који се још увек одвијају на овом терену створили су бројне геоморфолошке облике. Генерално посматрано, највећи део територије општине Чајетина одликује се надморским висинама преко 1000 м. У морфолошком погледу подручјем истраживања доминира планина Златибор која се одликује динарским правцем пружања северозапад-југоисток. На територији општине Чајетина заступљени су флувијални, карстни и падински геоморфолошки процеси. Бројни геоморфолошки облици (вртаче, пећине, јаме, понорнице, еставеле, укљештени меандри, водопади, сипари идр.) који су створени радом егзогенних сила, дају посебно обележје овом терену.

На територији општине Чајетина, налазе се мање неогене потолине, и то такође на великим надморским висинама (преко 600 мнв). Од неогених басена на територији општине Чајетина најзначајнији је Бранешко поље, затим следе неогени басени Криве реке и неогени басен на подручју Семегњева.

Слика број 3. Геоморфолошка карта општине Чајетине (модификовано Зеремски, 1990.)

2.2.4.2. Флора и фауна

Зелене површине су део животног простора који је обрастао вегетацијом. Светски стандарди прописују зелене травнате површине за једног човека на површини од 2,5 м² за градска насеља. На територији општине су задовољени стандарди што се тиче зелених површина.

Живи свет Златибора је врло разноврстан и представљен је великим бројем ретких и угрожених биљних и животињских врста, од којих су многе посебно значајне у националним и међународним оквирима. Поред очуване природе томе је допринео биогеографски положај Златибора, његова величина и разуђеност, као и изузетно богатство геолошке подлоге и вегетације, као и специфична клима.

Флора општине Чајетина је од изузетног значаја за укупан флористички диверзитет, због специфичних врста значајних за привреду и друштво, затим за очување и прогресивно (или регресивно) развиће биљног покривача, као и због стабилности генетичких система који чине популације тих врста.

Основне флористичке вредности општине Чајетина представљене су кроз флору Златибора која обухвата 497 таксона, од којих 14 припада маховинама (*Bryophyta*), 10 папратницама (*Polypodiophyta*), 6 голосеменицама (*Pynophyta*) и 467 скривеносеменицама (*Magnoliophyta*).

На територији општине Чајетина дефинисане су следеће шумске асоцијације: храстове, букове шуме, борове шуме и мешовите шуме букве, јеле и смрче. Према пореклу шума, утврђен је повољан однос високих шума, као најквалитетнијих, у односу на изданачке шуме, шикаре и шибљаке (однос је око 91%: 9%). Стање високих шума као што су чисте црноборове, мешовите црно-белоборове и чисте белоборове, по стању, дрвеној запремини и производном потенцијалу је задовољавајуће, осим у високим шумама храста китњака и букве, које су прилично запуштене и са малом дрвном запремином.

Учешће вештачки подигнутих састојина и култура четинара је око 30%, што представља велики проценат. Позитиван тренд у пошумљавању је замена природних високих борових шума аутохтоним четинарима за ово подручје, као што су црни и бели бор. Учешће деградираних и девастираних шума, као што су шикаре и шибљаци, је занемарљиво, јер су то типови вегетације присутни махом у подручјима клисура река у којима представљају трајне стадијуме.

Стање, дрвена запремина и производни потенцијал високих шума, као што су чисте шуме црног бора, мешовите шуме белог и црног бора и чисте шуме белог бора су задовољавајући, док су високе шуме китњака и шуме букве прилично запуштене и са малом дрвеном запремином.

Што се риблиг фонда тиче, читаво подручје општине је некада било пастрмско. Од извора, па у дужини од око 15 км, наилазило се искључиво на кркушу (*Gobio sp.*) и пеша (*Cottus gobio*), а после и на клена (*Leuciscus cephalus*), док се пастрмка налазила тек на делу тока са каменитом и шљунковитом подлогом. Рибница је обиловала кркушом као једином риблигом врстом, док су се у Бјелим водама, поред пастрмке сретале кркуша и клен. Рибли фонд Великог и Малог Рзава чинио је веома густо насеље поточне пастрмке, уз коју је регистрована и кркуша.

На масиву Златибора је регистровано до сада 14 водоземаца и гмизаваца. Све те врсте су кандидати за Црвену листу угрожених кичмењака Србије, по чему се може рећи да је значај ове групе животиња на Златибору веома висок. Стварни диверзитет је знатно већи што значи да је потребно интензивирати истраживања. Укупно 6 врста водоземаца и гмизаваца Златибора налази се на списку природних реткости у Србији.

Фауна инсеката (класа *Insecta*) Златибора за сада броји 256 утврђених врста у оквиру 36 фамилија.

Укупни број познатих врста птица масива Златибора износи 150 врста. Велика већина врста од тог утврђеног броја спада у птице гнездарице - 116 врста. Укупно 69 врста заштићено је као природне реткости у Србији. На масиву Златибора, као подручја од највећег значаја за орнитофауну могу се навести: 1. Клисура Увца; 2. Чавловац; 3. Муртеница; 4. Камишина; 5. Клисура Доброселице; 6. Торник; 7. Шишатовац; 8. Груда; 9. Катушница.

Фауна сисара Златибора обухвата 54 до сада регистроване врсте у оквиру 17 фамилија и 39 родова, што се може окарактерисати као висок диверзитет и богатство подручја у националним размерама. Многе врсте

сисара које живе на Златибору, налазе се на листи за упис на Црвену листу угрожених кичмењака Србије. Посебно значајне врсте овог подручја су: медвед, вук, видра, дивокоза и друге врсте, без обзира што се неке од њих на овом подручју налазе у пролазу¹.

2.2.5. Културно-историјске одлике

Познато је да је територија општине Чајетина била насељена још у праисторијском добу, када су на подручју Златибора живели Илири, тј. њихово племе Партини, о чему сведоче њихова гробља („градине“) у околним селима (Крива Река, Љубиш, Мушвете, Бранешци и сл.). Након доласка Римљана, Партини су романизовани и почели су обожавати бога Јупитера партинског. Такође из римског периода потиче доста утврђења, путева, надгробних споменика.

У VII веку на територију општине долазе Словени. Сматра се да се једно од средишта српске земље Рашке, град Дресник, налазио на месту данашњег села Дрежника. Око 1180. године Стефан Немања прикључује Златибор и Ужице самосталној Српској држави.

Златибор се током средњег века налазио у склопу Рашке, Сремске краљевине, Дукље и Босне. 1463. године Турци су освојили Златибор и припојили га своме царству. Током османске владавине, овај крај је скоро увек одолевао цариградској власти, захваљујући хајдуцима, који су се борили против Османлија. Највеће стециште хајдука биле су шуме Муртенице и јужног дела Златибора.

У XVI веку културни и просветни центар тадашње жупе Рујно био је манастир Рујно (нажалост не сачуван), у коме је радила и једна од првих српских штампарија.

Недавно је у Стублу на Увцу откривено место некадашњег манастира Увац, а можда и цркве Јање о којој се пева у народним песмама. По предању цркви Јањи, по богатству није било равне у то доба. Изнад котлине на Орлићу и Ораховици манастир Увац је поседовао бујне пашњаке на којима су пасла манастирска стада. Одатле је млеко чуновима преношено у манастир, а канали у којима су чунови били смештени још увек се распознају. Захваљујући истраживањима и раду Народног музеја из Ужица васпостављен је манастир Увац и саграђени су и освештани црква и конак.

1804. године почиње борба за ослобођење. У ослобођеној Србији нашли су се само северни делови Златибора којима је, с титулом рујанског сердара, управљао Јован Мићић, контроверзна личност тог доба, лични пријатељ кнеза Милоша, владике Петра II. Петровића Његоша, али и Смаил-аге Ченгића.

Ново разграничење Србије и Турске Јован Мићић је дочекао коначним ослобађањем јужног Златибора, јер је граница најзад постављена на реци Увац. По планини Златибор која се највећим делом простире на територији општине Чајетина се читав регион на југозападу земље зове Златиборски округ. Препознатљивост овог подручја се огледа и у етнографским мотивима,

¹ Извор: Завод за заштиту природе

фолклору, архитектури, старим занатима, гастрономији, традиционалној гостопримљивости и сналажљивости људи овог краја и слично.

Према једном породичном документу извесни Хаџи Никола Селак је 1750. године био први туриста, који је саградио своју колибу у Водицама. Касније, многе важне личности су свој одмор проводиле на овој прелепој планини (нпр. кнез Милош Обреновић).

За званични почетак туризма на Златибору сматра се долазак краља Александра Обреновића на Кулашевац 1893. године, када је крај и добио своје ново име „Краљеве Воде”. Почетком прошлог века ту је било само неколико приватних вила углавном имућнијих Ужичана, а након 1927. године, отварањем аутобуске линије Ужице - Краљева Вода, почело се са изградњом нових вила, ресторана и гостионица са собама за издавање туристима.

Упоредо са Краљевим Водама развијао се и Палисад, где су објекте углавном градили Београђани. Занимљив је податак, да је 1939. године 1.960 домаћих и страних гостију боравило на Златибору. До другог светског рата била су саграђена 34. туристичка објекта за одмор и опоравак.

2.3. Становништво

Општина Чајетина, према задњем попису, има 15.088 становника. Састоји се од 21. месне заједнице: Чајетина, Златибор, Доброселица, Семегњево, Сирогојно, Бранешци, Голово, Трипкова, Мачкат, Мушвете, Рожанство, Даутовац, Алин Поток, Трнава, Гостиље, Јабланица, Стубло, Љубиш, Рудине, Шљивовица, Крива Река. Сва насеља су погођена депопулацијом, изузев насеља Златибор, Чајетина, села Мачкат и Крива Река што је последица економског развоја ових подручја општине.

Поред тога што општину карактерише негативан природан прираштај, присутна је и неповољна старосна структура становништва, као и негативна стопа миграције, што додатно отежава реализацију напора у остваривању прогресивних стопа привредног раста овог подручја. То наводи на закључак да будући ниво социо-економског развоја општине у великој мери зависи од даљег демографског развоја општине.

Просторни распоред становништва општине још увек говори у прилог веће насељености сеоских подручја, будући да око 36% становника живи у градској средини, али се ова структура насељености убрзано мења, као последица све израженијих трендова миграције сеоског становништва у градско језгро општине (МЗ Чајетина и Златибор) и друге веће регионалне центре окружења, услед већих потенцијала за виши стандард живота у тим срединама.

Може се констатовати да просечна густина насељености на територији општине, са наставком испољеног тренда миграције, лагано улази у зону критичног нивоа који може да угрози даље напоре у поступку унапређивања друштвених и економских активности и токова на територији општине.

Овакве прилике су у највећој мери последица депопулације подручја и изражених трендова старења становништва на територији општине, а посебно у

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

њеним сеоским подручјима, што представља значајан ограничавајући фактор за даљи економски и друштвени напредак општине.

Табела број 5. Површина, становништво и запослени у општини (Извор: Статистички годишњак Републике Србије 2011.)

Укупна површина, 2010, км ²	Пољопривредна површина, 2010, ха	Насеља, 2010.	Становништво, 30.06.2010.	Запослени, 2010. хиљ.
647	37278	24	15080	4

Примећује се избалансираност у полној структури економски активне популације, што се тумачи као повољан показатељ, нарочито ако се има у виду присутна традиција у мањим општинама да се активна женска популација у већој мери везује за породично домаћинство и послове у њему.

2.3.1. Насеља општине Чајетина

2.3.1.1. Чајетина

Чајетина је смештена на обронцима Златибора, на 800-900м надморске висине, окружена боровом и буковом шумом, на серпентинској, али и кречњачкој геолошкој подлози, климатска праћења нису рађена, али се ослањају на резултате метеоролошке станице на јеврејском брду (Златибор) и коригују се за температурни градијент (100 м ниже).

Чајетина је административни центар општине са 3.162 становника према попису из 2002. године (не постоје новији подаци). У овом месту се налазе: Скупштина општине, пошта, Дом здравља, осмогодишња школа, средња туристичко-угоститељска школа, Министарство Унутрашњих послова (МУП), судска јединица, Електропривреда Србије (ЕПС), катастар непокретности, библиотека, Дом културе, спортска хала, локална телевизија, вртић. Индустриски објекти овог места су:

- ИМ „Чајетина” (у претходном периоду је била престала са радом, сада је поново пуштена у погон);
- Текстилно предузеће „Даница”;
- Предузеће „Металопластика”;
- Пекара;
- Два транспортно-грађевинска предузећа са бетонским базама и производњом каменог агрегата;
- Занатска радња и аутопревоз Транскоп Бранешци, Чајетина и Аутопревозник и ЗТР „Томић” из Чајетине и

- Самостална занатска трговинска радња, Стовариште грађевинског материјала.

Слика број 4. Насеље Чајетина (фотографија преузета од ТО „Златибор”)

2.3.1. 2. Златибор

Златибор је благо заталасана површ са оријентацијом водотока Обудовице, надморске висине 950–1.040м. Геолошка подлога је серпентин, а биљни покривач су ливаде и пашњаци са фрагментима шуме црног и белог бора и букве.

Од свих насеља у општини, Златибор је забележио највећи пораст становништва у последњој деценији. Године 1991. тадашње Партизанске Воде су имале 1.668 становника и 1.653 домова, а 2002. године 2.304 становника и 3.126 домова (подаци за 2011. годину, од задњег писа још увек нису доступни).

Златибор представља значајно туристичко место и важно лечилиште са развијеним туризмом и око 1.300 000 ноћења годишње, што значи да се просечно број људи дневно увећа за 3.000. Постојећи туристички објекти су: осам хотела, једна специјална болница, четрнаест одмаралишта од којих су три дечија одмаралишта и једно студентско одмаралиште, једно апартманско насеље, једна национална куће са преноћиштем, девет коначишта и два пансиона. Укупан капацитет ових објеката је око 4.000 лежајева.

Туристички центар располаже и са око 2.500 лежаја у 980 смештајних јединица које се налазе у домаћој радиности, односно у 420 приватних објеката. Претпоставља се да постоји још и око 14. 000 некатегорисаних лежаја у домаћој радиности. У овом туристичком центру туристичким посредовањем бави се тринаест туристичких агенција. На Златибору постоји двадесет осам ресторана и шеснаест кафе барова, посластичарница и ноћних клубова док у окружењу се налази још дванаест ресторана и десетак кафе барова².

Слика број 5. Насеље Златибор (фотографија преузета од ТО „Златибор”)

Велики проблем за Златибор представљају појачана урбанизација и интензивно, неконтролисано озелењавање које утиче на измену микроклиме, велики број насеља без развијене канализационе мреже. Од индустрије, на Златибору постоји фарма крупне стоке и млекара (пољопривредни комбинат-ПК „Златибор”).

2.3.1. 3. Остала насеља општине Чајетина

Са изузетком Чајетине и туристичких насеља Воде, Палисад, Водице и Рибница, сва остала насеља која су сеоска, припадају типу разбијених села. Куће и кућишта ових села су углавном груписане у засеоке, који припадају једној породици и најчешће носе назив породице којој припадају или локалитета где се налазе.

Долинска насеља претежно заузимају терене у речним долинама. На територији Чајетине налази се најмање оваквих насеља. Број насеља на косама и заравнима на територији општине је највећи. Поједина села чајтинске општине

² Извор: ТО „Златибор“

позната по развијеном сеоском туризму су: Сирогојно, Трипкова, Гостиље, Јабланица, а већина осталих села се одликују природним лепотама што може да омогући да у њима заживи сеоски туризам, након решавања појединих инфраструктурних проблема.

2.4. Привреда

2.4.1. Пољопривреда

Од укупне површине на којој се Општина Чајетина распростире, пољопривредно земљиште обухвата око 56%. Према степену значаја за развој локалне економије, пољопривредна делатност је на другом месту по важности, следећи туризам као примарну активност. Од укупног броја становника, 64% насељава сеоска подручја, док се од 5.146 домаћинстава, колико је регистровано према последњем попису, 3.500 бави претежно пољопривредном производњом.

Општина има повољне природне услове за развој пољопривредне производње, претежно сточарства и воћарства, што су управо и најразвијеније гране пољопривреде на територији Чајетине. Као резултат повољних услова за узгој сточне хране, пре свега, детелине и луцерке, чији се просечни приноси у последње три године крећу изнад просека за ниво Републике, Централне Србије и Златиборског округа, Чајетина предњачи у узгоју говеда и свиња у односу на остала анализирана подручја, док је према броју оваца при самом врху посматраних територијалних целина. С тим је повезана и доминација прерађивачких капацитета специјализованих за прераду меса и млека.

По подацима којима располаже Управа за ветерину Министарства пољопривреде, у општини Чајетина у 2011. години бројност сточног фонда по врстама и категоријама животиња је износила:

Табела број 6. Бројност сточног фонда у 2011. години по врстама и категоријама

Општина	Говеда					Овце и козе	Свиње
	До 6 месеци	До 12 месеци	До 24 месеца	Преко 24 месеца	Укупно		
Чајетина	580	897	830	4243	6550	16533	1624

Поред наведених врста и категорија животиња које су доминантне у структури сточног фонда, треба напоменути да у општини Чајетина постоје три рибњака калифорнијске пастрмке. Остале врсте животиња (коњи, кунји и друго) јављају се у изразито мањем броју и њихово учешће у бројности сточног фонда није значајно.

Поређења ради, у општини Чајетина живи само 0,20% од укупног броја становника Србије, али истовремено је заступљено 1,30% укупног броја оваца и 0,70% укупног броја крава у Републици. Однос броја становника према броју

говеда у општини Чајетина је 2,18:1. Када се посматра бројност оваца, примећује се још повољнији однос за животиње. Док је у Србији однос броја становника и оваца 5,6:1 за у корист људи, у општини Чајетина има више оваца од људи и тај однос је 0,86:1.

Што се воћарства тиче, иако му природни услови погодују, посебно у нижим подручјима општине, услед необнављања садница, недовољне примене савремених агротехничких мера и уситњених површина за узгој воћарских култура, тржишни вишкови код овог вида пољопривредне производње се из године у годину смањују. Поред шљива, за које расположиве природне погодности омогућавају оптималне услове за већу рентабилност производње, присутан је и велики потенцијал за узгој малина и другог јагодичастог шумског воћа. У делу повртарства најзначајнији производ је кромпир, чији се просечан принос креће око просека преосталих компаративних подручја.

Општи закључак је да постојећи ниво пољопривредне производње не задовољава у довољној мери потенцијале које јој природне погодности на територији општине нуде. Неки од разлога за то су преовлађивање малих, уситњених, пољопривредних газдинстава која не пружају могућности за већи обим производње, прилично застарела механизација, отежано коришћење расположивих водних ресурса у сврху наводњавања, изостанак удруженог наступа пољопривредних произвођача на тржишту, слабе маркетиншке активности, а присутан је и проблем неиспуњавања захтеваних стандарда квалитета у процесу производње.

2.4.2. Индустрија

Привредна структура општине показује да су доминантне делатности туризам, прерађивачка индустрија и пољопривреда. Туризам је доминантна активност, сходно природним карактеристикама и условима за његов развој. Најзаступљенији видови туризма су спортско-рекреативни, здравствени и конгресни туризам, док последњих година на значају добија и дечији и омладиснки туризам. Удео пољопривредне производње у реализованом Националном доходку (НД) се временом смањивао у корист веће заступљености прерађивачке индустрије, што се оцењује као позитиван тренд, уважавајући већи степен обраде производа, а самим тим и већу вредност производње коју прерађивачка индустрија креира.

У сфери индустријске производње присутна је традиција у бављењу текстилном индустријом (посебно израда одевних предмета од вуне), док су заступљене и лака индустрија у области пластике, метала и дрвне прераде. Са друге стране, пољопривреда производња, упркос повољним агроеколошким околностима смањује свој удео у формираном НД општине, пре свега као последица депопулације сеоских подручја, застареле технологије производње, уситњених поседа који не обезбеђују профитабилан узгој култура и недовољне организованости локалних пољопривредних произвођача за наступ на тржишту.

Од прерађивачких капацитета за обраду примарних пољопривредних производа доминира прерада меса и млека, чији производи полако стичу своју препознатљиву робну марку на националном тржишту, док је за ширење пласмана

на инострано тржиште ограничавајући фактор изостанак стандардизације производње. Последњих година, све већу заступљеност у креираном НД општине бележи и делатност трговине, чиме привредна структура добија на преко потребној диверзификацији.

У складу са општим трендом раста приватне својине, као резултат спровођења процеса приватизације, али и подстицања развоја сектора малих и средњих предузећа и ширења предузетничких активности, општину Чајетина карактерише доминација приватног сектора у локалној привредној структури.

Степен приватизованости је у досадашњем току одвијања процеса приватизације био стопроцентан. Поред тога, развој мале приватне привреде показао се као виталан сегмент локалне економије који је пружио економску алтернативу посматраном подручју у периоду нестабилних услова привређивања на националном нивоу.

Доминантне активности око којих се мала привреда на локалном нивоу сконцентрисала су туризам, производња сухомеснатих и млечних производа, производња уникатних радова од текстила и вуне, као и производња кондиторских производа од шумских плодова. О значају приватног сектора за економски развој општине сведоче и подаци о сталном порасту удела НД који се формира у приватној својини – последњи расположиви податак за 2005. годину показује да то учешће достиже 82%.

У потенцијале за наставак развоја индустријске производње на територији општине убрајају се: а) развијена локална инфраструктура (путна, телекомуникациона, железничка), б) изграђеност производних и потребних инфраструктурних објеката, ц) развијено тржиште, д) традиција у обављању појединих индустријских грана, развој робних марки.

На другој страни, као основни ограничавајући фактори бржег развоја индустријске производње општине, на којима би у наредном периоду требало поради, наводе се: а) застарелост технолошких процеса и опреме, б) недовољни капацитети за реализацију виших фаза прераде, ц) недовољан ниво сарадње локалних власти и бизнис окружења, д) изостанак привредних асоцијација, пословних удружења и већег степена организованог наступа на тржишту, е) неодговарајућа усклађеност образовних профила локалне радне снаге са потребама локалне индустрије, ф) депопулација.

2.4.3. Туризам и угоститељство

Захваљујући изванредним климатским условима, хармоничном односу међу пошумљеним пределима и пространим ливадама, прекривених живописним биљем, потоцима, незагађеном ваздуху, здравој и чистој води, великом броју сунчаних дана, срдачности домаћина, прелепим скијашким теренима, карактеристичним ваздушним струјањима (континенталним и медитеранским), својој погодној надморској висини, предивним пејзажима. Златибор се развио у чувено летње и зимско туристичко место са најдужом туристичком традицијом, међу планинама у Србији.

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

Својим посетиоцима Златибор пружа оптималне услове за оправак, одмор и рекреацију, лети и зими, кроз широку палету рекреативног, спортског, ловног, здравственог, естетског и конгресног туризма.

Туристички потенцијал општине Чајетина обухвата природне лепоте краја (Стопића пећина, Рибница са ски центром Торник, Сирогојно - музеј Старо село, Водице, Трипкова, Мачкат, Крива река, Водопад Гостиље, Водопад Скакавац у Семегњеви итд.), традиционалну здраву кухињу, старе занате, типичне објекте сеоског туризма грађене од природних материјала (дрво, камен, цигла) у аутохтоном стилу старих мајстора традиционалне архитектуре, савремене хотеле, ресторане, одмаралишта и људе спремне за пружање туристичких услуга.

Туризам представља доминантну делатност локалне привреде, која одбацује и највеће економске ефекте. Туристички центар Златибор, на истоименој планини, годишње оствари преко милион ноћења, претежно домаћих туриста, чиме се сврстава у ред најпосећенијих туристичких дестинација у Републици. Најзаступљенији видови туристичке услуге су спортско-рекреативни, здравствени и конгресни туризам, док последњих година на значају добија и дечији и омладински туризам.

Табела број 7. Доласци и ноћења туриста на Златибору (Извор: републички завод за статистику)

Укупно				Домаћи				Страни			
В 2012	И-В 2012	индекси		В 2012	И-В 2012	индекси		В 2012	И-В 2012	индекси	
		В 2012 И-В 2011	И-В 2012 И-В 2011			В 2012 И-В 2011	И-В 2012 И-В 2011			В 2012 И-В 2011	И-В 2012 И-В 2011
1118	44565	82,	82,	9712	38414	82,	97,	146	6151	78,	87,
1		3	3			9	4	9		1	7
ноћења											
4410	18672	83,	95,	4038	16826	С	96,	371	1846	77,	88,
4	9	7	6	5	8		5	9	1	4	2

Табела број 8. Доласци, ноћења туриста и лежаји на Златибору (Извор: Статистички годишњак Републике Србије 2011.)

Доласци		Ноћења		Лежаји
Укупно	Страни	Укупно	Страни	
104824	16785	404224	51641	4890

Табела број 9. Статистика остварених ноћења по годинама на Златибору (Извор: ТО „Златибор“)

Година	Број ноћења
2001.	982.393
2002.	1.007.199

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

2003.	1.022.404
2004.	1.035.433
2005.	1.057.418
2006.	1.063.275
2007.	1.169.602
2008.	1.202.467
2009.	1.114.376
2010.	1.197.684
2011.	1.266.572

Укупни смештајни капацитети износе око 20 000 лежаја, који су доминантно распоређени у домаћој радиности, док остатак чине хотелски капацитети и у мањом мери сеоска домаћинства. Сезонски прилив туриста на подручју општине Чајетина узрокује, поред позитивних, низ негативних утицаја на животну средину: повећана потрошња пијаће воде, повећане количине отпадне воде (канализационе), посебно где су викенд насеља и где није урађена канализација, повећане количине чврстог отпада, уништавање лековитог биља првенствено због неправилног брања.

За унапређење туристичке услуге потребно је отклонити присутне недостатке, што би омогућило подизање профитабилности ове делатности: а) унапредити укупан маркетиншки приступ и презентацију туристичких атрактивности поднебља, б) побољшање постојеће туристичке инфраструктуре градњом капацитета високе категорије, ц) унапређење забавно-спортских и културних простора и садржаја на подручју туристичког центра (забавни парк, водени парк), д) изградња садржаја у околини туристичког центра за развој активног одмора (пешачке, планинарске и бицикличке стазе, излетишта, пикник места), е) подизање нивоа и приступа у организацији рада у туристичкој делатности, ф) категоризација туристичких објеката, г) изградња аутобуског стајалишта и нове тржнице, х) увођење рецептивног туроператера за развој међународног туризма.

Слика 6. Туристичка места са преко 100000 ноћења гостију (Извор: Статистички календар Србије 2011, Републички завод за статистику).

Национална стратегија одрживог развоја Републике Србије је промовисала одрживи развој у сектору туризма тако што је „одрживост у туризму“ и дефинисала као развој који поштује економске, еколошке и социјалне принципе у међусобно уравнотеженом односу; који не исцрпљује природне ресурсе, него их користи само у мери која обезбеђује да остану на располагању и будућим генерацијама; који чува културну разноврсност и идентитет, а притом стимулише склад друштва; и поред тога, има у виду задовољство туриста.

2.4.3.1. Ловни туризам

Општина Чајетина располаже са три ловишта, која се распостире на површини од 74.761 ха: ловиште „Торник - Чавловац“ које заузима западни део општине Чајетина, ловиште „Шарган“ које заузима северозападни део општине и ловиште „Златибор“ које заузима остали део општине. Ловиштима „Торник-Чавловац“ и „Шарган“ газдује ЈП Србија-шуме, а ловиштем „Шарган“ Ловачки савез Србије преко Ловачког удружења „Златибор“ из Чајетине. Ловишта „Торник-Чавловац“ и „Шарган“ су типична шумска ловишта.

С обзиром да не постоје природне баријере које би онемогућиле прелазак дивљачи из једног ловишта у друго, то обавезује кориснике ловишта да газдовање усмере у заједничком правцу. Гаје се и користе срна, дивља свиња,

фазан, зец, пољска јаребица. Једино се у ловишту „Шарган“ гаје медвед и дивокоза. Иако величина ловишта превазилази површину општине, на територији Чајетине нема изграђених ловачких домова, што се оцењује као незадовољавајућа ситуација.

Са економског аспекта значајно је организовање ловно-туристичке манифестације назване „Златиборска хајка“, током које се окупљају ловци из земље и иностранства, што има позитивне економске ефекте не само за ловство него и за укупан туризам и туристичку понуду овог подручја.

Од ловних врста птица, као најбројније издвајају се препелице, јаребица камењарка, шумска шљука. Међутим, бројност ових птица које подлежу ловном режиму је мала, тако да се већина налази у режиму ловостаја током читаве године, па ове врсте немају већи значај за ловство овог подручја.

Као мере за побољшање стања ловне дивљачи предлажу се повећање бројности популација постојећих врста, али и реинтродукција врстама које су настањивале ово подручје у прошлости (јелен, дивокоза, рис), али су нестале углавном због неконтролисаног изловљавања. Њихов повратак путем имиграције данас је готово немогућ (нпр. рис и дивокоза са Таре), па је реинтродукција у овом случају оправдана и са аспекта заштите биодиверзитета овог подручја.

Једна од развојних могућности овог подручја је и фармско гајење дивљачи, које представља хибрид сточарства и ловства. Фарме би могле да послуже као репродуктивни центри за насељавање дивљачи у слободну природу, што би могла бити једна од мера за опоравак популација ових врста (јелен је на пример са ових простора нестао у историјско доба).

3. ОСНОВНИ ПРОБЛЕМИ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У ОПШТИНИ ЧАЈЕТИНА

Животна средина у општини је годинама изложена утицају негативних чинилаца од којих су најизраженији: нерегулисано пречишћавање отпадних вода, загађивање пијаћих вода, нерегулисано управљање отпадним материјама, постојање приватних кланица које производе велике количине анималног отпада и отпадних вода, индустријски загађивачи, стругаре које загађују воде и земљиште, негативан утицај пољопривредне производње на квалитет земљишта и квалитет хране, бесправна градња, низак ниво еколошке свести и еколошког понашања, недовољан број служби које се баве проблематиком животне средине и неадекватно спровођење законских мера.

3.1. Квалитет вода

3.1.1. Пијаће воде

За анализу и сагледавање стања у области пијаћих вода општине Чајетина коришћени су подаци и информације добијене од: Јавног комуналног предузећа (ЈКП) „Водовод Златибор”, Стратегије одрживог развоја, Мастер плана за сектор отпадних вода и Завода за јавно здравље у Ужицу.

3.1.1.1. Приказ стања пијаћих вода

Површинске воде

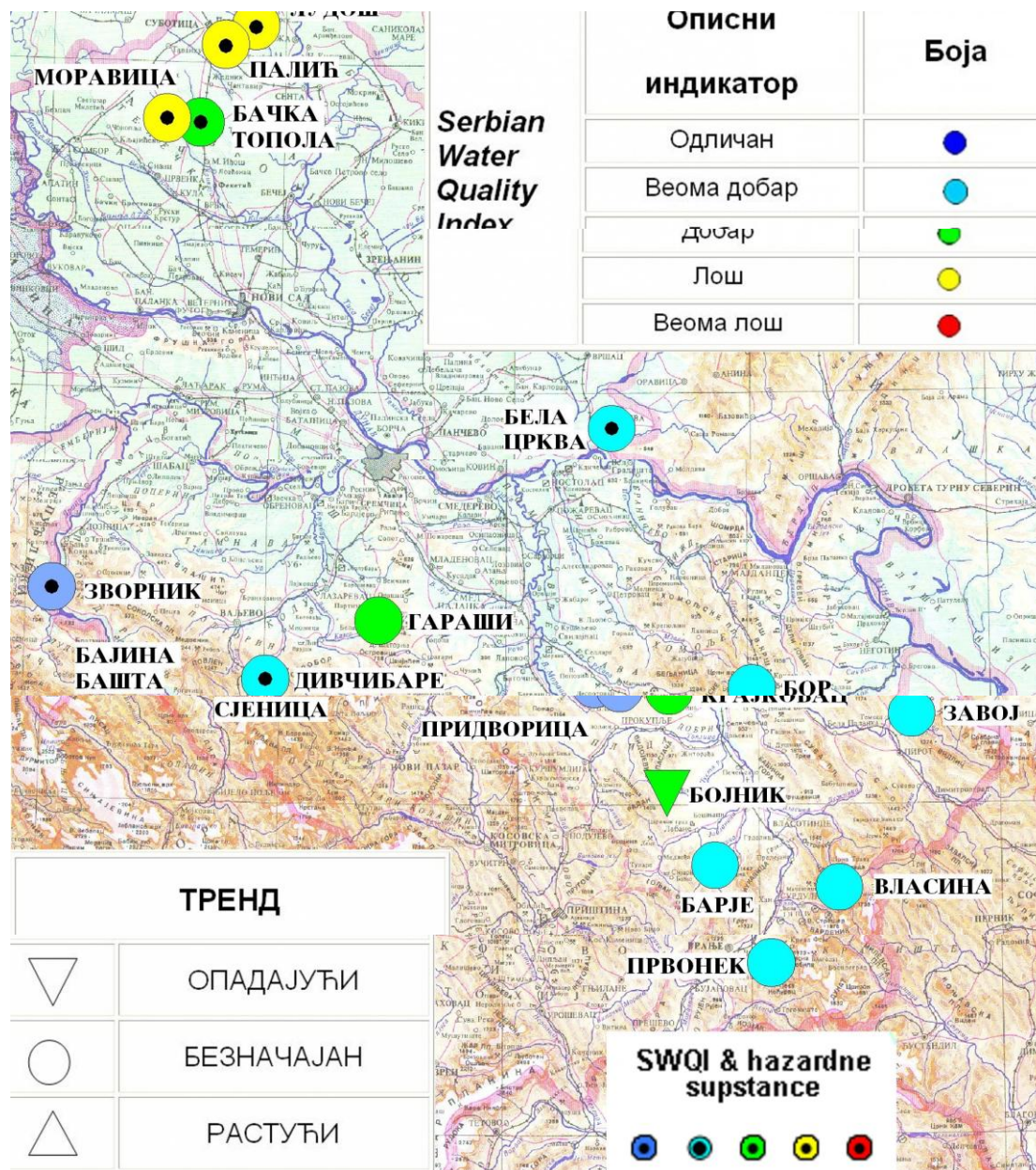
Хидролошку мрежу општине чине површинске и подземне воде доброг квалитета и високог степена еколошке исправности. Главну хидрографску структуру висоравни Златибор чини Црни Рзав, са својим притокама. Црни Рзав настаје од изворишних кракова Великог и Малог Рзава, тече од југоистока ка северозападу и у близини насеља Рибница скреће на север. Велики Рзав извире на вододелници Чиготе и Муртенице, наспрам изворишта Љубишке реке, и код туристичког насеља Водице спаја се са Малим Рзавом. Мали Рзав извире на падинама Чиготе и протиче кроз депресију Царево поље. Важније десне притоке су потоци из Међег дола и Криве брезе, Обудојевица која извире на југозападним падинама чајтинске градине и протиче између Партизанских вода и Палисада и Бијеле воде.

Од ушћа Обудојевице, Црни Рзав скреће западно под правим углом. Бијеле воде извиру под извором Око, теку ка западу до ушћа потока Кани, који тече са јужних падина Груде, и од ушћа скреће под правим углом ка југу.

Леве притоке Црног Рзава чине Рибница и неколико мањих токова из Шаиноваца, под Равним Торником. Рибница је већа притока Црног Рзава и настаје од неколико потока у подножју Торника. Целом дужином тече према северозападу. Недалеко од ушћа у Црни Рзав, у самом речном кориту, налази се извор минералне воде, снажне минерализације. Реке Приштаница, Љубишница, Мегарски поток и Маркешки поток, уливају се у Велики Рзав.

Осим разгранате речне мреже, постоје и две акумулације: рекреативно туристичко језеро на Златибору и акумулација Рибничко језеро, на Црном Рзаву

намењена водоснабдевању. Рибничко језеро обухвата истоимену акумулацију и приобални појас ширине 500 м, који је у функцији заштите животне средине.

Слика број 7. Квалитет воде у акумулацијама (на мерним местима уз брану) и језерима у 2010. изражен преко *swqi* и тренд (2005-2010. Извор: Републички хидрометеоролошки завод)

Републички хидрометеоролошки завод (РХМЗ) прати квалитет приоритетних изворишта и изворишта првог ранга, којим припадају река Сушица и Велики Рзав. Испитивање квалитета воде ових река вршено је на профилу Шљивовица за реку Сушицу и на профилу Ариље за реку Велики Рзав. На профилу Ариље само је вредност процента засићења кисеоника одступала од I класе (вредност одговара II класи). Од опасних материја на истом профилу регистрована је повишена концентарција испарљивих фенола.

Квалитет воде акумулације Рибница на реци Црни Рзав прати РХМЗ: узорковање и испитивање квалитета воде ове акумулације вршено је на три

профила код бране, на средини језера и на почетку језера, на три дубине. Према резултатима физичко-хемијских анализа узорка воде, констатована је повишена вредност Пх, дефицит кисеоника, и одступање БПК-5. Од опасних и штетних материја регистроване су повећане вредности гвожђа, танина и мангана.

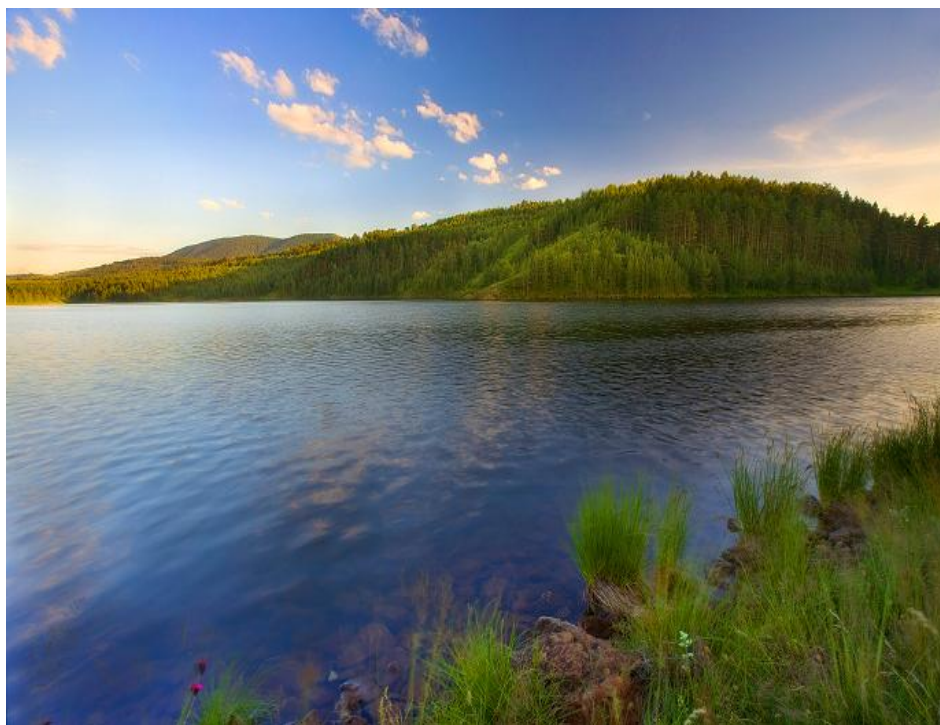
У табели 10. је приказан квалитет коришћене воде у општини, као и ефикасност извршавања ове врсте услуге од стране ЈКП „Водовод Златибор”.

Табела број 10. Индикатори квалитета воде и ефикасности пружања услуге

(извор: анализа социо-економског развоја Општине Чајетина и Јавно комунално предузеће „ Водовод Златибор”.)

Опис	2001	2005	2012
Резултати испитивања квалитета воде %	94	94	95
Губици у систему у %	0,00	0,00	0,00
Поузданост система (кварова годишње/км)	2,65	1,88	3,1
Просечна потрошња воде м ³ /прикључку	523,16	547,77	0,00
Цена коштања производње воде (ЕУР/м ³)	0,19	0,26	0,26
Број дана са рестрикцијом воде	0	0	0

Хигијенску исправност пијаће воде из градског водовода ЈКП „Водовод Златибор“ испитује Завод за јавно здравље из Ужица.

Слика број 8. Рибничко језеро

Бројни извори у општини омогућавају водоснабдевање насеља и индустрије, а перспективе коришћења воде могу бити усмерене на даље

водоснабдевање, узгој рибе и рекреацију. Мрежа подземних вода је богата водом која циркулише кроз системе пукотина. Због водопрпусности терена има пуно извора који нису издашни.

На територији општине се налазе квалитетни извори питких и минералних вода, који се користе и могу се користити за водоснабдевање становништва водом најбољег могућег квалитета, као и за балнеолошке и спортскорекреативне сврхе и за коришћење у прехранбеној индустрији.

Бања Вапа, у близини села Рожанства, представља најзначајнији извор природне минералне воде. Започета су испитивања у циљу коришћења слабоминералних вода, на месту врела Котрен, у селу Крива Река. У месту Рибница се налази извор базне воде, а на Златибору такође базана - Бела вода. На изворишту у селу Гостиљу изграђена је фабрика воде. Некаптирано крашко врело, с леве стране Љубишнице у Љубишу, представља репрезентативни хидрографски објекат.

На територији општине Чајетина за водоснабдевање становништва и индустрије се користе воде из јавног водовода, сеоских водовода и из индивидуалних бунара. Расута мрежа сеоских водовода и појединачних водозахвата, санитарно неодређених, има значајне осцилације у количини и квалитету воде.

На територији општине је 92 % градских и сеоских домаћинстава, у односу на укупан број домаћинстава покривено водоводном мрежом. Водоснабдевање се врши из акумулационог језера Рибница, на реци Црни Рзав, чија је запремина 3.500.000 м³.

Магистралним водоводом, израђеним од армиранобетонских цеви пречника 600 мм дужине 17589 м, вода се одводи до резервоара Језеро, запремине 300 м³ + 1500 м³, и до резервоара Караула запремине 500 + 300 м³. Од те тачке до резервоара Јеврејско брдо, запремине 30 м³, положен је цевовод од ПВЦ цеви пречника 200мм. Од Јеврејског брда до резервоара Ћетен, запремине 300 м³, и до резервоара Бадњи до, запремине 30 м³, положен је челични цевовод пречника 200мм.

Ова група индикатора треба да укаже на покривеност водоводном мрежом градског и сеоског становништва, као и перспективе за проширење мреже и повећање броја прикључених домаћинстава.

Табела број 11. Индикатор основних система водоснабдевања (извор: Завод за јавно здравље Ужице)

Опис	2005	2012
Покривеност градског становништва водоводном мрежом у односу на укупан број домаћинстава %	88,53	92
Покривеност сеоског становништва водоводном мрежом у односу на укупна број домаћинстава %	0,57	0,70

Осим наведених примарних водова изведена је и секундарна мрежа, у оквиру насељених места Чајетина и Златибор. Секундарна мрежа је урађена од различитих материјала (челика, азбест-цемента, ливеног гвожђа, ПВЦ-а, ПЕХД-

а), одговарајућих пречника. Укупна дужина изведене секундарне мреже је 51028 м.

3.1.1.2. Утицај на животну средину

Водовод Чајетине и Златибора има губитке у мрежи настале услед вишегодишњег, неадекватног одржавања и недовољног улагања у развој мреже. Стање објеката, мреже и опреме у целини је лоше. Мрежа је у лошем стању. Азбест-цементне цеви дужине 4.750 м, због штетног утицаја на здравље, морају се заменити.

Бактериолошка исправност воде се не може гарантовати у целокупној мрежи због могућег инфилтрирања фекалних вода у мрежу, кроз лоше изведене спојеве или услед пуцања азбест-цементних цеви. Цена воде није економска категорија и као таква не може да покрије трошкове воде.

Ограничења и проблеми у оквиру активности на заштити површинских и подземних вода од загађивања, у постојећем стању су:

- недовољна усклађеност са важећом законском регулативом, вршење потребних истраживања и израда потребне техничке документације,
- непостојање планских активности у погледу очувања и заштите водених токова планинске зоне и њихових приобалних појасева од деградације и загађења,
- непоштовање законски предвиђених регулатива код укрштања инфраструктурних објеката са водотоцима, код подземних укрштања и при дефинисању диспозиције објеката у зони нерегулисаних водотокова,
- недостатак координације у заштити свих постојећих изворишта, дефинисању потреба за водом, изради елабората о резервама воде, испитивању алтернативних изворишта, на основу чега ће се приступити планирању експлоатације водених ресурса,
- неизграђеност и недовољно добро стање постојећих објеката.

3.1.1.3. Закључна разматрања

На основу анализираних стања у вези пијаћих вода на територији општине Чајетина може се закључити да су неопходни:

- заштита и очување воде од деградације и загађивања тока и приобаља свих водотока;
- замена дела водоводне мреже (азбестне цеви);
- санација изворишта и водотокова и успостављање зоне заштите око изворишта;
- израда катастра загађивача пијаћих вода;
- израда елабората о лековитим, подземним и термалним водама;
- модернизација система за пречишћавање пијаће воде;
- поштовање законске регулативе из ове области: Закон о водама ("Службени гласник РС", бр. 46/91, 53/93, 67/93, 48/94, 54/96); Закон о флуорисању воде за пиће ("Сл. гласник РС", бр. 35/94, 38/94 - испр., 25/96 и 101/2005 - др. закон); Закон о заштити животне средине ("Сл. гласник РС", бр. 135/2004, 36/2009, 36/2009 - др. закон и 72/2009 - др. закон); Закон

о изменама и допунама Закона о заштити животне средине (Сл.гл. РС, бр. 36/2009 од 15.5.2009 и 72/2009 од 11.9.2009); Одлука Уставног суда ИУз бр. 198/09 (Сл. гл. РС. бр 43/11 од 14.06.2011.); Закон о локалној самоуправи ("Сл. гласник РС", бр. 129/2007); Закон о комуналним делатностима, Службени гласник РС, бр. 16/97, 42/98.

3.1.2. Отпадне воде

Постојеће стање система за прикупљање, каналисање и пречишћавање отпадних вода у насељима у општини Чајетина анализирано је на основу података добијених од: ЈКП „Водовод Златибор”, Завода за јавно здравље у Ужицу и Просторног плана општине Чајетина.

3.1.2. 1. Приказ стања

3.1.2.1.1. Канализационе отпадне воде

У општини Чајетина само насеља Чајетина и Златибор имају одвојене канализационе системе. За насеље Мачкат је урађен Главни пројекат фекалне канализације, а поједини корисници већ имају грубе решетке на одводу отпадне воде. Урађен је Идејни пројекат канализације насеља Рибница, а у плану је почетак изградње канализације у Сирогојну.

На територији општине Чајетина прикупљање, одвођење и пречишћавање отпадних вода се обавља по сепарационом систему. На предметној територији постоји изграђена мрежа фекалне и кишне канализације у насељеним местима Златибор и Чајетина, која је под јурисдикцијом ЈКП Златибор. Не постоје изграђене фабрике за пречишћавање отпадних вода. За сектор отпадних вода општине постоје урађени: Мастер план за сектор отпадних вода општине Чајетина, Идејни генерални пројекат за пречишћавање отпадних вода у Чајетини и за Златибор и Идејни пројекат постројења отпадних вода за Сирогојно.

Количине отпадних вода³

У периоду испитивања од 14. до 16.јануара 2011.године (I циклус), регистрован проток се кретао у опсегу од минимума 55.0 л/с до максимума 83.3 л/с. Просечна вредност протока добијена статистичком обрадом резултата је 72.2 л/с. У периоду када су вршена испитивања нису регистроване падавине.

У периоду испитивања од 19. до 21.марта 2011.године (II циклус), регистрован проток се кретао у опсегу од минимума 121.7 л/с до максимума 141.9 л/с. Просечна вредност протока добијена статистичком обрадом резултата

³ Извор: Идејни пројекат ППОВ туристичког центра на Златибору - Истраживања је вршио Институт за водопривреду "Јарослав Черни" из Београда

је 131.3 л/с. У анализираном периоду регистроване су падавине, а такође и топљење снега.

У периоду испитивања од 08. до 10.јула 2011.године (III циклус), регистрован проток се кретао у опсегу од минимума 44.3 л/с до максимума 66.7л/с. Просечна вредност протока добијена статистичком обрадом резултата је 54.6 л/с. У периоду када су вршена испитивања време је било сунчано и без падавина.

У периоду испитивања од 22. до 24.јула 2011.године (IV циклус), регистрован проток се кретао у опсегу од минимума 38.8 л/с до максимума 76.7 л/с. Просечна вредност протока добијена статистичком обрадом резултата је 61.3 л/с. У току узорковања и испитивања време је било лепо и изузетно топло (температура преко дана и преко 30 °Ц) и без падавина.

За сва четири циклуса је карактеристично да је најмањи проток воде регистрован у раним јутарњим сатима, а највећи проток у касним поподневним сатима. Карактеристично је и да је проток отпадне воде када пада киша приближно и до два пута већи него када нема падавина. Такође се може констатовати и перманентно веома високи удео инфилтрованих вода (и до 50%) у периоду када нема падавина.

Генерално се може констатовати да је отпадна вода са карактеристичним мирисом на фекалије, светло сиве до сиве боје, са присутним видљивим отпадним материјама (папир, фекалије). Концентрација укупних анјона и катјона је релативно ниска и везано је за природне услове терена са којим је површинска и подземна вода у контакту. Такође је регистрована ниска концентрација „тешких“ метала, док је бактериолошко загађење веома високо и у границама које су типичне за домаће употребљене воде.

Концентрације свих анализираних параметара у просеку су ниже од концентрација које се уобичајено срећу у домаћим употребљеним водама. Највећи разлог оваквом стању је услед високог удела инфилтрованих вода.

- Коментар резултата испитивања у периоду од 14.01 - 16.01.2011.год. (Iциклус)

У испитиваном периоду температура отпадне воде кретала се од 5,7 до 10,4 °Ц, pH вредност је скоро уједначена и износила је од 7,83 до 8,03, а специфична електропроводљивост у опсегу 452 - 578 $\mu\text{S}/\text{cm}$. Концентрација сулфата се кретала у опсегу од 34,5 до 52,9 мг/л, а хлорида од 29,5 до 64,0 мг/л. Ниске вредности нитрита и нитрата карактеришу овакву отпадну воду, а вредности амонијум јона су износиле од 4,3 до 18,6 мг Н/л. Концентрације Кјелдал азота су у опсегу од 13,1 до 33,3 мг Н/л. Укупни остатак испарења је у опсегу 287 – 576 мг/л, а суспендоване материје 19,5 – 290,0 мг/л. Органско оптерећење овакве отпадне воде изражено преко ХПК (хемијске потрошње кисеоника) је износило од 79,1 до 433,7 мг O_2 /л, а вредности БПК5 (биолошке потрошње кисеоника) у опсегу 14,0 – 132,4 мг/л.

- Коментар резултата испитивања у периоду 19.03 - 21.03.2011.год. (II циклус)

Температура отпадне воде у време испитивања се кретала од 2,7 до 5,4 °Ц, pH вредност је скоро уједначена и износила је од 7,89 до 8,07, а специфична електропроводљивост у опсегу 409 - 480 $\mu\text{S}/\text{cm}$. Концентрација сулфата се кретала у опсегу од 28,2 до 35,2 мг/л, а хлорида од 37,9 до 60,1 мг/л. Ниске

вредности нитрита и нитрата карактеришу овакву отпадну воду, а вредности амонијум јона су износиле од 2,8 до 4,8 мг Н/л. Концентрације Кјелдал азота су у опсегу од 5,7 до 7,1 мг Н/л. Укупни остатак испарења је у опсегу 256,5 – 355,0 мг/л, а суспендоване материје 6,0 – 39,0 мг/л. Органско оптерећење овакве отпадне воде изражено преко ХПК је износило од 45,7 до 110,9 мг О₂/л, а вредности БПК₅ у опсегу 6,1 – 40,7 мг/л.

- Коментар резултата испитивања у периоду 08.07 - 10.07.2011.год. (III циклус)

У испитиваном периоду температура отпадне воде кретала се од 16,3 до 18,7 °Ц, пХ вредност је скоро уједначена и износила је од 7,77 до 7,99, а специфична електропроводљивост у опсегу 565 - 590 μS/cm. Концентрација сулфата се кретала у опсегу од 36,0 до 52,4 мг/л, а хлорида од 22,8 до 48,6 мг/л. Ниске вредности нитрита и нитрата карактеришу овакву отпадну воду, а вредности амонијум јона су износиле од 10,2 до 18,4 мг Н/л. Концентрације Кјелдал азота су у опсегу од 21,2 до 31,4 мг Н/л. Укупни остатак испарења је у опсегу 379 – 548 мг/л, а суспендоване материје од 50,0 – 123,0 мг/л. Органско оптерећење овакве отпадне воде изражено преко ХПК је износило од 45,7 до 110,9 мг О₂/л, а вредности БПК₅ у опсегу 45,6 – 270,5 мг/л.

- Коментар резултата испитивања у периоду 22.07 - 24.07.2011.год. (IV циклус)

Температура воде у време испитивања се кретала од 15,7 до 19,5 °Ц, Пх вредност је скоро уједначена и износила је од 7,69 до 7,84, а специфична електропроводљивост у опсегу 506 - 756 μS/cm. Концентрација сулфата се кретала у опсегу од 40,0 до 98,4 мг/л, а хлорида од 24,7 до 39,2 мг/л. Ниске вредности нитрита и нитрата карактеришу овакву отпадну воду, а вредности амонијум јона су износиле од 13,8 до 23,5 мг Н/л. Концентрације Кјелдал азота су у опсегу од 17,1 до 38,3 мгН/л. Укупни испарни остатак је у опсегу 390,0 – 675,0 мг/л, а суспендоване материје 12,0– 106,0 мг/л. Органско оптерећење овакве отпадне воде изражено преко ХПК је износило од 95,0 до 442,0 мг О₂/л, а вредности БПК₅ у опсегу 61,8 – 287,3 мг/л.

Од примарних водова постоји армиранобетонски фекални колектор пречника 500мм (дужине1.450м) и армиранобетонски кишни колектор пречника 100мм (дужине 1.380м), из којих се воде без пречишћавања упуштају у отворене токове река Баласице и Обудовице, која се низводно улива у Црни Рзав.

Од секундарних водова има укупно 3.257м фекалне канализације (бетонске, керамичке, ливено-гвоздене и ПВЦ цеви) и 1.140м кишне канализације (бетонске и ПВЦ цеви). У мрежу се инфилтрира већа количина кишних вода у току пљускова али има и стални прилив подземних вода.

Према Просторном плану општине Чајетина (аналитичко-документациона основа, 2007.), фарма треба да изгради сопствено постројење за пречишћавање отпадних вода. Загађивачи вода су и кланице које немају системе за пречишћавање или их имају али нису у функцији.

У општини Чајетина канализациона мрежа је изграђена као сепаратна. Дужина фекалне мреже је око 30 км а атмосферске 2 км. Постојеће стање примарне мреже, која у одвојеним профилима прикупља атмосферску и све остале отпадне воде је следеће: канализациона мрежа је у употреби од 1970. године, профил цеви је углавном на адовољавајућем нивоу, цеви су углавном

одговарајућег профила и урађене су од керамике, ливеног гвожђа, ПВЦ, атмосферска мрежа је мале дужине, повремено долази до загушења цеви, итд.

- Канализационе воде у сеоском подручју

У сеоским домаћинствима на територији општине Чајетина, ако домаћинства имају уведено пијаћу воду – отпадна вода се ствара и одводи из куће и збрињава на лицу места. У неким домаћинствима се одводи до септичке јаме и пушта да исцури у земљу, а отпадне воде из штала и свињаца се слободно изливају.

Иначе, у сеоским подручјима, отпадне воде се обично решавају појединачно нужничким јамама и септичким резервоарима, који у већини случајева нису урађени по пропису. Нужничке јаме су резервоари без испуста који се користе искључиво за складиштење отпадних вода. Ускладиштени отпад се мора уклањати, јер се резервоар пуни, тако да су овакве јаме скупе за одржавање због потребе да се често празне. Нужничке јаме треба да се праве само ако је земља непропусна или је ниво воде близу или изнад земље током целе године или дела године.

Септички резервоари су мали подземни резервоари укопани у земљу, даље од кућа за које су направљени и функционишу као мала постројења за прераду мале ефикасности. Чврсте честице се таложу на дно резервоара, а уља и масти се сакупљају на површини садржаја резервоара. Прочишћени ефлуент се по могућности инфилтрира у земљу кроз процедни систем. Мање прихватљиво, а може да се деси, да се ефлуент испушта у неки ров или водоток, али његов квалитет је такав да може изазвати проблеме са непријатним мирисом, или да загади реципиент.

3.1.2.1.2. Индустијске отпадне воде

Индустијски ефлуенти су течни отпади из индустијских процеса. У неким случајевима, индустијски ефлуенти су слични по саставу отпаду из домаћинства, као они од прераде хране, производње безалкохолних пића или из вешераја, мада су често јачи и у знатно већим количинама.

У другим случајевима, они могу садржавати материјале који су токсични или корозивни и не могу се испуштати у водотокове или канализацију непрерађени. Неки отпади могу бити слични онима из домаћинства, али су изузетно загађујући због високих концентрација органских материја као што су крв, уља, масти, ефлуенти из млекара, кланица и дестилерија.

Важни индустијски загађивачи на територији општине Чајетина су:

-ИМ „Чајетина” у Чајетини (која је поново почела са радом 2012. године а задњих година није била у функцији): отпадне воде потичу из погона за прераду и финалну обраду меса, одељења клања, сточног депоа, машинске сале, котларнице и санитарних чворова. Прикупљање се врши у заједнички колектор одакле се изливају у таложник, где се врши механичко таложњење крупнијих комада и делимично одмашћивање, након чега се отпадна вода излива у речицу Балашицу;

-Пољопривредни комбинат (ПК) „Златибор” ад: вода се користи за хлађење, прање апарата и сл. Око 5% утршене воде се користи у самом

процесу производње. Отпадна вода иде у септичку јаму, не постоји изграђен систем канализације. Нема пречишћавања отпадних вода, анализа отпадних вода (испуст млекаре) врси се квартално, од стране акредитоване лабораторије;

- Постоје и мање „фарме“ које имају око 20 и више грла (пољопривредна газдинства и индивидуални држаоци). На „фармама“ се гаје говеда или овце, а не постоји правилан третман отпадних вода из штала;

- У селу Рожанство ради супер мини млекара Биљана Крин ДОО, капацитета 3.000 литара на дан. У млекари се производи: сир, кајмак, паприка у павлаци и ситан сир, а не постоји адекватан третман отпадних вода;

- Кланице и прерађивачи меса у Мачкату, Кривој Реци и Мешнику (регистроване и нерегистроване);

- На територији општине раде три Рибњака који немају урађен систем за пречишћавање отпадних вода;

- У селу Шљивовица ради приватна млекара „Златибор-ка“, а отпадне воде настале као резултат рада се испуштају у речицу Сушица без икаквог пречишћавања;

- Предузеће „Металопластика“ у производном процесу користи воду која служи за хлађење. Постоје резервоари за рецикулацију;

- У „Индустрији мотора и трактора – Раковица“, Бранешко поље вода се користи за хлађење уређаја, линијско и тачкасто варење;

- У предузећу „Биарт“, Бранешко поље, вода се користи за хлађење машина и пластике;

- У фабрици „Бор“, Бранешко поље се отпадна вода прикупља у заједничку канализацију са фабрикама индустрија мотора „Раковица“ и „Биарт“ и тако се заједничка канализација излива у реку Сушицу, наносећи огромне штете воденом живом свету. Постројење за хемијско и механичко пречишћавање воде постоји, али не функционише;

- Један од загађивача вода је Погон за сепарацију магнезита на обали реке Рзав који поседује таложницу, али се не чисти;

- Фабрика воде „Симекс“ у Гостиљу отпадне воде прикупља у цистерне и одвози их и празни на Златибору у канализациони колектор по договору са ЈКП „Водовод Златибор“;

- На Сушици ради предузеће „Ера-пак“ које нема регулисан третман отпадних вода;

- Управљање течним медицинским отпадом из лабораторија није регулисано ни у једној од здравствених установа у општини, а отпадна вода из лабораторија би требало да, пре испуштања у градску канализацију, буде третирана у одвојеним колекторима.

3.1.2.1.3. Утицај на животну средину

Детаљну процену утицаја отпадних вода на територији општине Чајетина није могуће у потпуности утврдити због непостојања адекватног и свеобухватног мерења квалитета и режима отпадних вода, али се на основу

прикупљених и приказаних информација може закључити да постојеће стање канализационог система и отпадних вода уопште угрожава животну средину.

Чињеница да сеоска домаћинства имају септичке јаме или се отпадне воде изливају директно на земљиште, указује да су ове отпадне воде извор загађења земљишта, подземних вода али и заразе што изазива појаву цревних заразних болести.

С обзиром да се у реципиент испушта отпадна вода без икаквог пречишћавања она угрожава екосистеме река Баласица и Обудовица а самим тим и Црни Рзав, као и водоснабдевање насеља низводно од места улива у реципиент. Недоволна је покривеност канализационом мрежом и заступљен је локални начин уклањања отпадних вода.

Штетни ефекти испуштања отпадних вода без пречишћавања су:

- присуство чврстих честица као што су: папир, крпе, пластичне вреће,
- органске материје: отпад од хране, фекалије и неки индустријски ефлуенти,
- уља и масти,
- нутриенти: азот, фосфор и материјали у траговима,
- бактерије и вируси који изазивају болести – на пример колеру, тифус и салмонелу,
- отровне супстанце које генерално потичу из индустријских ефлуената.

3.1.2.1.4. Закључна разматрања

Из претходно наведеног можемо закључити да је на територији општине Чајетина канализациона мрежа сепаратна, не постоји правилан третман отпадних вода, дужина атмосферске мреже је мала, септичке јаме нису по стандардима односно нису водонепропусне тамо где постоје.

Као мере за побољшање горе наведених индикатора, предлажу се: повећање покривености канализационом мрежом, изградња пречишћивача отпадних вода, реконструкција најугроженијих деоница на постојећој мрежи, изградња водонепропусних септичких јама. На овај начин ће доћи до побољшања услова за живот и рад људи у општини, као и до заштите човекове околине као битног сегмента развоја.

Посебно се препоручује да ИМ, Чајетина“ у Чајетини, млакара на Златибору и приватне фарме и кланице у селима истраже могућност увођења „Чисте технологије“ као интегрисани део утврђивања захтева за пред-третман, јачине и количине испуста који ће се слати у заједничко постројење за пречишћавање отпадних вода.

Неопходне мере које треба предузети су:

- изградња фабрика за пречишћавање отпадних вода
- забрана упуштања санитарних и кишних вода у водотокове, без претходног пречишћавања до захтеваног квалитета дефинисаног класом водотока
- изградња канализационе мреже по сепарационом систему
- изградња непропусних септичких јама за изоловане објекте, као прелазно решење до реализације канализационе мреже

- изградња водонепропусних базена за прикупљање употребљених вода са фарми
- изградња катастра отпадних вода и успостављање мониторинга отпадних вода
- поштовање законске регулативе из ове области: Закон о водама ("Службени гласник РС", бр. 46/91, 53/93, 67/93, 48/94, 54/96); Закон о заштити животне средине ("Сл. гласник РС", бр. 135/2004, 36/2009, 36/2009 - др. закон и 72/2009 и др. закон); Закон о изменама и допунама Закона о заштити животне средине (Сл.гл. РС, бр. 36/2009 од 15.5.2009 и 72/2009 од 11.9.2009); Одлука Уставног суда ИУз бр. 198/09 (Сл. гл. РС. бр 43/11 од 14.06.2011.); остали важећи правилници и уредбе о поступању са водама.

3.2. Управљање отпадом

У циљу развоја акционог плана заштите животне средине у области управљања отпадним материјама сагледана је постојећа ситуација са чврстим отпадним материјама на основу расположивих података добијених из следећих докумената и извора: КЈП „Златибор”, Стратегија одрживог развоја општине Чајетина.

На основу анализе цитиране расположиве документације, као и на други начин прикупљених података (на терену), дат је приказ постојећег стања на територији општине.

3.2.1. Приказ стања

3.2.1.1. Комунални отпад

У оквиру активности израде ЛЕАП-а општине Чајетина разматрани су проблеми комуналног и индустријског, а из посебних токова отпада проблеми медицинског, отпада животињског порекла, грађевинског отпада и опасног отпада из домаћинства.

Стварање комуналног отпада зависи од нивоа индустријског развоја, животног стандарда и начина живота. Подаци о количинама сакупљеног отпада у општини Чајетина су разнородни и базирају се на паушалним проценама, а не на егзактним мерењима праћењу кроз дужи временски период, како прописују стандарди и норме. С друге стране број корисника је свакодневно променљива величина из разлога што је Златибор туристичко место па број туриста варира а и степен искоришћења викенд кућа зависи од разних чинилаца као што су: време, стандард, распоред годишњих одмора итд.

Локални план управљања отпадом у општини Чајетина који је урађен 2011-2020.год. је на свеобухватан начин приказао све врсте отпада и планове управљања свим категоријама отпада, како је законом дефинисано. У 2011.години израђен је и Регионални план управљања отпадом, који је прослеђен у Министарство животне средине, рударства и просторног планирања, ради прибављања сагласности.

Познавање количине и карактеристика отпада који генеришу насеља на територији општине, као и индустријска производња, у току одређеног временског периода су почетни и основни подаци неопходни за организовање управљања отпадом на одређеној територији. У Чајетини и Златибору не постоје поуздани подаци о количинама отпада, тј. нису се претходних година обављала редовна мерења количина, већ се она „процењује“ претежно на бази капацитета самих возила за сакупљање и броја тура. Такође, не врши се ни систематско испитивање састава комуналног отпада.

На основу извештаја КЈП „Златибор“, који се заснивају на броју тура камиона за превоз смећа у дане када се отпад прикупља (седам дана у недељи), у Чајетини и Златибору се за један дан сакупи, транспортује и одложи на депонију око 12,8 т отпада. Отпад са јавних површина (ризла, земља) и јавних зелених површина (грање, трава, бусен) није евидентиран јер се овај отпад превози камионима без икаквих мерења. Испитивање морфолошког састава и количина комуналног отпада извршено је 2006./2007. године (јесен-зима/пролеће-лето), за потребе израде Плана управљања отпадом, по посебној методологији. Испитивањем су били обухваћени - комерцијална зона –Тржни центар, централни део – насеље Обудојевица и периферни део –Потоци.

Комунални отпад на територији општине потиче од угоститељских објеката, домаћинства, продавница, друштвених просторија, предузећа и др. Одлагање комуналног отпада на територији општине Чајетина вршено је на депонији до 2002. године. У току је ревизија пројекта за санацију и рекултивацију дате депоније.

Након престанка коришћења депоније „Ћетен“ отпад се одвози на привремену депонију „Брегови“ на Златибору. Површина парцеле је 21.450 м². Удаљеност депоније од водотока је 4000 м, од насеља 2500 м а од извора водоснабдевања 2500 м. На депонију „Брегови“ се врши одлагање комуналног, амбалажног, грађевинског, пољопривредног, електронског, металног, медицинског, животињског отпада, делова кућних апарата, пепела, зеленог отпада из башти и окућница и јавних површина.

Сакупљање отпада врши се у Чајетини, Златибору, Сирогојну (два пута месечно а у сезони четири пута- сваке седмице по једном) као и Шљивовици и Рожанству (код привредних субјеката – два пута месечно). Прикупљање отпада се врши помоћу камиона – смећаре. У употреби је 700 контејнера тип 900 литара који су постављени по Чајетини, Златибору, насељима Гајеви, Водице, Сирогојну, Рожанству и Шљивовици. Покривеност територије је око 35% од укупног броја становника. Центар Златибора се празни сваки дан (у току туристичке сезоне сваки дан), а остали део два пута седмично по одређеним маршрутама уз стално припајање новоизграђених делова насеља и у улицама које су у међувремену асфалтиране.

LOKACIJA " ZLATIBOR " (BREGOVI)

POSTOJEĆA DEPONIJA

Слика број 9. Депонија „Брегови” на Златибору

Општина Чајетина је од јула месеца 2011.године уговором са правним лицем обезбедила постављање 13 контејнера од 5м³ на локацијама које се налазе у центрима МЗ. Укупан број контејнера запремине 0,9 м3, који се користе за одлагање отпада је 700 ком. Већи број контејнера овог типа дуго је временски у употреби (преко 10 година), па њихово техничко – функционално стање није задовољавајуће - странице су улубљене и деформисане, поклопци се тешко или уопште не отварају и не затварају или их нема, носачи точкића су оштећени, поцепани лим страница контејнера је заварен и крпљен. Већина контејнера никада није опрана. Од укупног броја контејнера 10 % су нови контејнери, 80 % технички и функционално задовољавају и у релативно су добром стању, а 10 % контејнера технички и функционално не задовољава, али се принудно користе уз честе поправке и интервенције.

Нема организованог прикупљања отпада који се може рециклирати (ПЕТ амбалажа, папир, лименке итд.). Постоји неколико жичаних контејнера који су у власништву приватних лица који су постављени на основу одобрења надлежних општинских служби. У циљу добијања валидних података о количинама отпада који настаје у општини, у Плану је усвојена методологија која се базира на утврђивању дневне продукције отпада на територији општине Чајетина.

Табела број 12. Дневна количина отпада по становнику (Извор: ЈКП „Златибор“)

Тип насеља	кг по становнику (дневно)	
	од - до	средња
Градска насеља	0,9 – 1,1	1,0
Сеоска насеља	0,5- 0,6	0,55

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

Табела број 13. Врсте и количина сакупљеног отпада (Извор: ЈКП „Златибор“)

Врста отпада	%
органски отпад	17
папир	9,6
стакло	0,7
пластика	7,3
текстил	3,8
метал	2,4
гума	1,2
отпад са јавних површина	18,4
грађевински отпад	27,6
остало	12

Комунална јавна предузећа Златибор и Водовод која врше сакупљање и транспорт отпада на територији општине Чајетина, располажу следећом опремом:

Табела број 14. Возни парк за прикупљање и транспорт (Извор: КЈП „Златибор“)

Врста/произвођач возила	Возни парк за прикупљање и транспорт		
	Капацитет у м ³	Носивост у кг	Старост
СМЕЋАР ФАП 1620	6	5500	24 година
СМЕЋАР ФАП 1414	12	4860	22 година
СМЕЋАР ФАП 1414	12	4860	20 година
СМЕЋАР ИВЕЦО ЕУРОЦАРГО	16	8470	7 година
СМЕЋАР ИВЕЦО ЕУРОЦАРГО	16	8470	7 година

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

Табела број 15. Возила која се користе за чишћење улица, чишћење снега и рад других служби (Извор: ЈКП „Златибор“)

Врста/произвођач возила	Капацитет (кг)	Старост
Теретно ФАП 1314	7500	32 година
Теретно ФАП 1414	7600	22 година
Теретно ФАП 1417	7750	21 година
Теретно ФАП 1417	8000	20 година
Теретно ФАП 1417	6440	9 година
Теретно ФАП 1616	8200	33 година
Теретно Застава 50.08 Омчић	1280	22 година
Теретно Застава 35.08 Ривал	1900	16 година
Крамер ЈЦБ 4ЦХ		10 година
Крамер Прогрес		21 година
Трактор Беларус МТЗ- 82,1Д		11 година
Трактор Беларус МТЗ- 82,1Д		6 година
Трактор 578		32 година

Табела број 16. Возила и опрема која се користи за одлагање /рад депоније (Извор: ЈКП „Златибор“)

Врста/произвођач возила	Капацитет (кг)	Старост
Булдозер ТГ80		32 година

3.2.1.2. Анимални отпад

На територији општине Чајетина је регистровано 9 кланица -8 занатских и 1. индустријска., 59 занатских објеката за производњу и прераду меса. Од укупно наведеног броја објеката, у скоро 15 се врши истовремено клање и прерада меса, али су бројани као посебни објекти. Наведени објекти се воде у евиденцији Управе за ветерину као занатски објекти са веома променљивим капацитетима клања и прераде, која је код већине објеката највише присутна од септембра до марта.

Са територије општине Чајетина „Златиборац“ има највише отпада месечно. До отварања регионалне депоније у Ужицу највећа количина отпада анималног порекла је одлагана на депонију-сметлиште „Сарића Осоје“ У Ужицу, а по отварању Регионалне депоније „Дубоко“ овај отпад се више не може одлагати на депонију, што представља велики проблем због непостојања пункта за сакупљање ове врсте отпада.

Табела број 17. Количина Споредних производа животињског порекла (СПЖП) у Ужицу и Чајетини у 2011. години, по категоријама (Подаци републичке ветеринарске инспекције Златиборског округа)

Категорија	Ужице	Чајетина	У кафилерију отпремљено
Категорија 1	101.774 kg = 101,7 т	30.096 kg = 30,1 т	-
Категорија 2	-	29.823 kg = 29,8 т	-
Категорија 3	-	444.351 kg = 444,3 т	35.296 kg (7,95%)

Од наведених 606 тона, у кафилерију је отпремљено само 35.296 kg (35,3 тоне) материјала категорије 3, или мање од 8% укупних количина те категорије, а око 5,8% од укупних количина СПЖП у обе локалне самоуправе. Све остале количине су одлагане на непрописан и потенцијално штетан начин, углавном на депонију комуналног отпада.

Да би се решио проблем збрињавања анималног отпада град Ужице је отпочео пројекат нешкодљивог уклањања отпада анималног порекла који се реализује са градом Смедеревом, општинама Нови Кнежевац и прикључена је општина Чајетина. Пројекат је започет званично 1.10. 2011. године и његова реализација ће трајати до 12 месеци.

Циљ пројекта је стварање техничких услова, израда документације и унапређење људских капацитета неопходних за конкурисање код ИПА програма Европске уније за изградњу четири система за управљање отпадом. Отпад животињског порекла подразумева угинуле животиње и отпаци од клања и прераде меса, а привремено одлагање подразумева сакупљање и привремено чување животињског отпада и набавка наменског возила за превоз отпада од генератора до пункта. У објекту је расхладна комора где се отпад чува на 0-5 степени, док се не сакупи довољна количина економична за транспорт до кафилерије или на неку другу локацију коју одреди надлежни државни орган.

Локација пункта није одређена, али ће током израде пројекта бити прелиминарно одређена локација у складу са плановима Ужица и Чајетине. Изградња пункта са пратећим садржајима би била следећа фаза и планира да се реализује кроз програме ИПА фондова⁴.

Кланица „Златиборац“ највећи је прерађивач меса на територији општине, тако да поред костију од чврстог отпада се ствара стајњак из депоа за стоку, пепео

⁴ Извор: Конкурсна документација пројекта нешкодљивог уклањања отпада анималног порекла

из котларнице, чврст отпад који се издвоји на лучном сити уређаја за пречишћавање отпадних вода, комунални отпад.

Стајњак се користи као ђубриво. Пепео из котларнице се одвози на градску депонију. Чврст отпад настао при пречишћавању отпадних вода се компостира заједно са стајњаком. Комунални отпад (шкарт амбалажа, остаци ПВЦ кеса и фолија, хартија, картон) се одлажу у контејнере које празни ЈКП „Златибор“.

На Златибору се налази Пољопривредни комбинат „Златибор“ а.д. – млекара и сточарска фарма. Предузеће обухвата фарму крава и млеку. Фарма крава се бави узгојем приплодног подмладка, товом и производњом млека.

Млеку се бави прерадом сировог млека у краткотрајно млеко и киселомлечне напитке. Чврст отпад (50 кг/дану) се складишти у контејнере и одвози на градску депонију са комуналним отпадом.

РЈ Фарма - врсте отпада које настају су: стајско ђубриво (160 вагона) које се одлаже у лагуне за чврсто ђубриво капацитета 200 вагона и осока која се складишти у лагуни (капацитета 1.100 м³ годишње) и користи се за пољубравање ливада (два пута годишње у јесен и пролеће)⁵.

3.2.1.3. Медицински и опасан отпад

Управљање чврстим медицинским отпадом на територији општине је регулисано на следећи начин:

- Дом здравља у Чајетини и припадајуће амбуланте на територији општине Чајетина имају уговор са Здравственим центром (ЗЦ) Ужице- Општа болница Ужице којим је регулисан начин прикупљања чврстим медицинског отпада у адекватне контејнере и дистрибуирања у ЗЦ, који преузима и даље управља овом врстом отпада како је то прописано.

- Специјална болница (СБ) „Чигота“ подлеже истој процедури само што је у уговорном односу за Заводом за јавно здравље Ужице.

- Управљање опасним радиоактивним отпадом у СБ „Чигота“ је регулисано у складу са Законом о јонизујућем зрачењу на тај начин што се контејнери са отпадом смештају у специјално за то намењен и по прописима изведен бункер а транспорт и даљу бригу о њему преузима Институт за нуклеарне науке „Винча“ или тако што део радиоактивног отпада помешан са канализационом водом одлази у колектор за одлагање и таложење. Из овог колектора у градску канализацију одлази чиста вода. Континуирану контролу овог постројења врше обучени радници СБ „Чигота“ а редовну периодичну Институт за нуклеарне науке „Винча“.

3.2.1.4. Индустијски отпад

Извори индустријског отпада на територији општине су:

- „Металопластика” Чајетина;
- „Индустрија мотора и трактора - Раковица” - Бранешко поље;
- „Бор” - Бранешко поље;
- „Даница” Чајетина;

⁵ Извор: Подаци добијени на лицу места - Пољопривредни комбинат „Златибор,, а.д

- „Оних“ Сушица;

- Предузеће „Металопластика“ се бави производњом делова од пластичних маса-полипропила, полиетилена, полистирола, полиамида, дуропласта и металних производа на бази бакра и бакарних легура. Чврст отпад чине метални шпон и отпаци од пластике. Шпон се поново враћа на топљење у Ваљаоницу - Севојно, а пластика се поново претапа;

-Предузећа „Даница“ и „Оних“ се баве производњом заштитне опреме, радних одела, комбинезона, заштитних рукавица и одевних предмета. Сировине за производњу су кепер и памук. Чврст отпад се сакупља у контејнере и одлаже на депонију;

-Предузеће „Индустрија мотора и трактора - Раковица” - Бранешко поље се бави производњом делова за тракторе и моторе. Чврст отпад чини струготина при обради метала - шпон и рестлови од лима. Отпад се прикупља и шаље у жељезару;

-У селу Гостиљу се налази фабрика за производњу воде за пиће „Симех“ а чврсти отпад се прикупља у контејнере за селектовање /картон, пластика, метал, стакло/ и њега преузима Синма из Севојна, а отпад који се не селектира одвози се на депонију Брегови;

- Произвођачи великих количина комуналног отпада су угоститељски и трговински објекти, посебно у Чајетини и Златибору. Чврст отпад се прикупља у контејнере ЈКП „Златибор“ и одвозина депонију Брегови;

Постојећа ситуација на територији општине Чајетина указује на негативан утицај отпадних материја на животну средину. Степен угрожености животне средине није могуће одредити пошто не постоји систем мониторинга. Непостојање селектирања отпада и поступака рециклаже отежава већ постојећу ситуацију.

Такође, не постоји сточно гробље, нити решен проблем уклањања животињског отпада после клања, пошто постоји велики број кланица на територији општине, а отпад завршава делом на депонији а делом се одвози у кафилерију у Ћуприји, а за то не постоје адекватна возила, као ни економска исплативост. Такође се одлаже и биоразградиви- органски отпад који се разлаже емитујући штетне гасове (метан, угљен-диоксид) и заузима простор на депонији.

На постојећу депонију Брегови се одлаже и индустријски отпад, органски, медицински и фармацевтски што погоршава ситуацију и захтева брзо изналагање решења, тј. да се отпад одводи на регионалну санитарну депонију „Дубоко“ која је почела са радом у октобру 2011. године. Локација Регионалне санитарне депоније „Дубоко“ налази се североисточно од Ужица, на удаљености од око 4 км (ваздушном линијом) од центра града, односно око 3,8 км регионалним путем 263/Р Ужице – Косјерић и око 2,5 км локалним путем кроз засеок Лазовине.

Површина комплекса депоније је 15 ха, а 10 ха је предвиђено за депоновање отпада. Нето кумулативна ефективна запремина за депоновање отпада износи 1.110.400 м³. Предвиђени век трајања депоније је 12-15 година. ЈКП „Дубоко“, свесно ове чињенице, тренутно је у процесу добијања и земљишта на супротној страни од постојеће парцеле, чиме ће се повећати запремина и капацитет депоније и продужити век трајања. Комплекс депоније укључује простор за санитарно депоновање, линију за сепарацију отпада, систем за екстракцију и искоришћење гаса и постројење за третман отпадних вода.

Основни концепт регионалне санитарне депоније је - преузимање примарно селектованог комуналног отпада на трансфер станицама у општинама/градовима, транспорт на депонију, секундарна селекција на линији за селекцију, санитарно одлагање отпада који се не може даље користити као секундарна сировина. План је да се издвојене фракције продају, а у неком дугорочном периоду да се врши и производња горива из отпада (РДФ) за употребу у термичким процесима (ЈКП „Дубоко“ ће до краја 2012. године урадити тестове за производњу и коришћење РДФ-а).

Паралелно са тим, ЈКП „Дубоко“ ће до краја 2015. спровести истраживања и донети одлуку о успостављању постројења за претварање отпада у енергију у региону. Када се изradi анализа предузећа која се баве рециклажом и поновним коришћењем отпада, биће размотрен и циљ успостављања сектора за прераду отпада у региону⁶.

3.2.2. Закључна разматрања

На основу свега изнетог, може се закључити да је незадовољавајуће стање у погледу прикупљања, транспорта и локације одлагања чврстог комуналног отпада на територији општине Чајетина. Такође, да би се установиле тачне вредности количина отпада на територији општине Чајетине неопходно је детаљније и много темељније истраживање у интервалу од више година уназад, обзиром да се у општини мењао број становника- корисника – велика експанзија градње и продаје апартмана у задњих пар година, ниво њеног економског развоја и друго.

Чињеница да се отпад не прикупља на целој територији општине Чајетина, и да се одлаже на привремену депонију која не испуњава прописане стандарде, указује на штетан утицај отпада на животну средину. Делимично прикупљање отпада узрокује појаву дивљих депонија а привремена депонија изазива загађење воде, ваздуха и земљишта.

Велики проблем представља непостојање прикупљања отпада по селима, посебно тамо где је развијен сеоски туризам тако да сезонски прилив туриста доприноси повећаној количини отпада који завршава, најчешће, поред путева. Опасност по здравље и животну средину представља и депонија Ћетен која више није у употреби, а није санирана и рекултивисана.

Решавање проблема управљања и третмана отпада на посматраном подручју предвиђено је одвожењем отпада на регионалну депонију „Дубоко” у Ужицу са центром за издвајање и селекцију сировина. Депонија Дубоко почела је са пријемом и третманом отпада у октобру месецу 2011.године. Отпад са територије општине Чајетина не одвози се још увек на депонију из више разлога:

- непостојање трансфер станице
- недовољан број возила за прикупљање отпада са целе територије општине Чајетина
- постојећа возила у лошем стању
- недовољан број посуда поготово у МЗ.

Ради побољшања постојећег стања у општини Чајетина због остварења циља отпремања отпада са територије општине на регионалну депонију „Дубоко“

⁶ Извор: Студија изводљивости за пројекат управљања чврстим отпадом Дубоко, Роуал Хаскониинг, 2007

потребно је: изградити потребну инфраструктуру, извршити едукацију становништва о селекцији отпада и започети реализацију овог процеса најпре у градском делу општине, а затим и у осталим насељима. Ради заштите човекове околине потребно је извршити уклањање дивљих депонија уз искоришћење дела отпада као секундарних сировина.

У оквиру плана управљања комуналним отпадом до изградње Регионалне депоније потребно је:

- санирати депонију Тетен и извршити рекултивацију и ремедијацију
- увести систем организованог сакупљања и одлагања комуналног отпада у приградским насељима и селима
- установити систем сакупљања отпада за рециклажу
- установити систем уклањања анималног отпада
- увести систем сакупљања опасног отпада
- увести систем компостирања органског отпада
- усклађивати локалне прописе и процедуре са прописима Европске Уније (ЕУ) из области управљања отпадом
- поштовање законске регулативе из ове области: Закон о изменама и допунама закона о заштити животне средине (Сл.гл. РС, бр. 36/2009 од 15.5.2009 и 72/2009 од 11.9.2009) Одлука Уставног суда ИУз бр. 198/09 (Сл. гл. РС, бр 43/11 од 14.06.2011.); Закон о управљању отпадом (Сл.гл. РС, бр. 36/2009 од 15.5.2009, 88/2010 од 23.11.2010) и подзаконска акта на основу Закона о управљању отпадом.

3.3. Квалитет земљишта

Постојеће стање земљишта на територији општине Чајетина анализирано је на основу расположиве документације и података добијених са терена и стручних служби општинске управе.

3.3.1. Приказ стања

У оквиру основних категорија земљишта на територији општине Чајетина највише је заступљено пољопривредно земљиште, шумско земљиште, остало земљиште и грађевинско земљиште.

Грађевинско земљиште обухвата све грађевинске реоне насеља и површине које су као такве дефинисане планским документима. Заузима 9,55% површине општине што не представља велики проценат, али имајући у виду број становника и разуђеност села, показује да је густина изграђености и искоришћеност земљишта веома мала.

На територији општине Чајетина ову категорију земљишта чине 21 сеоско насеље разбијеног типа и једно урбано насеље, општински центар Чајетина, којем припада и туристичко насеље Златибор. Највећи корисници земљишта су општински центар Чајетина са 53,31% и Јабланица са 5,53%, а најмањи Чичкова са 1,54% и Дренова са 1,51%.

Грађевинско земљиште у оквиру урбаног насеља Чајетина карактерише индивидуална стамбена изградња са мањим комплексом колективне стамбене изградње. Доста је стихијске градње у зонама предграђа, као и бесправне градње. У овом насељу је и највећа концентрација привредних објеката, јавних функција и објеката друштвеног стандарда (школе, амбуланте...).

Сеоска насеља разбијеног типа чине засеоци и расута састављена од стамбених и пратећих објеката. У новије време се граде куће уз асфалтиране путне правце, са пратећом инфраструктуром.

Пољопривредно земљиште заузима 57,9% што је нешто више од половине укупне површине општине. У оквиру пољопривредног земљишта најзаступљенији су пашњаци и ливаде, затим оранице и баште и на крају воћњаци.

Недовољна усклађеност пољопривредне производње са природним погодностима подручја и заостајање остварених у односу на реално могуће резултате, последица су ниског нивоа примене савремених агротехничких метода производње на породичним газдинствима.

Шуме су заступљене на површини од 19.309 ха од укупне територије општине. Оптимална пошумљеност утврђена просторним планом Србије за златиборски округ је 70,5%. У оквиру шумских површина просечна дрвна маса четинара износи 12.531м³, а лишћара 1.429м³. Стање шума није задовољавајуће и представља последицу небриге надлежних организација.

3.3.2. Утицај на животну средину

Анализом стања земљишта уочено је његово нарушавање и деградација која је узрокована различитим утицајима. Значајан извор загађења земљишта су вештачка ђубрива (неадекватна употреба по количини и врсти), као и остала агротехничка средства и амбалажа, и њихови остаци преостали након употребе. Претерана употреба вештачких ђубрива доводи до пораста садржаја нитрита у земљишту што се може неповољно одразити и на квалитет подземних вода. Посебан је интерес општине да очува земљиште јер се одликује високим пољопривредним вредностима.

Као последица одвијања саобраћаја, у непосредној близини саобраћајница и на путном земљишту, јавља се повећан садржај олова услед таложења честица које емитују моторна возила. Бележи се и благо повећан салинитет што је последица посипања коловоза у зимским месецима, односно спирања на земљиште поред коловоза.

Загађивачи земљишта су и стругаре које производе пиљевину која се разбацује по земљишту и води, погон „Бор“ у Бранешком пољу који је приватизован и ради са смањеним капацитетом и фабрика оловака у Бранешком пољу.

У Чајетини, уз магистрални пут на излазу ка Златибору се налази бетонска база и стовариште - Привредно друштво „Транскоп“ Бранешци. Ово предузеће врши деградацију земљишта, нарушава естетски изглед предела и квари утисак туриста о овом крају као туристичкој дестинацији. Такође,

постоји још једна бетонска база поред магистралног пута - Аутопревозник и СЗР „Томић” која је велики загађивач земљишта, као и воде и ваздуха.

Због нерешеног питања управљања отпадом на територији општине, загађивач земљишта је анимални отпад који се на непрописан начин збрињава, комунални отпад и остале врсте отпада које се одлажу на депонију или сметлишта (дивље депоније). У селима, а делимично и на Златибору и Чајетини, отпадне воде се из домаћинства изливају у непрописне септичке јаме или директно на земљиште загађујући га.

Специфичан облик угрожавања земљишта представља бесправна градња објеката. Последица оваквих појава је интензиван утицај на природно-еколошке вредности простора чиме се умањује његова биолошка и естетска вредност.

3.3.3. Закључна разматрања

На основу Закона о заштити животне средине, Влада Републике Србије је у току 2010. године усвојила Уредбу о програму системског праћења квалитета земљишта, индикаторима за оцену ризика од деградације земљишта и методологије за израду ремедијационих програма ("Службени гласник РС" бр. 88/10.).

Уредба је усклађена са препорукама датим у Предлогу Директиве ЕУ (Proposal for a Soil Framework Directive - COM (2006.232). Доношењем ове Уредбе обезбеђена је заштита земљишта на бази превенције деградације кроз идентификацију подручја под ризиком од деградације, било да се деградација дешава природно или је узрокована људским активностима. Уредба даје основ за идентификацију и управљање контаминираним локацијама на подручју Републике Србије.

Степен угрожености земљишта од хемијског загађења одређује се на основу вредности загађујућих материја датих у Прилогу Уредбе. Ради израде ремедијационих програма на основу утврђеног присуства загађујућих материја у земљишту одређују се контаминирани локације и врше додатна истраживања у циљу утврђивања степена загађености земљишта.

Инвентар контаминираних локација представља саставни део информационог система заштите животне средине који води Агенција за заштиту животне средине. Одређивање приоритета за санацију и ремедијацију врши се на основу новоусвојене Уредбе о утврђивању критеријума за одређивање статуса посебно угрожене животне средине, статуса угрожене животне средине и за утврђивање приоритета за санацију и ремедијацију ("Службени гласник РС" бр. 22/10).

Ради унапређења стања и квалитета земљишта неопходно је предузети мере као што су:

- израда катастра загађивача земљишта на територији општине,
- забрана бесправне градње, односно,
- поштравање мера и примена правила градње,
- правилна употреба агротехничких мера и правилан третман амбалаже,
- смањење употребе вештачких ђубрива и прелазак на производњу органских ђубрива,
- увођење процеса компостирања органског отпада,

- решавање одлагања анималног отпада и осталог чврстог отпада,
- изградња по важећим прописима септичких јама и проширење канализационе мреже,
- правилно уклањање отпада из стругара (израда брикета и сл.)
- поштовање законске регулативе у овој области: Закон о пољопривредном земљишту („Сл. Гласник РС,, бр 62/06 и 65/08-др.закон) и друга важећа подзаконска акта, Уредбе и Правилници).

3.4. Здравље становништва, јавна свест, образовање и информисање

3.4.1. Здравље становништва

За сагледавања стања здравља становништва на подручју ове општине коришћени су подаци служби Домова здравља у Чајетини и Златибору, Завода за јавно здравље Ужице и посебна истраживања на терену (анкета).

3.4.1.1. Приказ стања

Здравље је дефинисано као стање потпуног физичког, психичког и социјалног благостања, а не само као одсуство болести и онеспособљености. Највиши ниво здравља је основно право сваког човека без обзира на расу, религију, политичка убеђења, економски и социјални положај.

Постоје фактори који повећавају здравствени потенцијал, а то су здравствени ресурси: здрава животна средина, здрави стилови живота, социјално благостање. Обично су у великим насељима животни услови, па и здравље становника, угрожени. Чињеница је да место може бити са угроженом животном средином иако нема велики број становника, а има чиниоца који је угрожавају, и самим тим делују негативно на здравље људи. Чајетинска општина је специфична због развијеног туризма јер се јавља сезонски прилив гостију, а то повлачи и проблеме угрожавања животне средине, па и здравља људи.

На територији општине је изражена појава опадања наталитета и пораст старачких домаћинстава, јер од 24 насеља, колико их има на територији општине, сва су погођена депопулацијом, изузев насеља Златибор, Чајетина, села Мачкат и Крива Река, што је последица економског развоја ових подручја општине. Поред тога што општину карактерише негативан природан прираштај, присутна је и неповољна старосна структура становништва, као и негативна стопа миграције, што додатно отежава реализацију напора у остваривању прогресивних стопа привредног раста овог подручја. То наводи на закључак да будући ниво социо-економског развоја општине у великој мери зависи од даљег демографског развоја општине.

Узимајући у обзир демографске карактеристике општине Чајетина намеће се констатација да због сталног пораста старачке популације доминирају болести из групе незаразних болести:

1. болести система за дисање

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

2. болести система за крвоток
3. болести уrogenиталног система
4. болести коштано-мишићног система
5. тумори

У порасту су болести урођене наказности, деформације и хромозомске ненормалности код деце, обољења зуба и др.

Табела број 18. Утврђена обољења-стања према категорији корисника здравствене заштите (извор: статистика за период јануар-децембар 2011. Дом здравља Чајетина- стоматолошка служба)

ОБОЉЕЊА-СТАЊА	УКУПНО	Радници и сањима изједначена лица и чланови породица-укупно	Од тога (2) носиоци права из здравствене заштите	Земљорад.	Остали
	1	2	3	4	5
УКУПНО	2369	5473	1528	122	719
1.Поремећаји у развоју и избијању зуба (520)	-	-	-	-	-
2.Зубни каријес (521.0)	574	1559	432	14	128
3. Болести чврстог ткива зуба (521.1—521.9)	127	628	101	5	21
4. Болести пулпе и периапикалног ткива (522)	750	984	530	27	193
5.Акутни и хронични гингивит и гингивална рецесија (523.0 – 523.2)	1	1	-	-	1
6. Акутни и хронични перодонтит и перодонтоза (523.3 – 523.5)	281	817	125	36	120
7.Остале перодонталне болести	5	3	1	-	4
8. Денто-фацијалне аномалије укључујући малоцлусију (524)	2	-	-	-	2
9.Друга обољења и стања зуба и потпорних ткива (525)	554	618	276	36	242
10.Болести вилице (526)	11	19	9	-	2
11.Болести пљувачних жлезда (527)	-	-	-	-	-
12.Болести меког ткива уста,укључујући десни	64	877	54	4	6

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

и језик (528)					
13. Болести језика и друга обољења усне шупљине (529)	-	-	-	-	-

Последњих година се повећава број алергијских обољења, чији су узроци, углавном осетљивост на полен, прашину, буђ и сл. а мање је узрок загађен ваздух, пошто на територији чајетинске општине нема пуно индустријских и др. загађивача ваздуха.

3.4.1.1.1. Приказ стања заразних болести

За сагледавање епидемиолошке ситуације и кретање обољевања од заразних болести, коришћени су подаци служби Домова здравља Чајетина и Златибор и посебна истраживања на терену.

Од цревних заразних болести се најчешће јављају проливи вирусне а ређе бактеријске природе. Против већег броја заразних болести се врши вакцинација, чиме се болести стављају под контролу.

Салмонелозне инфекције и даље остају важан епидемиолошки и здравствени проблем цревних заразних болести. Према узрасту, на узрочник је најосетљивија популација деце до пет година старости, а и старије особе у ресторанским условима исхране. Тетанус се спречава редовном вакцинацијом и није забележен у нашој општини.

Лајмска болест се ређе јавља, али је велики број деце и одраслих који долазе на интервенцију одстрањивања крпеља. Примећен је пораст из године у годину, особа које се јављају за помоћ у Дом здравља због присуства овог паразита, и највероватније ће се увести дезинсекција крпеља на овом подручју. У нашем крају не постоји велики број комараца и због тога се не врши дезинсекција.

Најзначајнија обољења из групе заразних болести су жутица и дизентерија. Од ових болести најчешће оболевају деца у вртићима и школског узраста, ређе одрасли. Болести су се јављале углавном у виду епидемија, а у последње време се јављају спорадични случајеви. У већини сеоских школа су лоши хигијенско санитарни услови, неке школе немају воду унутар школског објекта, имају пољски тоалет и сл.

Примећено је опадање броја оболелих из године у годину што указује на побољшање хигијенских услова, као и на превентивне мере у школама и сарадњу школских и здравствених установа. У основним школама здравствени радници, пре свега, патронажана служба, држе предавања и радионице о разним темама, и болестима и превенцији. Висок ризик у погледу ширења ових болести је неправилан третман отпадним материјама.

3.4.1.1.2. Бука, вибрација и зрачење

Бука је непријатан звук за ухо. То је звучна појава изнад прописаног нивоа у средини у којој човек борави. Јавља се у урбаним и у руралним срединама.

За подручје општине Чајетина је донешена Одлука за заштиту од буке. Бука настаје у саобраћају, у појединим угоститељским објектима, у појединим радионицама и индустријским објектима (стругаре, конфекције, фабрике, постројења за прераду камена, фабрике за производњу бетона и бетонских елемената, индустрије).

Вибрације су звучни таласи који такође утичу негативно на људско здравље. Настају услед механичког деловања на тело треперењем подлоге на којој се тело налази или на којој је машина која производи вибрације. У радним срединама у фабрикама се јављају вибрације и ту услове рада контролише инспектор заштите на раду.

Поред буке и вибрација, у радним и пословним просторијама јављају се извори електромагнетног нејонизујућег зрачења од свих апарата који су укључени у струјно коло. Ова зрачења нису опасна али могу имати последице по људско здравље (главоболје, повраћања, губљење апетита, несанице, смањење сексуалне активности).

3.4.1.2. Индикатори из животне средине

Квалитет ваздуха

На територији општине не постоји стални мониторинг квалитета ваздуха, већ периодична мерења спроводи Завод за јавно здравље из Ужица. Резултати мерења током лета и зиме указују на разлике у присуству оксида азота, оксида сумпора, чађи и таложних материја, мада, у већини случајева, не прелазе граничне вредности. Разлог томе је мали број фабрика, као и котларница, а у индивидуалним ложиштима се највише користи дрво за огрев. Присуству загађујућих материја у ваздуху, добрим делом доприноси саобраћај, с обзиром на велику циркулацију људи на Златибор, као и према Црној Гори.

Квалитет воде за пиће

Испитивање хигијенске исправности воде за пиће, према Правилнику, врши Завод за јавно здравље из Ужица, а микробиолошку контролу ЈКП „Водовод Златибор“. Подаци указују да објекат за јавно градско снабдевање на територији општине Чајетина има углавном исправну воду за пиће, али је у осталим јавним водним објектима често стање незадовољавајуће.

Најчешћи разлози неисправности објеката за водоснабдевање су техничка неисправност објекта, нерешене могућност пречишћавања и дезинфекције, непостојање зона санитарне заштите.

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

Табела број 19. Резултати испитивања хигијенске исправности воде за пиће из градског водовода ЈКП „Водовод Златибор“ Златибор у периоду 2002. -2011. година (извор: Завод за јавно здравље Ужице)

ЧАЈЕТИНА	Водовод (град)	Бактериолошки преглед			Физичко-хемијски преглед			Узрок неисправ	
		Број узетих трети- раних узорака	неисправност		Узрок неиспра- вности	Број узетих трети- раних узорака	неисправн		
			број	.			број		.
2002		138	5	3.62	колиформне бактерије , мезофилне бактерије	138	3	2.17	резидуални хлор, утрошак калијум пермаганата, мутноћа
2003		141	2	1.42		141	1	0.71	
2004		139	3	2.16		139	1	0.72	
2005		212	13	6.13		212	16	7.55	
2006		201	12	5.97		201	18	8.96	
2007		200	16	8.00		200	60	30.00	
2008		419	47	11.22		417	100	23.98	
2009		451	41	9.09		446	131	29.37	

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

2010	398	24	6.03		415	78	18.80	
2011	422	45	10.66		421	63	14.96	
УКУПНО	2721	208	7.64		2730	471	17.25	
2011	422	45	10.66		421	63	14.96	
УКУПНО	2721	208	7.64		2730	471	17.25	

Контрола здравствене исправности животних намирница

Храна је извор градивних, енергетских и заштитних материја што је основни предуслов за правилан раст и развој, психо-физичку кондицију и добро здравствено стање.

Лабораторијска испитивања здравствене исправности хране се обављају у Заводу за јавно здравље у Ужицу. Микробиолошке и хемијске анализе показују да је последњих година уочен пад неисправности хране, односно пораст квалитета и исправности, због пораста конкуренције и поштрених казних мера у случају неисправности намирница.

3.4.1.3. Процена стања и ризици

Процена здравственог стања представља сложену социјално-медицинску процедуру која омогућава добијање што објективније слике здравственог стања појединца или целе популације.

Морбидитет и морталитет су фактори који показују здравствено стање становништва, односно морбидитет је негативан показатељ који указује на обољевање становништва, морталитет је показатељ здравља заснован на подацима о смртности на територији општине. Овим подацима се морају додати показатељи о броју здравих особа, тј. показатељи позитивног здравља становништва.

Методe позитивног мерења здравља су:

- опсервациони метод
- адаптибилност животној средини
- мерење способности особе да извршава своје задатке

На основу расположивих показатеља здравственог стања становништва, може се закључити да се на територији општине Чајетина повећава број оболелих од кардиоваскуларних обољења, карцинома и болести респираторног система. На настанак и ток болести утичу пре свега животни услови (посебно последњих неколико година), утицаји спољашње средине и штетне навике.

Најчешћи фактори који изазивају појаву незаразних болести су: стрес, пушење и алкохолизам, недовољан одмор, недовољна физичка активност, неадекватна исхрана...

На појаву заразних болести првенствено утичу: лоше хигијенске навике, пад стандарда (лоши животни услови), лош квалитет исхране, миграције становништва (за време рата: избегла и расељена лица), транзит путника, нерешени комунални проблеми, лоше спровођење мера дезинфекције, дезисекције и дератизације, илегалан увоз намирница у земљу и продаја, као и илегалан увоз сточне хране.

Најчешће заразне болести које се дијагностикују и лече у Домовима здравља на територији општине су: жутица, салмонелозе, а ређе венеричне болести. Пошто је ово подручје карактеристично по великом броју кланица где се производе пршута, сланина, кобасица и др. производи, периодично се појављују оболели од трихинелозе.

Велику опасност представља појава лајмске болести због великог броја крпеља на овом подручју и све већег броја особа које траже помоћ за одстрањивање крпеља из коже. За појаву епидемије заразних болести погодује колективни смештај, као што су вртићи и школе, због блиског контакта међу децом. На територији ове општине, са

Златибором као ваздушном бањом, не може се рећи да је загађен ваздух узрочних обољевања становништва, бар не у великој мери.

Пијаћа вода може бити узрочник појаве болести у случају неадекватне контроле воде за пиће, неправилног третмана отпадних вода, фекална контаминација воде, лоше водоводне мреже (цеви лошег квалитета), опрема и уређаји за пречишћавање воде за пиће у лошем стању и сл.

Храна, као узрочник појаве обољевања се може јавити у случају присуства минералних ђубрива, хемијских заштитних средстава и тешких метала, остатака хормона, недозвољене количине или недозвољене врсте адитива, детергента.

Тежња за све већим приносима биљних култура и производње нових сорти, довела је до смањења квалитета производа и биолошке вредности намирница. Неадекватним складиштењем и чувањем намирница губи се њихов садржај, може доћи до развоја гљивица (ако је влажна средина) и загађењем намирница отровима које стварају развијене гљивице. У току складиштења може доћи до контаминације средствима за дезинсекцију, дезинфекцију и дератизацију, а неодговарајућа амбалажа може изазвати контаминацију намирница продором неорганских и органских компоненти, а може доћи и до микробиолошке деконтаминације у току неправилног складиштења.

У циљу системске контроле стања намирница, неопходно је повећати број годишњих прегледа квалитета, доследност у спровођењу законске регулативе од стране инспекцијских органа, контроле санитарно-хигијенских услова за рад објеката у којима се врши производња, лагеровање и дистрибуција намирница, контролу хигијенске исправности воде за пиће, контрола здравља и хигијене особа које рукују са намирницама, контролу намирница са пијаца и продавница, спречавање продаје намирница у објектима без санитарног чвора.

3.4.1.4. Закључна разматрања

Мере које треба предузети у циљу побољшања здравља становништва и смањење појаве оболелих на територији општине Чајетина су:

- постојање медицинског и биолошког праћења распрострањења и ширења полена у ваздуху, као и његовог утицаја на здравље
- обезбеђивање здравствене исправности воде за пиће
- обезбеђивање здравствено безбедне хране
- обезбеђивање третмана отпадних вода и третмана чврстог отпада
- побољшање хигијенско-санитарне услове у школским условима
- обезбеђивање простора за мачке и псе луталице
- примена законске регулативе у области здравства: Закон о здравственој заштити (03.08.2012); Закон о лековима и медицинским средствима ("Сл. гласник РС", бр. 30/2010); Закон о заштити становништва од заразних болести; Закон о здравственом надзору над животним намирницама и предметима опште употребе; Закон о санитарном надзору; Закон о заштити становништва од изложености дуванском диму; Закон о изменама и допунама Закона о заштити од буке у животној средини (Сл.гл. РС, бр.88/2010 од. 23.11.2010).

3.4.2. Јавна свест, информисаност и образовање

За анализу јавне свести, информисања и образовања становништва у области заштите животне средине коришћени су подаци са терена- анкета, подаци из Локалне ТВ „Чајетина“, Основних школа са подручја општине и подаци из Средње туристичко гоститељске школе у Чајетини.

3.4.2.1. Приказ стања

Јавна свест

Своје знање о заштити животне средине и свест о њеном значају су грађани показали попуњавањем упитника пре организовања прве седнице Радне групе за израду ЛЕАП-а у периоду мај - крај јуна 2012. године. У наредном тексту је дата анализа анкете:

Анкетирано: 342 особе различите старости, пола и из различитих МЗ, градских и сеоских.

-На питање: **Да ли сте задовољни стањем животне средине у Вашој Месној заједници**, највише испитаника је одговорило са:

-Више нисам него што јесам -40,6%, а са: Нисам довољно упознат/а са постојећом ситуацијом је одговорило 10, 8% испитаника

- На питање: **Ко највише загађује животну средину у вашој општини**, највише испитаника се изјаснило за неадекватно одложено смеће и неадекватно одвођење отпадних вода.

-На питање: **Које мере би требало предузети да би се побољшало стање животне средине у вашој општини** највише испитаника је одговорило: Увести строге казне за прекрсиоце-65,8% и Побољшати рад комуналних инспекција-35,4%.

На основу свега наведеног може се закључити да становништво уочава проблем угрожавања животне средине, поседује свест о њеном значају и нарушавању и о потреби појачавања рада еколошких и комуналних инспекција и спровођења законских мера, али еколошка свест треба и даље да се развија. Један од уочених проблема је недовољна обавештеност о еколошким проблемима и стању животне средине у општини.

Мали је број невладиних организација које се баве проблематиком животне средине, а и постојеће су слабо активне. У општини постоје неколико регистрованих удружења грађана која се баве унапређењем стања животне средине: Еколошко удружење „Златни бор“, Еколошко удружење „Стари Влах“, удружења ловаца, риболоваца, планинара, а у току је регистрација омладинског удружења за развој туризма и екологије „Сердар“.

Образовање

На територији општине Чајетина постоје предшколске установе, Основне школе и једна средња Угоститељска туристичка школа у којима, почевши од похађања вртића, па кроз даље школовање деца стичу основна знања о животној средини. Та знања неки

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

ученици проширују и обогаћују на часовима ваннаставних активности, као што су чувари природе и еколошка секција.

Чајетинске основне школе похађа око 1.200 ученика, а средњу 430 ученика. На територији општине раде три матичне основне школе са тринаест издвојених одељења. У основним школама су у претходним годинама покренуте успешне еколошке акције и пројекти, уведене новине у наставу као и ваннаставне активности у циљу упознавања ученика, њихових родитеља, као и шире јавности са проблемима животне средине као и њиховог укључивања у акције заштите и унапређења животне средине.

Слика број 10. Чланови еколошке секције ОШ „Димитрије Туцовић“ на часу и на терену (обележавање еколошких датума)

Табела број 20. Заступљеност еколошких садржаја у наставним плановима и програмима

Заступљеност еколошких садржаја у наставним плановима и програмима	
Основна школа	Предмет и наставна област
Први разред:	Свет око нас
Други разред:	Свет око нас
Трећи разред	Природа и друштво
Четврти разред	Природа и друштво
Сва четири разреда	Изборни предмет: Чувари природе
Пети разред	Биологија: -Ишчезавање и заштита врста и Биодиверзитет Географија: -Планета земља-ваздушни омотач Земље
Шести разред	Биологија: -Разноврсност царства животиња и биодиверзитет и фактори угрожавања и

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

	<p>значај заштите животиња</p> <p>Географија:</p> <p>-Планета земља: Хидросфера и биосфера</p>
Седми разред	<p>Биологија:</p> <p>-Порекло и еволуциона историја човека</p> <p>Географија:</p> <p>-Регионална географија ваневропских земаља</p> <p>Физика:</p> <p>-Заштита од буке</p>
Осми разред	<p>Биологија:</p> <p>-Садржаји из екологије и заштите животне средине се уче током читаве школске године</p> <p>Географија:</p> <p>-Природне одлике Србије</p> <p>Физика:</p> <p>-Заштита од нуклеарног загађења и радиоактивно зрачење.</p>
Средња Угоститељско- туристичка школа; година и смер	Предмет и наставна област
Прва година: Туристички техничар (оглед)	<p>Екологија и заштита животне средине (изборни):</p> <p>-Основни појмови и принципи екологије и заштита и унапређење животне средине</p>
Прва година: Економски техничар	<p>Екологија:</p> <p>-Дефиниција, предмет испитивања и значај екологије;</p> <p>-Заштита и унапређење животне средине и Заштита природе</p>
Друга година: Кулинарски техничар	<p>Биологија:</p> <p>-Основни појмови и принципи екологије и Заштита и унапређење животне средине</p>

Осим у оквиру редовних наставних програма о заштити животне средине, ученици стичу знања и у ваннаставним активностима на часовима еколошке секције. У неким школама постоје еколошке секције, а у неким још увек није дошло до њиховог формирања, али се ученици укључују у акције очувања животне средине кроз пројекте које реализује школа.

Слика број 11. Чланови еколошке секције ОШ „Димитрије Туцовић“ у Чајетини

Еколошке секције раде на унапређењу еколошке свести ученика и наставника у школи, као и ван школе и то на разне начине: учествују у обележавању еколошких датума изградом и изложбом ликовних радова, изложбама фотографија, снимањем ТВ прилога, учествују у уређењу школског простора и насеља, сарађују са КЈП „Златибор“конкуришу на расписане пројекте о заштити животне средине.

На предавањима и радионицама деца уче о угрожениости и значају очувања и унапређења животне средине, о отпаду и његовом селектирању и рециклажи. Еколошки фонд је на почетку рада пре десетак година (а од пре три године је престао са радом) Основним школама набавио по два контејнера за селекцију отпада (папира и пластике), који се налазе у школским двориштима где се прикупљају секундарне сировине које се продају за рециклажу. Новац од продатих секундарних сировина ученици користе за набавку материјала за рад, извођење еко излета и уређење школских дворишта куповином цвећа и другог садног материјала.

Информисање

За разлику од времена у ком је настајао први ЛЕАП, на територији општине Чајетина престали су да раде локални медији, а примарна је била Телевизија (ТВ) Чајетина која је пратила све теме везане за екологију, као што су: рад еколошке секције, Еко фонда (који је, такође, престао да постоји), удружења која се баве овим питањем, као и припрема емисија на ту тему које је локална Телевизија радила под насловом „Еко – ехо“ посвећујући је, првенствено, најмлађима.

Недостатак информисања, као и потребна али умерена јавна критика, осетно су се одразиле на стање свести становништва по питању екологије, а примећено је да се посебно млађа популација немарније понаша према свом окружењу, тј.животној средини.

Покушај локалне самоуправе да нађе решење како би јавност поново имала прилику да добије битније информације о важним питањима која се тичу њиховог места,

резултирала је покретањем ТВ Чајетине, али преко кабловског оператера, јер је то био једини начин који је Законом о информисању Републичке ради дифузне агенције био могућ. Видљивост ТВ програма је ограничена на насељена места Чајетину и Златибор, док су сеоске средине и даље ускраћене за овај вид информисаности.

ТВ Чајетина и даље прати сва збивања везана за еколошка питања, али искључиво по позиву заинтересованих удружења, јавних предузећа или појединаца који се баве овим питањем, јер се изгубила некад стечена навика да се уз помоћ локалне телевизије решавају ови проблеми. ТВ Чајетина сарађује са Регионалном ТВ Лав, па су становници општине Чајетина, који у већини имају сигнал ове ТВ станице, овим путем обавештени о разним збивањима из свог краја, па и о свему што се тиче екологије.

3.4.2.1. Закључна разматрања

Очигледно је да код становништва постоји свест о угрожености животне средине, али је свест недовољно развијена и изражена је неуслкађеност између знања и еколошког понашања.

На територији општине су у оквиру школских програма заступљени еколошки садржаји, али у ваннаставним активностима недовољно, јер не постоје еколошке секције у свим основним школама, као ни у средњој школи.

Уочено је да је недовољан број еколошких садржаја на медијима, што је узроковано различитим факторима, али првенствено непостојањем медија, нестручним кадром који ради у медијима и непостојањем еколошких часописа.

Мали је број удружења грађана, невладиних организација и стручних служби које се баве проблемом заштите животне средине па је неопходно ојачати их и обезбедити им део средстава за рад из буџета општине. Осим ојачавања постојећих, потребно је подстаћи оснивање и нових удружења.

Мере које је неопходно предузети у наредном периоду су:

- веће учешће локалног становништва и туриста у еколошким програмима и акцијама,
- подизање нивоа свести деце и одраслих, као и туриста о заштити животне средине,
- већи број ваннаставних активности у школама и оснивање еколошких секција у школама где не постоје,
- унапређење рада постојећих стручних служби које се баве заштитом животне средине,
- повећање броја удружења грађана и невладиних организација које се баве заштитом и унапређењем животне средине и оснаживање постојећих,
- правилно спровођење законских прописа о заштити животне средине,
- поспешивати сарадњу еколошке инспекције, стручних служби, удружења, као и самих грађана са локалним медијем, јер ће се тако и стање свести становништва о унапређењу животне средине подићи на виши ниво.

3.5. Планско уређење простора, биодиверзитет и геодиверзитет

За сагледавања стања планског уређења простора, биодиверзитета и геодиверзитета на подручју ове општине коришћени су подаци добијени од општинских служби- одсек Урбанизма, подаци преузети из документа „Локални акциони план за биодиверзитет

општине Чајетина“ подаци преузети од Звода за заштиту природе и посебна истраживања на терену (анкета).

3.5.1. Планско уређење простора

Општина Чајетина се развија по Просторном плану републике Србије и просторном Плану општине. Међутим, велики проблем општине представља дивља градња, посебно у насељу Златибор, која узрокује низ пропратних проблема.

На подручју општине Просторни план обухвата следеће катастарске општине: целе катастарске општине Алин Поток, Трнава, Сирогојно, Чичкова, Дренова, Жељине, и део катастарских општина Љубиш, Гостиље, Чајетина, Мешник и Рожанство, што износи 177, 67 м² (27,46%) од укупне површине општине Чајетина.

Значајан, ограничавајући фактор развоја представља постојећа демографска и социоекономска структура становништва. Могућности и за само очување постојеће демографске структуре су веома ограничене, тако да у перспективи треба очекивати гашење појединих насеља и засеока.

3.5.1.1. Приказ стања

Планско уређење општине Чајетина се у потпуности ослања на Просторни план Републике Србије и простори План општине Чајетина а регулише се одредбама Закона о просторном планирању Републике Србије.

Тренутно је на снази План генералне регулације насељеног места Чајетина (седиште општине) са насељеним местом Златибор (захваћена површина је 180 ха). Овим планом, уз постојећу Одлуку о уређењу насеља, регулишу се многи недостаци и проблеми у области урбанизма али и заштите природе. Поштовањем одредаба овог плана ће одговарајући третман имати парк шуме.

У току је израда и примена следећих планских докумената:

- Просторни план општине Чајетина („Службени лист општине Чајетина“ број 10/2010)
- План генералне регулације насељеног места Чајетина (седиште општине) са насељеним местом Златибор („Службени лист општине Чајетина“ број 2/2012)
- План детаљне регулације за тржни центар („Службени лист општине Чајетина“ број 2/2012)
- План детаљне регулације Рибнице (у изради);
- План детаљне регулације Мићића Поља;
- Програм енергетске ефикасности за подручје општине Чајетина;

За туристичку дестинацију прве категорије урађена је Дугорочна концепција развоја туризма на подручју Златибора и израђен је Мастер план Златибор-Златар. Стратегија одрживог развоја и План промена за општину Чајетина у многеме се баве проблемима животне средине.

Програми и пројекти који се директно односе на регулисање еколошких питања:

- Мастер план за сектор отпадних вода општине Чајетина;

- Главни пројекти постројења за пречишћавање отпадних вода у Чајетини и Златибору;
- Идејни пројекат отпадних вода за Сирогојно (у изради);
- Пројекат за санацију и рекултивацију сметлишта „Ћетен“;
- Идејни пројекат водоснабдевања Рибнице са водоводног система „Златибор“;
- Пројекат водоснабдевања насеља Сирогојно;
- Пројекат постројења за пречишћавање отпадних вода Чајетине;
- Пројекат постројења за пречишћавање отпадних вода насеља Златибор;
- Идејно решење заштите депоније чврстог отпада „Брегови“ на Златибору;
- Пројекат фекалне канализације насеља Мачкат;
- Пројекат водоснабдевања насеља Мачкат (водовод Бела Земља – Мачкат из акумулације Врутци).

3.5.1. 2. Закључна разматрања

Поред општинских прописа у области заштите животне средине који се примењују на територији Републике Србије потребно је донети и општинске одлуке које у складу са постојећим законима а које се односе на очување и унапређење амбијенталних и природних вредности, успостављања заштитних зона и правилног старања о заштићеним и незаштићеним природним и културним добрима.

3.5.2. Биодиверзитет и геодиверзитет

Појам биодиверзитета или биолошке разноврсности уведен је у терминологију која се тиче глобалних аспеката заштите животне средине пре двадесетак година на предлог еколога који су узели у обзир резултате фундаменталне екологије, таксономије и биогеографије.

Према најшире прихваћеној дефиницији, биодиверзитет означава свеукупност гена, врста и екосистема на земљи. Конвенција о биодиверзитету (Службени лист СРЈ, - Међународни уговори бр. 11/2001) дефинише овај појам као „свеобухватну разноликост и различитост живих организама, укључујући копнене, морске и остале водене екосистеме и еколошке комплексе чији су део; ово укључује диверзитет у оквиру врста, између врста и између екосистема“.

Фосилни остаци биљног и животињског света, који представљају биодиверзитет током геолошке историје, сачувани су већином у седиментним, а ретко и у метаморфним стенама. Комплексност гео- и биодиверзитета указује на сличност проблема, међу којима се као најважнији издваја угроженост гео-наслеђа као репрезента геодиверзитета који представља одсјај некадашњег и основу садашњег биодиверзитета.

3.5.2. 1. Приказ стања

Биодиверзитет

Зелене површине су део животног простора који је обрастао вегетацијом. Светски стандарди прописују зелене травнате површине за једног човека на површини од 2,5 м² за градска насеља. На територији општине Чајетина су задовољени стандарди што се тиче зелених површина.

Златибор због свог географског положаја, климе, геологије, флоре и вегетације представља један од најинтересантнијих региона југоисточне Европе. Истовремено то је највећи серпентински масив Србије и Балкана и један од ретких и вредних простора у Србији.

Шума као део вегетације и интегрални део природе спада међу најкомплексније екосистеме на земљи, а стање и степен очуваности шума у највећој мери одражавају ниво очувања природе и животне средине. Према намени, све државне шуме унутар општине могу се поделити у четири наменске целине: предели нарочитих природних лепота (резерват „Парк шума“ Виогор, Чигота), туристичко рекреациона зона (Златибор, Рибничко језеро, Торник), парковска зона (Златибор) и привредне шуме.

На територији општине Чајетина налазе се заштићена природна добра, резервати и одређени локалитети, као и непокретна културна добра. Заштићена природна добра по Закону о заштити животне средине подразумевају очуване делове природе посебних природних вредности и одлика због којих имају трајни еколошки, научни, културни, образовни, здравствено-рекреативни, туристички и др. значај, због чега као добра од општег интереса уживају посебну заштиту.

Биодиверзитет представља бројност и распрострањеност биљних и животињских врста на одређеном простору и представља значајан фактор у одређивању заштите природних добара. На територији која је обухваћена границама Просторног плана општине Чајетина (Услови заштите природе и животне средине за потербе израде Просторног плана општине Чајетина са Стратешком проценом утицаја на животну средину, бр 03-2090/2 од 22.11.2006. године – Завод за заштиту природе Србије), налазе се следећа заштићена добра и вредности:

- Резерват „Парк шума” (Златибор код места Рибница) - састојина шуме стогодишњег белог бора (*Pinus silvestris*) укупне површине 12, 54ха
- Три стабла црног бора (*Pinus nigra*) – Златибор КО Доброселица к.п. бр. 3820, 3810, 3818 у власништву православне парохије- природна реткост ботаничког карактера
- Споменик природе - „Стопића пећина” (КО Трнава и КО Рожанство), укупне површине 65, 82 ха
- Споменик културе – комплекс Старо село у Сирогојну и природни простор око њега, укупне површине 25,24 ха.

Завод за заштиту природе Србије је извршио вредновање Златибора кроз израду Студије *Парк природе „ Златибор”* - природно добро од изузетног значаја. Ова студија је достављена Министарству науке и заштите животне средине – управи за заштиту животне средине ради доношења акта о заштити (у поступку је ревизија студије). Укупна површина Парка природе „ Златибор“ износи 32.130ха.

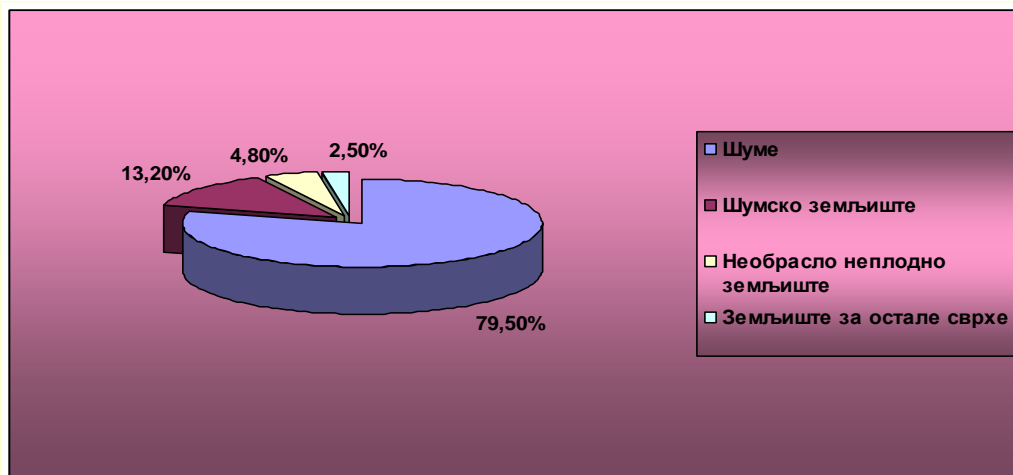

Слика број 12. Биодиверзитет –Локалитет „Вијогор“

У оквиру Парка природе „Златибор“ у зони I степена заштите налазе се четири резервата, у зони II степена заштите налази се шеснаест локалитета, а у режиму III степена заштите налази се преостала површина природног добра од 23474 ха. На територији општине Чајетина постоји седам проглашених непокретних културних добара и тридесет четири евидентираних непокретних културних добара и много вредности које нису заштићене али представљају значајна културна добра, од којих су манастири Дубрава и Увац.

Табела број 21. Стање шума (Извор: Завод за заштиту природе)

1. Шуме	7.888,0 5 ха
2. Шумско земљиште (голети, пашњаци, шум. земљиште)	1.308,0 9 ха
3. Необрасло (путеви, зграде, други објекти, камењари)	473,75 ха
4. Остале сврхе (пашњаци трајног карактера)	251,32 ха
УКУПНО	9.921,2 1 ха

У оквиру високих природних шума заступљени су следећи типови шума:

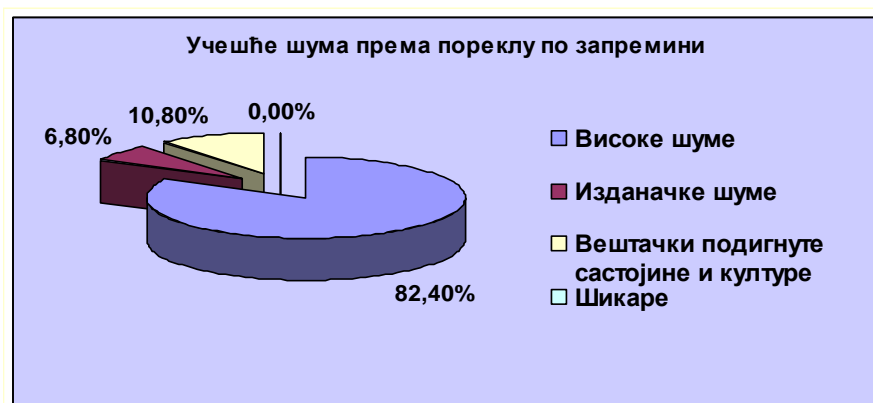
- Шума китњака већих надморских висина (*Quercetum montanum-serpenticum*)
- Шума китњака и граба (*Ostryo-quercetum daleschampii serpenticum*)
- Шума црног бора (*Erico-Pinetum nigrae, Euphorbio glabriflorum-Pinetum nigrae*)
- Шума црног бора (*Humileto-Pinetum nigrae serbicum*)
- Шума црног и белог бора (*Pinetum nigrae silvestris*)
- Шума белог бора (*Pinetum silvestris*)
- Шума белог бора, смрче и јеле (*Pinetum silvestris abietum*)
- Шума јеле и букве (*Abieti-Fagetum serpenticum*)
- Шума смрче и јеле (*Picea abietetum*)
- Шума букве и јеле (*Abieti fagetum moesiacaе*)
- Шума смрче, јеле и букве (*Picea fago abietetum*)

Учешће шума према пореклу по површини:

- 1. *Високе*, најквалитетније природне шуме учествују са 5.049,48 ха или са 64,0% по површини, и дрвној запремини од 82,4%.
- 2. *Изданачке шуме* заузимају 8,8% по површини, односно чиине 6,8% од дрвне запремине.
- 3. *Вештачки подигнуте састојине и културе* (углавном четинари) учествују са 2.077,80 ха или 26,4% по површини, односно чине 10,8% дрвне запремине.
- 4. *Шикаре* заузимају 65,29 ха или 0,8% по површини.

Шумска заједница китњака (белог храста) у Гајевима се налази на горњој граници свог распрострањења. Поред шумских заједница на територији општине су заступљене и травне заједнице карактеристичне за серпентинску подлогу (заштићене врсте: *Gentiana lutea, Daphne blagayana*, ендемске врсте: *Halasya sendtneri, Verbascum bosnense, Achillea ageratifolia*, коровске биљке, планинска детелина, бела детелина, пиревина, јежевица, лисичји рап, мирисавка и др).

Табела број 22. Учешће шума према пореклу по површини (Извор: Завод за заштиту природе)

Уочено је и у шумским и у ливадским заједницама изузетно присуство и разноликост гљива и печурака (сунчаница, боров вргањ, рујница, боров чавлић, вргањ, лисичарка, млечница, смрчак, пупавка, лудара и др).

Разноврсност фауне на територији општине чине: вукови, лисице, медведи, дивокозе, дивље свиње, срне, зечеви, јазавци, ласице, куне, видре; птице (јаребице, љештарке, фазани, креје, јастребови, сове...); рибе (клен, кркуша, пастрмка, младица, липљан...).

На територији општине Чајетина се налазе три ловишта: ловиште „Торник – Чавловац“ које заузима западни део општине Чајетина, ловиште „Шарган“ које заузима северозападни део општине и ловиште „Златибор“ које заузима остали део општине. Ловиштима „Торник- Чавловац“ и „Шарган“ газдује ЈП Србија-шуме, а ловиштем „Шарган“ Ловачки савез Србије преко Ловачког удружења „Златибор“ из Чајетине. Ловишта „Торник-Чавловац“ и „Шарган“ су типична шумска ловишта.

С обзиром да не постоје природне баријере које би онемогућиле прелазак дивљачи из једног ловишта у друго, то обавезује кориснике ловишта да газдовање усмере у заједничком правцу. Гаје се и користе срна, дивља свиња, фазан, зец, пољска јаребица, једино се у ловишту „Шарган“ гаје медвед и дивокоза.

У рекама су присутне бела риба и поточна пастрмка (Љубишница, Катушница) и калифорнијска пастрмка (у акумулацији Црног Рзава).

Слика број 13. Заштићено стабло црног бора у Доброселици

Геодиверзитет

Развој Земље и живота на њој, могуће је сагледавати захваљујући геодиверзитету који чини скуп свих гео-вредности ствараних од најстаријих времена до наших дана. Овај период од зачетка живота на Земљи исказан годинама износи око 700 милиона година.

Геолошка разноврсност одражава сложеност геолошке грађе земљине коре, као последица састава, старости и склопа који се током геолошке историје мења под утицајем унутрашњих и спољашњих сила. Геолошку разноврсност чине геолошки, геоморфолошки, хидролошки, педолошки и многи други облици, појаве и процеси који су распострањени на земљи.

Слика број 14. Споменик културе - *Старо село у Сирогојну* (Преузето из ТО „Златибор“)

Постоје различити фактори који угрожавају геонаслеђе, а према пореклу деле се на:

- природни (деградациони гео-процеси, утицај егзогених сила, измена физичких и хемијских карактеристика...)
- изазвани људским активностима (експлоатација, изградња, контаминација, колекционарство...)⁷..

Поред Стопића пећине (заштићеног споменика природе са бигреним кадама) геодиверзитет карактеришу Терзића пећиња у Алином Потоку, Мумлава и Ршумовића пећина у Љубишу, Раковичка пећина у засеоку Раковици, Шупљица у Горњој Доброселици, Вујића јама у Бранешком Пољу и друге мање јаме, пећине и увале. Фосилни остаци су доказ мачкатске језерске фазе – тријарски кречњаци (Јован Цвијић).

⁷ Природа Србије, значај и аспекти заштите, Завод за заштиту природе Србије

Слика број 15. Споменик природе - „Стопића пећина” (Преузето из ТО „Златибор,,)

У селу Гостиље посебну атракцију представља водопад висок 20 м на реци Врело, на којој је сачувана и воденица. Простор око водопада је почетком године уређен па је број туриста који га посећују повећан. Међутим, ова туристичка атракција може представљати проблем угрожавања животне средине пошто не постоји адекватан третман отпада и отпадних вода.

Минерални извори базне воде (Пх преко 11,00) су карактеристични за ово подручје. Институт за хемију, технологију и металургију је 1976. године потврдио да извор 625м узводно од ушћа Рибнице у Црни Рзав има $pH = 11,20$ а најновија испитивања показују да ја $pH = 11,70$.

Слика број 16. Водопад у Гостиљу (*Преузето из ТО „Златибор“*)

Подручје општине је богато рудом магнезит и експлоатација (рудник „Магнезит“) је, тренутно, минимизирана, али су подручја девастирана. Фабрика "Магнохром" из Краљева, извози сировине на европско тржиште. Руда магнезита се издваја у пралишту Рзав испод постројења пијаће воде и тиме процес угрожава воде и водени свет

Слика број 17. Сепарација „Магнезит“ - деградирани терен

3.5.2. 2. Утицај на животну средину

Наведени су фактори који утичу на нарушавање био и геодиверзитета. Сам процес живљења за собом повлачи уништавање природних ресурса. На појединим местима у општини Чајетина је посебно изражено нарушавање екосистема због развоја туризма, тј. због градње објеката и инфраструктуре. Планска градња и дивља градња објеката води ка уништавању геонаслеђа, јер се нарушавају природне одлике рељефа и експлоатишу се минерали.

Сезонски прилив туриста, посебно лети доводи до масовне, непланске бербе биља, нарочито лековитог, због чега може доћи до ишчезавања појединих врста. Осим уништавања биљног покривача, долази до непланског озелењавања површина што доводи до промене климатских одлика краја.

Приликом озелењавања уводе се многе врсте неприлагођене условима средине и мењају екосистем потискујући аутохтоне врсте. Непланска сеча шума има за резултат стварање голети, тла погодног за ерозију и нарушавање шумског фонда овог краја. Тренутно је на простору општине регистровано (према Привредном регистру) седам стругара (једна у Јабланици, три у Чајетини, две у Рожанству и једна на Златибору) и 12 у процесу регистрације. Интензивна сеча и прерада дрвета директно утичу на нарушавање животне средине, као и саме стугаре великом количином отпада (струготине) које га стварају у процесу рада. Непоштовање сезоне лова и риболова води ка уништавању појединих, чак и законом, заштићених врста.

На локалним медијима је веома мало садржаја посвећених био и геодиверзитету, у школама не постоје ваннаставни садржаји који се баве проучавањем наведених области, а у оквиру редовних наставних програма наведене теме се недовољно обрађују.

3.5.2. 3. Закључна разматрања

Постојећи ниво мониторинга биодиверзитета може се у најкраћем описати као некомплетан и мозаичан. Квалитет и квантитет постојећих података мониторинга је нехомоген, веома често нестандардизован и само у ретким случајевима компарабилан са подацима земаља у региону и Европи. Још један веома важан недостатак мониторинга биодиверзитета је неодговарајући сет параметара мониторинга, а тиме и квалитета самог мониторинга.

Поред природних катастрофа које су задесиле нашу планету у прошлости, човек се може сматрати једним од главних фактора деградације и уништавања биодиверзитета данас што доводи до угрожавања и нестанка великог броја врста. Главни узроци угрожавања и нестанка неких врста су:

- изградња насеља и инфраструктуре
- лов и риболов
- непланска сеча шума
- загађивање или пресушивање подземних вода
- рударство
- туризам
- загађивање ваздуха
- загађивање вода
- загађивање и уништавање земљишта
- непланска берба лековитог биља и печурака.

На шумску и ваншумску флору као негативни чиниоци могу утицати: нелегална, незаконита сеча репрезентативних примерака дендро-флоре (липе, борова, смрче, храстова), минирања и бушења, уклањање педослоја, исушивање извора, различити хидротехнички објекти и конструкције, процеси стварања великих количина прашине, чађи и различитих продуката рада грађевинских машина, тј. производа њиховог сагоревања и даљег трансформисања, бука и вибрације, нови проток саобраћаја због повећања саобраћајног оптерећења и повећања различитих издувних гасова.

Мере које је неопходно предузети да би се очувао био и геодиверзитет на подручју општине Чајетина су:

- едукација становништва и туриста о лековитом биљу и правилном брању биља и печурака,
- израда студије флоре и фауне Златибора,
- израда студије о заштићеним, угроженим, лековитим, ендемичним и реликтним биљкама овог краја,
- израда катастра локација са фосилним остацима,
- израда катастра термалних и алкалних извора,
- планска сеча шума, пошумљавање голети,
- едукација деце и одраслих о био и геонаслеђу,
- увођење ваннаставних активности у школама које се баве заштитом био- и геодиверзитета или обогатити садржаје у ваннаставним активностима овим темама,
- интензивирање популаризације постојећих заштићених културних и природних добара,
- активирати процедуре заштите и других добара која имају одлике ретких, вредних и атрактивних објеката и локација а пре тога урадити катастар,
- при планирању и пројектовању водити рачуна о аутентичној архитектури и аутохтоности биљних врста,
- израда пројектне документације за експлоатацију обновљивих извора енергије,
- интензивирати програме и пројекте коришћења обновљивих извора енергије
- поштовање важеће законске регулативе: Закон о заштити природе (Сл.гл. РС, бр. 36/2009 од 15.5.2009, 88/2010 и 91/2010 - испр), Закон о изменама и допунама Закона о заштити природе (Сл.гл. РС, бр. 88/2010 од 23.11.2010); Исправка Закона о изменама и допунама Закона о заштити природе (Сл.гл. РС, бр. 91/2010 од 3.12.2010) и остали важећи Правилници, Уредбе и Наредбе.

3.6. Квалитет ваздуха

Ради развоја акционог плана заштите животне средине сагледана је постојећа ситуација са стањем ваздуха на основу расположивих података добијених из следећих докумената: Републички хидрометеоролошки завод; Завод за јавно здравље Ужице и МУП Чајетине. На основу анализе цитиране расположиве документације, као и на други начин прикупљених података, дат је приказ постојећег стања.

Осим нормалних састојака, у ваздуху се могу наћи загађивачи као што су разна једињења, гасови, прашина и пара. Периодично присутне материје у ваздуху делују на здравље људи, биљке и животиње и утичу на глобалне климатске промене.

Најважнији загађивачи ваздуха на територији Општине Чајетина су:

- саобраћај
- котларнице и индивидуална ложишта
- индустријска и привредна постројења

Загађивање ваздуха на територији општине, поред наведених, изазивају депонијски гасови, сагоревање отпада на депонији или у двориштима кућа, пожари, дувански дим у затвореном простору, као и полен неких биљака утичући на појаву болести дисајних органа.

3.6.1. Приказ стања

Општина Чајетина је 21.02.2012. године са Агенцијом заштите животне средине потписала Уговор о постављању и коришћењу уређаја за мерење и детекцију алергеног полена у ваздуху у циљу континуираног праћења ширења полена на територији Републике Србије. Према Уговору општинска управа је дужна да обезбеди редовна мерења полена не местима где се уређај постави, у наредних 10 година (за сада не постоје подаци мерења полена на територији општине) .

Саобраћај је најважнији загађивач ваздуха јер се из мотора са унутрашњим сагоревањем емитује се велика количина гасова, од којих су најважнији: угљен-диоксид, оксиди азота, сумпор-диоксид, угљоводоници, олово, као и чврсте честице у облику чађи. РХЗ Србије од 1985. године врши систематска мерења имисионих концентрација примарних загађујућих материја на метеоролошким станицама. Проблематика аерозагађења, која потиче од саобраћаја, је посебно изражена у непосредној близини постојећег пута. Утицај се осећа у подручју око друмске саобраћајнице.

Према подацима добијеним од МУП-а Републике Србије (ОУП Чајетина) укупан број регистрованих возила у 2011. години износи:

- Путничка возила – 3379
- Теретна – 376
- Прикључна – 113
- Аутобуси – 27
- Мотоцикли – 12
- Трактори – 23
- Прикључна возила која вуку трактори – 12
- Мотокултиватори – 1
- Прикључна возила која вуку мотокултиватори – 54
- Радне машине – 7
- Мопед – 5
- Тешки четвороцикли – 1

У одговарајућој структури градске мреже, обзиром на њене (не)повољности на ниво аерозагађења утичу и следећи фактори: временски услови, регулисање саобраћаја, брзина, проток и густина саобраћаја, ширина, успон и пад улице, стање вегетације итд. Испитивања вршена од стране Републичког завода за здравствену заштиту Србије показала су да ниво загађења не зависи само од фреквенције саобраћаја, иако је степен корелације врло висок, већ шта више од поменутих фактора, из којих разлога је нађено да највеће загађење није само тамо где је највећа фреквенција саобраћаја, већ заправо на

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

оним локалитетима где неповољни фактори стварају услове за дуже задржавање и кумулирање емисионог загађења.

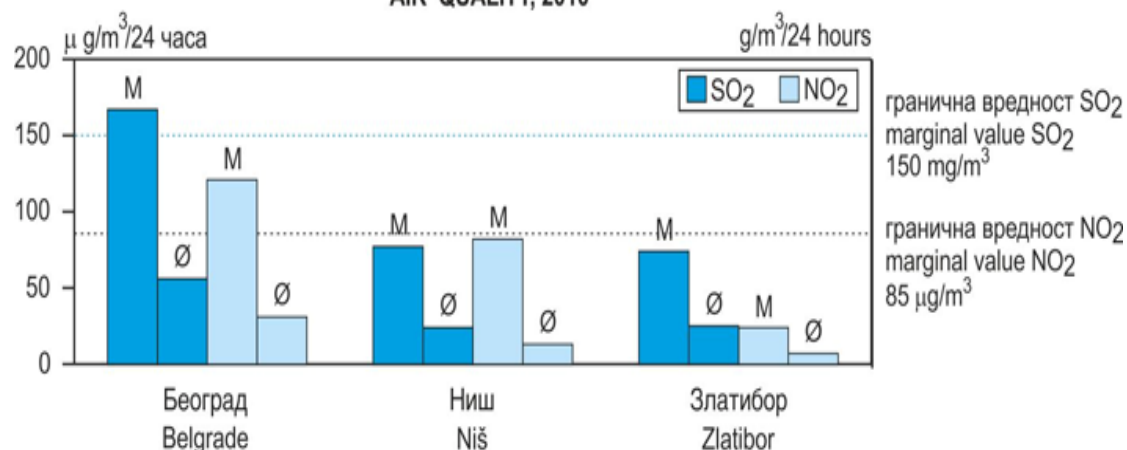
Издувни гасови бензинских мотора највише садрже угљенмоноксида (0,25 – 10%) и оксида азота (0,01 – 0,3%). Издувни гасови дизел мотора садрже чађ као тврди филтрат састављен од честица угљеника.

У наредној табели су приказани подаци о квалитету ваздуха на Златибору који су преузети из Статистичког годишњака Републике Србије за 2011. годину.

Табела број 23. Квалитет ваздуха, 2010. (Извор: Статистички годишњак Републике Србије)

Станица	Сумпор-диоксид $\mu\text{g}/\text{m}^3/24$ часа				Азот-диоксид $\mu\text{g}/\text{m}^3/24$ часа				Дим $\mu\text{g}/\text{m}^3/24$ часа			
	М = максимална измерена вредност са првим датумом појављивања,	датум	= средња	узорци Једнедневни (24-часовни) узорак.		датум		узорци		датум		узорци
Златибор	74	22.ИВ	25	350	4	28.И		337	4	3.Х		57

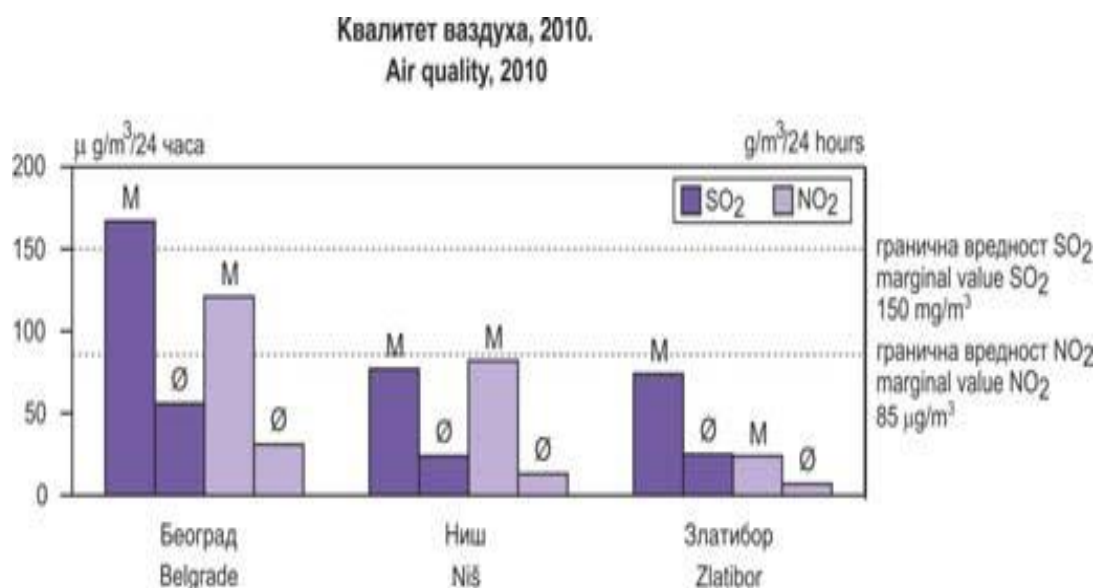
Граф. 11.1. КВАЛИТЕТ ВАЗДУХА, 2010.
AIR QUALITY, 2010

Извор: Статистички годишњак Републике Србије 2011.

Табела број 24. Квалитет ваздуха, 2010. (Извор: Републички хидрометеоролошки завод)

Пондерисана вредност у $\mu\text{g}/\text{m}^3/24$ часа	2008	2009	2010
Сумпор-диоксид	14	12	25
Азот-диоксид	5	6	7
Дим	4	2	4

На територији општине Чајетина има неколико котларница за централно грејање пословних и стамбених објеката као и котларнице приватних кућа и оне представљају значајне загађиваче ваздуха, посебно у зимском периоду, јер првенствено користе угљ као гориво, а остала горива у мањем обиму (на пр. Специјална болница Чигота као гориво користи мазут).

У гасовима који се стварају у ложиштима јављају се различите врсте штетних и опасних материја као што су: угљен-моноксид, угљен-диоксид, оксиди азота и сумпора, гасовита неорганска једињења флуора и хлора и прашкасте материје које узрокују појаву болести код становништва.

Анализом стања животне средине установљено је да и отпад утиче на загађење ваздуха јер у сеоским срединама нема организованог сакупљања и одвожења отпада, тако да се он између осталог, добрим делом пали. Велика количина се баца на дивље депоније на којима се распада и ослобађа депонијске гасове који се налазе у ваздуху (метан, угљен-диоксид).

На постојећој депонији Брегови на Златибору може се често приметити дим настао као резултат паљења отпада. Део депонијских гасова доспелих у ваздух потиче од биолошке разградње велике количине одложеног органског отпада на датој депонији. Депонија „Тетен“ која је од 2002. године затворена још увек није санирана и рекултивисана, упркос урађеној пројектној документацији и успостављању контаката са потенцијалним донаторима, као што је Министарство заштите животне средине.

Слика број 18. Отпад као извор загађења ваздуха ослобађањем депонијских гасова
(несанирана депонија Ђетен)

Главни индустријски загађивачи на територији општине Чајетина који загађују ваздух су:

- У делатности производње метала и пластике послује погон „Раковица” у Бранешком Пољу као и фабрика пластичне амбалаже „Диви” у истом месту;
- На Сушици „Ера-Пак“;
- Специјална болница Чигота која као гориво користи мазут;
- У Чајетини ради фабрика текстила „Даница” и на Сушици „Оних” , а поново је почела са радом ИМ „Чајетина“. Ове фабрике представљају велики извор загађивања ваздуха, посебно у зимском периоду због гасова из димњака.

На територији општине раде загађивачи који доводе до девастирања терена, загађивања ваздуха и промене микроклиме ваздуха, а то су:

- Фабрика бетона и бетонских елемената у Мачкату - „Путеви” А.Д. Ужице;
- У Чајетини: Аутопревозник и СЗР „Томић”
- У Чајетини: Привредно друштво „Транс-коп“ Д.О.О. Бранешци, Чајетина

3.6.2. Утицај на животну средину

На основу анализе се може закључити да су у ваздуху присутне загађујуће материје које доприносе загађењу животне средине и нарушавању здравља. Неопходно је истаћи да не постоје стални и прецизни подаци о стању квалитета ваздуха, што је последица непостојања мониторинга стања ваздуха.

Према подацима добијеним од педијатријске службе Дома здравља у Чајетини, број деце оболелих од болести дисајних органа се повећава из године у годину, али сразмерно у селима и у Чајетини и Златибору, чему су, према њиховом мишљењу, узрок климатске промене (повећана влажност ваздуха, појачан ефекат стаклене баште...), као и алергијске реакције на полен, амброзију итд. а не првенствено аерозагађење, јер се претходних година број индустријских објеката смањило или раде са смањеним капацитетом.

3.6.3. Закључна разматрања

Већ је наведено да не постоје подаци као ни системско праћење и мерење квалитета ваздуха, осим што је у зачетку мониторинг полена. Међутим, на основу анализираних, сакупљених информација може се закључити да је стални загађивач ваздуха саобраћај, а битан, привремен загађивач су ложишта (кућна и фабричка) услед коришћења фосилних горива. Зато је неопходно усмерити акције на замену постојећих горива употребом еколошки повољних горива за загревање (енергија ветра, соларна енергија, геотермална, енергија биомасе и централизација система за загревање).

У циљу будућег сагледавања стања квалитета ваздуха, као и његовог унапређења неопходно је увести мониторинг емисије и израдити катастар загађивача ваздуха на територији Општине. Да би се проценио ризик за здравље становништва услед загађења ваздуха неопходна је израда студије како би се установили показатељи угрожености здравља појединих група становника (деца, хронични болесници...).

Усвајањем и спровођењем Стратегије управљања отпадом би се решио проблем загађења ваздуха неправилним збрињавањем отпада, између осталог и спаљивањем. Зато је неопходно деловање у складу са Планом управљања комуналним отпадом док не отпочне одвожење отпада на Регионалну депонију у Дубоко.

Ради унапређења квалитета ваздуха важно је спровођење законске регулативе у овој области: Закон о заштити ваздуха (Сл.гл. РС, бр. 36/2009 од 15.5.2009) и друга важећа подзаконска акта.

4. ПРИОРИТЕТНИ ЦИЉЕВИ ЛЕАП-а ОПШТИНЕ ЧАЈЕТИНЕ

На другом састанку радне групе за израду ЛЕАП-а општине Чајетина, одржаном 03.08.2007.године у просторијама библиотеке Љубиша Р. Ђенић у Чајетини, одређени су приоритети мултикритеријумском анализом по методологији РЕЦ-а. Мултикритеријумска анализа пре свега обухвата избор критеријума за одређивање приоритетних циљева, затим одређивање тежине критеријума и бодовање циљева према изабраним критеријумима и одређеној тежини критеријума. Одређени приоритетни циљеве су:

- 1. унапређен квалитет вода**
- 2. регулисано управљање отпадом**
- 3. побољшано здравље становништва и развијена јавна свест**
- 4. плански уређен и заштићен простор**
- 5. заштићен био и геодиверзитет и коришћење потенцијала обновљивих извора енергије**
- 6. побољшан квалитет земљишта**
- 7. побољшан квалитет ваздуха**

На трећем састанку Радне групе за израду ЛЕАП-а општине Чајетина, одржаном 17.08.2007.године чланови Радне групе су предложили Акциони план за приоритетне циљеве за период од наредне четири године. У овом поглављу су приказани приоритетни циљеве Локалног еколошког акционог плана општине Чајетине према тематским целинама које су обухваћене документом.

Важно је напоменути, пошто се ради о ревизији документа, да је на основу анализе реализованих циљева-активности за претходни период, закључено да се у наредном документу определи за мањи број циљева, као и активности, као и да се буде што реалнији у избору будућих акција у унапређењу заштите животне средине. Претходни документ је био веома амбициозан, али пракса је показала да се у области екологије помаци праве спорије, посебно се мисли на програме који захтевају пуно времена и новца.

Закључено је да се уочава промена у евидентираним приоритетним областима што се тиче мишљења становника добијених путем анкете, као и чланова радне групе и свих који су узели учешће у изради документа, пошто је у претходном документу на првом месту био отпад а сада су то отпадне и пијаће воде.

Чињеница је да се доста тога урадило што се тиче третмана отпада, као и на самом унапређењу свести о значају правилног управљања отпадним материјама. Иако има још пуно тога да се ради, што се види у поглављу анализе проблема управљања отпадом и у акционом плану, акценат се за наредни период ставља на квалитетније управљање водама.

Трећа седница чланова Радне групе

4.1. Унапређен квалитет вода у општини Чајетина за 60% до краја 2017. године

4.1.1. Израдити пројекат зонирања изворишта водоснабдевања до краја 2014. године

Након донете одлуке о одређивању и одржавању зона санитарне заштите акумулације „Златибор“ Рибница 2011. године, потребно је урадити пројекат зонирања изворишта на читавој територији општине. Као резултат, након урађеног пројекта зонирања, биће омогућено успостављене зоне санитарне заштите око изворишта водоснабдевања. Носиоци ових активности су општина Чајетина, Невладине организације и удружења грађана, ЈКП „Водовод Златибор“.

4.1.2. Проширити водоводну мрежу на заинтересована насељена места до краја 2017.године

Пречишћену пијаћу воду са постројења за прераду воде у Рибници користе становници насеља Чајетине и већег дела Златибора. Сеоски водоводи се, углавном, снабдевају водом из сопствених изворишта и ту се вода не прерађује већ се само ради дезинфекција изворске воде (Сирогојна користи воду са изворишта Змајевац, Рожанство са свог изворишта, Трнава се снабдева водом из Сирогојна итд.). Мањи део сеоских водовода има уређене системе за водоснабдевање где се врши и редовна контрола воде од стране Завода за јавно здравље Ужице.

Поједина насеља на Златибору немају обезбеђену пијаћу воду са водовода из Рибнице (у току је повезивање на водоводну мрежу, Гајеви, Смиљански закоси, Врањевина), па је у наредном периоду потребно обезбедити њихово водоснабдевање.

Тренутно се склапају уговори и са мештанима Рибнице око израде водоводних кракова у том насељу чија се реализација очекују у наредном периоду. Такође је, у предвиђеном периоду, неопходно обезбедити снабдевање пречишћеном, пијаћом водом и остала насеља, где је то могуће. Посебно се то односи и на сеоске средине.

4.1.3. Извршити замену азбест-цементних цеви у делу водоводне мреже до краја 2015. године

Установљено је да је део водоводне мреже у лошем стању као што је било и у претходном периоду. Део мреже је измењен, али један део мреже је изграђен од азбест-цементних цеви. Због штетног утицаја на здравље, ове цеви се морају заменити квалитетним и по здравље безбедним водоводним цевима. Носиоци ових активности су општина Чајетина, ЈКП „Водовод Златибор“, Министарство заштите животне средине.

4.1.4. Урадити катастар загађивача вода до краја 2013. године

Да би се предузели кораци у унапређивању стања пијаћих вода, потребно је урадити катастар загађивача на целој територији општине Чајетина. Када се попишу и евидентирају загађивачи могуће је предузимање даљих мера и акција у циљу елиминисања постојећих загађивача или заштите вода од истих. Носиоци ових активности су општина Чајетина, предузетници, удружења грађана, ЈКП „Водовод Златибор“, Министарство заштите животне средине.

4.1.5. Обезбедити одговарајући третман подземних, лековитих и минералних вода до краја 2016. године

Наше подручје је богато подземним, лековитим и минералним водама, што је показало низ теренских истраживања претходних година. На територији општине налазе квалитетни извори питких и минералних вода (Бања Вапа, у близини села Рожанства, слабоминерална вода на месту врела Котрен, у селу Крива Река, у Рибници се налази извор базне воде).

Да би се правилно експлоатисале за домаће становништво али и у сврхе туризма, неопходно је испитати у сваком насељу и пописати све ове воде на подручју општине. Тиме ће се добити квалитетна студија за читаву територију општине на основу које ће се моћи обезбедити даљи третман наведених врста вода у предвиђеном периоду. Носиоци ових активности су општина Чајетина, Министарство заштите животне средине, удружења грађана, Институт.

4.1.6. Урадити План одржавања и санације локалних сеоских водовода до краја 2015. године

Већи део сеоског становништва користи воде са чесме или из резервоара, која је до домаћинства спроведена цевима (изузев села где се користи пречишћена вода). У неким местима се поједина домаћинства снабдевају водом из бунара, мада се број таквих домаћинства смањује пошто се интензивније радило на побољшању водоснабдевања становништва.

У већини села се квалитет воде не контролише, тако да је потребно извршити план санације локалних сеоских водовода, и њиховог даљег одржавања у циљу обезбеђивања квалитетне пијаће воде, а по могућству увести мониторинг сеоских водовода. То подразумева:

- чишћење (један пут годишње) водних објеката и испирање разводне мреже и после тога и дезинфиковање целог система
- извршити чишћење, испирање и дезинфекцију након било каквих радова на водоводу
- одржавати зоне санитарне заштите око водовода
- ако се уведе хлорисање воде, за то обучити одговорно лице

Носиоци ових активности су општина Чајетина, ЈКП „Водовод Златибор“, Завод за јавно здравље.

4.1.7. Изградити комплетну канализациону мрежу у насељеним местима Чајетина и Златибор до краја 2014. године

На Златибору, у појединим деловима насеља, отпадна вода се прикупља у септичке јаме (које нису урађене по прописима) или се излива непосредно поред стамбених и др. објеката.

Проблем је нарочито изражен у насељима: Фарма, Мишовића Гај, Смиљански закоси, Зова, Потоци. Овакав третман отпадних вода угрожава здравље локалног становништва, као и туриста који долазе на одмор и опоравак. У летњим месецима се може осетити непријатан мирис који се шири овим туристичким местом.

У наредном периоду је потребно сарадњом свих институција које се баве овим проблемом (ЈКП „Водовод Златибор“, Фонд за грађевинско земљиште, путеве и инвестиције) и становништва ових насеља, обезбедити правилан третман атмосферске и комуналне канализације.

У Чајетини на канализациону мрежу нису повезани Очка гора, Омањица и део Ђетена, а у току је израда канализационе мреже Умина вода, тако да је потребно у наредном периоду и ове објекте прикључити у систем канализационе мреже

4.1.8. Обезбедити пречишћавање отпадних вода до краја 2015. године

На основу урађене пројектне документације за изградњу Постројења за пречишћавања отпадних вода (ПШОВ), у предвиђеном периоду ће сарадњом Општине Чајетина, Фонда за грађевинско земљиште, путеве и инвестиције, ЈКП „Водовод Златибор“ и могућих донатора бити изграђен објекат ПШОВ (постоји урађен Мастер план отпадних вода општине Чајетина).

4.1.9. Изградити прописне септичке јаме у насељима без канализације до краја 2015. године

У већини села не постоје септичке јаме, а тамо где постоје нису урађене по пропису, тј. нису водонепропусне тако да се садржај меша са водом и земљиштем што изазива њихово загађивање, и представља извор заразе и опасност по здравље становништва пошто то доводи до загађивања осим воде и земљишта као и хране. У наредном периоду је потребно по селима изградити водонепропусне септичке јаме. Носиоци активности су општинске инспекцијске службе.

4.1.10. Изградити атмосферске и фекалне канализационе мреже у насељима покривеним водоводном мрежом до краја 2017. године

У свим селима у којима постоји урађена водоводна мрежа урадити атмосферску и фекалну канализациону мрежу. Носиоци активности су: ЈКП „Водовод Златибор“, општина Чајетина, Месне заједнице.

4.2. Регулисано управљење отпадом у општини Чајетина до 2017. године

4.2.1. Извршити санацију и рекултивацију дивљих депонија

Због нерегулисаног управљања отпадом на територији целе општине отпад се не прикупља и не одвози из свих месних заједница па се одлаже на „дивље депоније“ или сметлишта. На њима се осим уобичејеног кућног отпада може наћи опасан отпад, апарати, бела техника, делови аутообила, намештај, гуме, амбалажа пољопривредних производа и друго. Пошто су општинске инспекцијске службе извршиле попис дивљих депонија неопходно их је све уклонити (већина јесте-али не све), а деградирани терен рекултивисати, тамо где је то потребно.

Поред сеоских, подразумева се и уклањање депоније на Ћетену и депоније која се тренутно користи на Златибору – Брегови. Депонија на Ћетену је годинама затворена, постоји пројектна документација за њену санацију и рекултивацију, али се не предузимају мере за њену санацију.

За реализацију овог циља је потребно поштравање и доследно спровођење прописа и усклађивање рада инспекцијских служби, како би се спречило поновно бацање отпада и формирање нових дивљих депонија. Носиоци ових активности су ЈКП Водовод Златибор, КЈП Златибор, Инспекцијске службе, Месне заједнице, Фонд за заштиту животне средине, школе.

4.2.2. Обезбедити одговарајућу опрему и механизацију за третман отпада до краја 2015. године

Огромне количине отпада поред путева у насељима Чајетина и Златибор, као и селима са развијеним сеоским туризмом указују на непостојање довољног броја канти и контејнера. Чајетина, Златибор, Сирогојно, Шљивовица али је уочено да се велике количине отпада, посебно поред путева, јављају као последица не постојања контејнера у које би се отпад бацио. У наредном периоду би се проблем делимично решио набавком већег броја канти и контејнера и њиховим постављањем поред путева или увођењем службе за одржавање путева која би континуирано радила целе године на прикупљању отпада. Такође је потребно извршити промену скупштинске одлуке којом би се сви корисници са територија Месних заједница обавезали да износе смеће у прописане посуде и да те активности ЈКП-а плаћају.

Потребна је набавка контејнера за селектирање, као би се олакшао даљи третман отпада, а становништво припремало за такав селективан начин одлагања када се отпад почне одвозити на Регионалну депонију у Дубоком. Прикупљање, транспорт и одлагање отпада врши ЈКП „Водовод Златибор“ које не поседује довољан број канти, контејнера ни возила за одвожење отпада. Зато је неопходна набавка нових, специјалних возила за

одвожење отпада, како би се унапредио третман отпада у складу са Локланним и Регионалним планом управљања отпадом.

4.2.3. Регулисати затварање, санацију и рекултивацију депоније „Брегови“

Прикупљени отпад се одвози на привремену депонију „Брегови“ на Златибору. Њено санирање и рекултивација биће могући када се отпад почне одвозити на депонију у Дубоком или када се пронађе неко друго решење (ако се за то укаже потреба). Процес санације и рекултивације ће обухватати издвајање секундарних сировина за рециклажу, а затим рекултивацију тако очишћене депоније помоћу органског ђубрива. Носиоци ових активности су ЈКП Водовод Златибор и КЈП „Златибор“, Фонд за заштиту животне средине.

4.2.4. Одредити локацију за складиштење и третман опасног отпада (медицинског, ветеринарског, фармацевтског и др. отпада) до краја 2014. године

Опасан отпад се (изузев радиоактивног који се производи у Институту за метаболизам и штитасту жлезду) одвози заједно са осталим отпадним материјама на постојећу депонију Брегови. Овакав начин третмана опасног медицинског отпада је ризичан по здравље становништва, тако да је у наредном периоду неопходно одредити начин уклањања и локацију за складиштење опасног отпада на територији читаве општине, где се ова врста отпада ствара. То подразумева доношење прописа о начину прикупљања, селекције и поступања са медицинским отпадом, као и програм едукације запослених у здравственој установи о поступању са медицинским и фармацевтским отпадом.

Здравствена установа би требало да именује квалификовано лице које ће бити задужено и одговорно за контролу спровођења прописаног поступка са медицинским отпадом (или формирати стручну групу која ће се бавити читавом проблематиком).

4.2.5. Израдити Програм проширења мреже сакупљања отпада до краја 2014. године

Наведено је да су системом сакупљана отпада обухваћени Чајетина, Златибор, Сирогојно и Шљивовица а да већина сеоских насеља није обухваћена организованим системом прикупљања и одвожења комуналног отпада. На основу локалног плана управљања отпадом потребно је омогућити да се сва остала места укључе у систем третмана отпадних материја, тако што ће се поред плана унапредити техника и опремљеност ЈКП Водовод Златибор и КЈП „Златибор“.

Проширењем мреже ће се избећи стварање дивљих сметлишта, али ће доћи до повећања укупне количине сакупљеног отпада, што води ка убрзању селектирања, рециклаже и компостирања отпадних материја а у складу са Локланним планом управљања отпадом. Носиоци ових активности су ЈКП „Водовод Златибор“, КЈП „Златибор“, Фонд за заштиту животне средине, Месне заједнице, општина Чајетина.

4.2.6. Регулисати третман анималног отпада до краја 2015. године

Анимални отпад је врста опасног отпада, који се за сада највећим делом одвози у кафилерију у Чуприју, а делом се неправилно и по животну средину неадекватно збрињава. Ова врста отпада за поједина места (Мачкат, Крива Река, Мешник, Чајетина), а самим тим и за целу општину представља велики проблем због загађења воде, земљишта и изазивања појединих болести. Како је у области описа ове проблематике наведено, у току је израда међуопштинског пројекта за решавање третмана ове врсте отпада са дефинисаним решењима, трансфер станицом и сл тако да се очекује решавање овог проблема до предвиђеног рока.

4.2.7. Регулисано одвожење отпада на регионалну депонију Дубоко у Ужицу

Регионална депонија „Дубоко“ у Ужицу је прошле године почела са радом. Према плану, наша општина би требало да одвози отпад на ту депонију, али због техничких проблема то још увек није могуће (не постојање трансфер станице). Потребно је што пре убрзати процес решавања овог проблема пошто тренутна депонија на Златибору не може још дуго примати отпад, а и због лакшег управљања отпадом са читаве територије општине. Носиоци ових активности су ЈКП „Водовод Златибор“ и КЈП „Златибор“, Фонд за заштиту животне средине, град Ужице, општина Чајетина.

4.3. Побољшано здравље становништва и развијена јавна свест за 60% до краја 2017. године

4.3.1. Обезбедити мониторинг присуства полена у ваздуху

Већ је наведено да је општина Чајетина почетком 2012. године године са Агенцијом заштите животне средине потписала Уговор о постављању и коришћењу уређаја за мерење и детекцију алергеног полена у ваздуху, па је потребно да општина до почетка пролећа регулише све око начина рада уређаја и његовог праћења.

4.3.2. Обезбедити одговарајући третман пијаћих вода на извориштима водоснабдевања

Сталном контролом воде на извориштима ће се спречити појава болести насталих као резултат загађене пијаће воде, пошто се мали број сеоских извора контролише. Реализација овог циља захтева сталну сарадњу Завода за јавно здравље Ужице и ЈКП „Водовод Златибор“.

4.3.3. Организовати редовне акције дезинфекције, дезинсекције и дератизације

У циљу смањења броја мишоликих глодара, крпеља и других штеточина и паразита неопходно је спроводити дератизацију у свим институцијама сваке године 2 круга (пролеће и јесен), дезинсекцију једном годишње у пролеће и по потреби и дезинфекцију по потреби. Реализација овог циља захтева сарадњу Дома здравља, школа, општинских инспекцијских служби, ветеринарске службе.

4.3.4. Повећати ниво јавне свести локалног становништва и туриста о заштити животне средине

Недовољан ниво еколошке културе и свести грађана је један од идентификованих проблема током израде ЛЕАП-а. Достизање овог циља подразумева низ активности као што су: повећан интензитет информисања грађана и туриста путем медија (сталне емисије на регионалној ТВ), организовање предавања, стручних скупова, конференција и трибина, израда еколошког едукативног материјала, спровођењем акција уређења простора

Ниво еколошке свести се може постићи заједничким ангажовањем ЈКП „Водовод Златибор“, Месних заједница, Туристичке организације, НВО, медија и образовних установа где би се реализовале акције уређења простора - чишћења, озелењавања, шумњавања, дељење еколошких брошура, организовање квизова, округлих столова, едукативних емисија, наградних акција (најлепше двориште...).

4.3.5. Ојачати постојећа и оснивати нова удружења грађана

На територији општине Чајетина има неколико удружења грађана који се својим деловањем у потпуности или делимично залажу за унапређење стања животне средине. То су удружења ловаца, риболоваца, планинари, параглајдеристи, удружење грађана „Еколошко удружење Златни бор“.

Јасно је да је недовољан број удружења грађана и невладиних организација, и недовољно ангажовања постојећих. Због тога је у наредном периоду потребно ојачати постојећа удружења пружањем помоћи од стране општине. Помоћ се односи на обезбеђење простора, одвајања дела средстава из буџета за њихов рад, укључивање чланова удружења НВО у сарадњу са општинским властима и у решавање питања битних за локалну заједницу у области заштите животне средине и омогућавање контроле спровођења закона о заштити животне средине. Осим ојачавања постојећих удружења и невладиних организација, потребно је оснивати и нова, заједничким ангажовањем медија, општине Чајетина, НВО и грађана.

4.3.6. Формирати еколошке секције у школама које их немају, до јуна месеца 2013. године

Већина школа које постоје у општини имају основане еколошке секције које годинама активно сарађују са другим институцијама: Месним Заједницама, ЈКП „Златибор“, медијима, Министарством просвете и спорта и тако доприносе унапређењу еколошког понашања и заштити животне средине. Следећи позитиван пример већине школа, до јуна 2013. године, је потребно основати еколошке секције у средњој туристичко- угоститељској школи у Чајетини и Основној школи у Мачкату и Шљивовици, као и унапредити рад на очувању животне средине у издвојеним одељењима.

4.4. Плански уређењен и заштићен простор до краја 2017. године

4.4.1. Реконструисати деградирани јавне зелене површине до краја 2015. године

У процесу израде ЛЕАП-а Чајетине, као проблем је уочена деградација јавних зелених површина, посебно на местима где су затворени каменоломи, где се копа земља

или камен. У унапређење стања и озелењавање се у наредном периоду морају укључити општинска инспекцијска служба који ће у сарадњи са КЈП „Златибор“ школама и медијима допринети да се заустави деградација и да се обнове зелене површине. Неопходно је укључити еколошке редаре и инспекцијску службу како би се спроводила и унапредила казнена политика.

У процес уређења укључити школе са еколошким секцијама, Туристичку организацију, групе грађана, НВО и медије како би се постигла квалитетна едукација учесника и осталог становништва.

4.4.2. Обезбедити правилну експлоатацију минералних сировина до краја 2016. године

Приликом експлоатације минералних сировина долази до деградације терена и нарушавања природних вредности предела. То је посебно изражено у рудницима и каменоломима (Сирогојно, Рибница, Мушвете, Алин Поток). За решење постављеног циља је потребно ангажовање Општине Чајетина, Фонда за грађевинско земљиште, Министарства за заштиту животне средине, Завода за заштиту природе чиме ће се обезбедити и унапредјене амбијенталне и природне вредности.

4.4.3. Обезбедити планску градњу до краја 2014. године

Истакнуто је да велики проблем на територији општине Чајетина, посебно на Златибору, представља непланска градња, која између осталог, нарушава животну средину уништавањем флоре и фауне, променом микроклиме, деградацијом терена и стварањем буке. Применом Плана генералне регулације насељеног места Чајетина са насељеним местом Златибор и осталих Планава детаљне регулације ће се овај проблем превазићи.

4.5. Заштићен био- и геодиверзитет и коришћење обновљивих извора енергије до краја 2017. године

4.5.1. Проценили обновљиве природне ресурсе до краја 2013. године

Да би се на територији општине Чајетина проценили природни ресурси неопходно је да се изради Генерални пројекат са претходном студијом оправданости коришћења обновљивих извора енергије на територији општине Чајетина ангажовањем Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарства заштите животне средине, Завода за заштиту споменика и других референтних установа. Такође је потребно урадити Пројекат реконструкције уличног осветљења туристичког места Златибор (коришћење „лед“ – соларне расвете).

4.5.2. Организовати еко школе и еко кампове -трајно

Након проглашења Парка природе Златибор (у току је ревизија Студије), неопходно је сарадњом школа, Туристичке организације, Министарства за заштиту животне средине, Министарства просвете, невладиних организација и удружења грађана организовати еко школу и еко кампове, где ће се деца упознати са биљним и животињским врстама и осталим природним лепотама овог краја, и стећи знања о био и геодиверзитету (кроз тимски, истраживачки, радионичарски рад). Тиме ће се

унапредити знање ученика, а након завршене еко школе извршити публикација зборника радова о детаљима рада и спроведеним истраживањима.

4.5.3. Урадити биодиверзитетне карте општине до краја 2015. године

Да би постојао тачан попис живог света и екосистема на подручју општине Чајетина, потребно је урадити биодиверзитетну карту и Студију флоре и фауне Златибора чиме ће се извршити евиденција значајних, угрожених, заштићених и ендемичних врста овога краја.

4.5.4. Урадити геодиверзитетне карте општине до краја 2016. године

Општина Чајетина је богата геонаслеђем односно: стенама, изворима и изданским водама, разним врстама морфолошких облика и појава, тако да је израда геодиверзитетне карте битна за даљи рад институција, између осталог и школа, чиме ће се омогућити савладавање основних појмова геодиверзитета и гео-наслеђа. Посебно се стечена знања могу применити на терену односно организовањем рекреативне наставе.

4.5.5. Успоставити сарадњу са регионалним, националним и међународним институцијама на очувању и унапређењу био и гео-диверзитета

Све институције и организације које се баве заштитом биодиверзитета и геодиверзитета ће остварити сарадњу са другим институцијама како би се сачувало и унапредило постојеће стање и разменила знања и искуства. Ово се може постићи обезбеђивањем дела средстава из општинског буџета, а носиоци су невладине организације и удружења грађана.

4.6. Побољшан квалитет земљишта за 40 % до 2017. године

4.6.1. Обезбедити производњу здравствено-безбедне хране

Загађења земљишта су добрим делом узрокована неправилном употребом вештачких ђубрива и пестицида због незнања корисника што за собом носи пратећу појаву резистентност биљака. Резистенција се јавља после дуже примене средстава код штеточина или болести које су на почетку примене одређеног пестицида биле подложне његовом утицају. Веће концентрације и дужа примена убрзавају развој отпорности на тај пестицид. Узрочник појаве резистенције биљке на употребљени хербицид је његова неправилна примена.

За реализацију циља се предлаже промовисање правилне употребе вештачких ђубрива и пестицида у пољопривредној производњи и промовисање употребе органских ђубрива у пољопривредној производњи и низ законодавних, административних и техничко-технолошких активности. Што се тиче законодавних активности, у питању је поштравање мера пољопривредне инспекције. Техничко-технолошке активности подразумевају редовна извештавања грађана и правних лица, оних који гаје биље на пољопривредном земљишту, о појави и распрострањењу штетних организама и биљних болести на подручју општине Чајетина.

Осим наведеног важно је едуковати пољопривреднике о правилној употреби вештачких ђубрива и пестицида, као и начин производње органских ђубрива и

предности њихове примене. За то је потребно организовати предавања, трибине, округле столове и радионице.

4.6.2. Обезбедити употребу органских ђубрива у пољопривредној производњи до краја 2015. године

Међу отпадним материјама, посебно код сеоског становништва, али и у угоститељским и пословним објектима и домаћинствима, се налази велика количина органског, биоразградивог отпада који углавном, завршава на депонији или се баца поред пута тако да се може искористити за компостирање и добијање органског ђубрива.

Органска ђубрива се могу добити и активирањем капацитета постојећих сточних фарми и стругара. Носиоци пројекта могу бити општина Чајетина, Министарство пољопривреде, Фонд за заштиту животне средине, Удружења грађана и невладине организације.

Први корак је израда пројекта о управљању органским отпадом на територији општине Чајетина. Након урађеног пројекта, реализоваће се даље активности производње органског ђубрива како је то пројектом предвиђено.

4.6.3. Обезбедити правилну експлоатацију минералних сировина и санацију на одређеним локацијама до краја 2017. године

Након ископавања земље, песка, руде, камена и сл. који се користе углавном за грађевинске радове не врши се затрпавање насталих удубљења, не врши се њихова рекултивација, нити се врши заштита од загађења. У наредном периоду је потребно евидентирати таква места, а затим извршити санација и рекултивација, да би се што пре обновио првобитни изглед екосистема.

4.7. Побољшан квалитет ваздуха до краја 2017. године

4.7.1. Успоставити мониторинг квалитета ваздуха до почетка 2013. године

У циљу успостављања мониторинга над загађењем ваздуха потребно је урадити студију и пројекат о диспозицији мерних места за контролу квалитета ваздуха и дефинисати параметре мерења за свако мерно место. Након тога, потребно је набавити одговарајућу опрему, успоставити оперативни рад мерних станица, формирати базе података о квалитету ваздуха у урбаној зони и успоставити систем координације рада и обавештавања надлежних институција и јавности.

На нивоу општине не постоји катастар загађивача ваздуха, па је у наредном периоду неопходна његова израда или до израде преузимање катастра од надлежних државних институција.

4.7.2. Урадити и усвојити општински план за заштиту ваздуха од загађивања до краја 2014. године

Да би се на локалном нивоу регулисао систем заштите ваздуха, израдом Општинског плана ће бити успостављена основа система за заштиту вадуха од загађивања у комуналној средини.

4.7.3. Плански регулисати саобраћајну мрежу до краја 2016. године

Смањење загађења ваздуха издувним гасовима из аутомобила ће се обезбедити регулисањем саобраћајне мреже које је предвиђено Регулационим планом. Ефекти заштите животне средине кроз реализацију овог циља ће се пратити мерењем количине загађујућих материја у ваздуху.

4.7.4. Обезбедити употребу еколошки повољнијих горива (енергија ветра, соларна, геотермална, енергија биомасе) до краја 2017. године

Чињеница је да употреба фосилних горива узрокује емисију загађујућих материја у ваздух. Посебно сагоревање угља изазива велика загађења, тако да је у наредном периоду неопходан прелазак на употребу еколошки повољних горива, као што је употреба гаса.

Реализовањем предавања, трибина и округлих столова на тему енергетске ефикасности утицати на свест становништва и промену понашања. Такође, обезбедити програме и подстицајна средства за реконструкцију дотрајалих котларница и прелазак на гас и замену уличних светиљки штедљивим. Од обновљивих извора енергије на територији општине могућа је изградња мини хидроцентрала, постављање ветрогенератора, искоришћење биомасе (пиљевине), као и соларне енергије

4.7.5. Санирати постојећа сметлишта и дивље депоније до краја 2015. године

Због нерегулисаног управљања отпадом на територији целе општине отпад се не прикупља и не одвози из свих Месних заједница па се одлаже на „дивље депоније“ . Пошто су општинске инспекцијске службе извршиле попис дивљих депонија већина је уклоњена, али не све посебно у удаљеним селима или на неприступачним местима.

Поред сеоских, подразумева се и уклањање депоније на Ћетену и депоније која се тренутно користи на Златибору – Брегови. Тиме ће се спречити емисија штетних гасова у ваздух и њихов негативан утицај на здравље. Погледати Циљ 2. активност 1.

5. КЉУЧНИ АСПЕКТИ ИМПЛЕМЕНТАЦИЈЕ ЛЕАП-а ОПШТИНЕ ЧАЈЕТИНА

ПРИОРИТЕТНИ ЦИЉЕВИ ЛЕАП-а ЧАЈЕТИНЕ

Циљ број 1:

Унапређен квалитет вода у општини Чајетина за 60% до краја 2017. године

Редни број	Активности Кратак опис	Очекивани резултат	Институција за имплементацију	Рок имплементације	Процена буџета	Извор финансирања
1	Израдити пројекат зонарања изворишта водоснабдевања	Успостављене зоне санитарне заштите око изворишта водоснабдевања	Општина Чајетина ЈКП „Водовод Златибор“	Крај године 2014.	30.000	Општина Чајетина ЈКП „Водовод Златибор“
2	Проширити водоводну мрежу на заинтересована насељена места	Обезбеђено снабдевање квалитетном пијаћом водом у заинтересованим насељеним местима	ЈКП „Водовод Златибор“	Крај године 2017.	5.000.000	ЈКП „Водовод Златибор“ Општина Чајетина Донатори
3	Извршити замену азбест-цементних цеви у делу водоводне мреже	Побољшан квалитет воде за пиће; Смањени губици у водоводној мрежи	ЈКП „Водовод Златибор“	Крај године 2015.	950.000	ЈКП „Водовод Златибор“ Општина Чајетина Донатори
4	Урадити катастар загађивача вода	Пописани сви загађивачи вода у општини	Општина Чајетина Индустрија Предузетници	Крај године 2013.	25.000	Општина Чајетина

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

			ЈКП „Водовод Златибор			Предузетници Удружења грађана ЈКП „Водовод Златибор“
5	Обезбедити одговарајући третман подземних, лековитих и минералних вода	Урађена Студија; Обезбеђено третирање базе воде	Општина Чајетина Индустрија Предузетници	Јул 2016. године	800.000	Општина Чајетина Индустрија Предузетници Донатори
6	Урадити План одржавања и санације локалних сеоских водовода	Контролисано одржавање локалних сеоских водовода; Обезбеђен задовољавајући квалитет воде за пиће	Општина Чајетина ЈКП „Водовод Златибор Фонд за грађевинско земљиште, путеве и инвестиције	Крај 2015.	70.000	Општина Чајетина
7	Изградити комплетну канализациону мрежу у насељеним местима Чајетина и Златибор	Регулисан канализациони систем атмосферске и комуналне канализациоје	ЈКП „Водовод Златибор“ Фонд за грађевинско земљиште, путеве и инвестиције Одабрани извођач радова	Крај 2014. године	15.000.000	Општина Чајетина Донатори ЈКП „Водовод Златибор“
8	Регулисати пречишћавање отпадних вода	Урађен пројекат за ППОВ; Изграђен објекат ППОВ и пуштено у функцију постројење за	Општина Чајетина Фонд за грађевинско земљиште, путеве и инвестиције	Урађено 2015. године	20.000.000	Општина Чајетина Донатори

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

		пречишћавање отпадних вода	ЈКП „Водовод Златибор			
9	Изградити прописне септичке јаме у насељима без канализације	Обезбеђено одговарајуће третирање отпадних вода из септичких јама	Домаћинства ЈКП „Водовод Златибор” Општина Чајетина, Месне заједнице	Крај 2015. године	20.000 по септичкој јама	Домаћинства ЈКП „Водовод Златибор” Донације
10.	Изградити атмосферске и фекалне канализационе мреже у насељима покривеним водоводном мрежом	Изграђена атмосферска и фекална канализациона мрежа у насељима покривеним водоводном мрежом(Сирогојно, Мачкат, Крива Река)	ЈКП „Водовод Златибор Општина Чајетина Месне заједнице	Крај 2017. године	3.000.000	Општина Чајетина ЈКП „Водовод Златибор“ Донације

Циљ број 2:

Регулисано управљење отпадом у општини Чајетина до краја 2017. године

Редни број	Активности Кратак опис	Очекивани резултат	Институција за имплементацију	Рок имплементације	Процена буџета	Извор финасирања
1.	Извршити санацију и рекултивацију дивљих депонија	Евидентиране дивље депоније у граду и сеоским насељима;	Општина Чајетина Месне заједнице ЈКП „Водовод Златибор“	Крај 2014.године	30.000.000	Општина Чајетина Донатори

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

		Санирани и рекултивисани мање депоније, као и депонија на Ћетену; Смањен негативан утицај дивљих депонија на животну средину	КЈП „Златибор“ Инспекцијске службе Месне заједнице Фонд за заштиту животне средине, Школе			
2.	Обезбедити одговарајућу механизацију и опрему за третман отпада	Набављена специјална возила за одвожење отпада; Набављене канте, обични и селективни контејнери	КЈП „Златибор“ Општина Чајетина	Крај 2015. године	2.000.000	Општина Чајетина Министарство заштите животне средине Донатори
3.	Регулисати санацију, затварање и рекултивацију градске депоније Брегови	Урађена ревизија пројекта санације, затварања и рекултивације градске депоније Брегови и санирана депонија	КЈП Златибор Општина Чајетина Министарство заштите животне средине	Крај 2016. године	40.000.000	Општина Чајетина Министарство заштите животне средине Донатори
4.	Регулисати третман опасног отпада	Обезбеђено складиштење и третман електронског отпада, акумулатора и другог опасног отпада	Општина Чајетина Министарство здравља КЈП „Златибор“	Крај 2014. године	250.000	Предузећа за сакупљање и рециклирање опасног отпада
5.	Израдити Програм проширења мреже	Обезбеђено сакупљање отпада у	Општина Чајетина КЈП „Златибор“	Крај 2014. године	2.000.000	Општина Чајетина

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

	сакупљања отпада	насељима која нису раније била обухваћена сакупљањем отпада	Месне заједнице			КЈП Златибор Месне заједнице
6.	Регулисати третман анималног отпада	Израда Правилника за поступање са анималним отпадом; Израда Студије и израда трансфер станице за анимални отпад	Општина Чајетина Привредници	Крај 2015. године	40.000.000	Општина Чајетина, Европски фондови, Министарство заштите животне средине
7.	Регулисано одвожење отпада на регионалну депонију Дубоко у Ужицу	Израда трансфер станице; Набавка адекватних возила; Едуковано становништво за селектирање и рециклажу отпада	ЈКП „Водовод Златибор“ и КЈП „Златибор“ Фонд за заштиту животне средине Град Ужице Општина Чајетина	Крај 2013.	50.000.000	Општина Чајетина Министарство заштите животне средине Донатори

Циљ број 3:

Побољшано здравље становништва и развијена јавна свест за 60% до краја 2017. године

Редни број	Активности Кратак опис	Очекивани резултат	Институција за имплементацију	Рок имплементације	Процена буџета	Извор финансирања
1.	Обезбедити мониторинг присуства полена у ваздуху	Предузете мере обавештавања у случају повећања	Општина Чајетина	Почетак 2013. године	10.000	Министарство здравља Министарство

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

		концентрације полена у ваздуху				заштите животне средине Општина Чајетина Донације
2.	Обезбедити одговарајући третман пијаћих вода на извориштима водоснабдевања	Квалитетна пијаћа вода	Завод за јавно здравље Ужице ЈКП „Водовод Златибор“	Трајно	20.000	ЈКП „Водовод Златибор“ Општина Чајетина Донатори
3.	Организовати редовне акције дезинфекције, дезинсекције и дератизације	Смањен број мишопликих глодара, крпеља и других штеточина и паразита	Општина Чајетина Ветеринарска станица Завод за јавно здравље	Дератизација два пута сваке године Дезинсекција једном годишње у пролеће и по потреби дезинфекција по потреби	20.00.	Општина Чајетина
4.	Повећати ниво јавне свести локалног становништва и туриста о заштити животне средине	Очуване јавне зелене површине; Смањен број отпадака на јавним местима; Повећан ниво еколошке свести организовањем предавања, стручних скупова, конференција, трибина и дистрибуцијом едукативног	Општина Чајетина Медији НВО Образовне установе	Трајно	15.000	Општина Чајетина Донатори Туристичка организација

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

		материјала				
5.	Ојачати постојећа и оснивати нова удружења грађана која се баве заштитом животне средине	Повећана заинтересованост грађана за решавање еколошких проблема; Решени одређени проблеми у животној средини; Контролисано спровођење закона о заштити животне средине	Медији НВО Општина Чајетина	Трајно	100.000	Општина Чајетина Министарство заштите животне средине
5.	Формирати еколошке секција у школама које их немају	Јачање еколошке свести међу ученицима	Образовне установе	Јун 2013.године	10.000	Образовне установе

Циљ број 4:

Плански уређењен и заштићен простор до краја 2017. године

Редни број	Активности Кратак опис	Очекивани резултат	Институција за имплементацију	Рок имплементације	Процена буџета	Извор финансирања
1.	Реконструисати деградирани јавне зелене површине	Плански уређене јавне зелене површине	Фонд за грађевинско земљиште, путеве и инвестиције	Крај 2015. године	120.000	КЈП „Златибор“ Општина Чајетина

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

			КЈП „Златибор“ Општина Чајетина			
2.	Обезбедити правилну експлоатацију минералних сировина	Очуване и унапређене амбијенталне природне вредности	Општина Чајетина Фонд за грађевинско земљиште, путеве и инвестиције Министарство за заштиту животне средине Завод за заштиту природе	Крај 2016. године	350.000	Општина Чајетина Донатори Министарство за капиталне инвестиције
3.	Обезбедити планску градњу	Правилно коришћење простора; Очуване и унапређене амбијенталне природне вредности	Општина Чајетина Фонд за грађевинско земљиште, путеве и инвестиције	Крај 2014. године	80.000	Општина Чајетина Министарство за капиталне инвестиције Министарство туризма

Циљ број 5:

Заштићен био- и геодиверзитет и коришћење обновљивих извора енергије до краја 2017. године

Редни број	Активности Кратак опис	Очекивани резултат	Институција за имплементацију	Рок имплементације	Процена буџета	Извор финансирања
------------	---------------------------	--------------------	-------------------------------	--------------------	----------------	-------------------

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

1.	Проценити обновљиве природне ресурсе	Урађен Генерани пројекат са претходном студиом оправданости коришћења обновљивих извора енергије на територији општине Чајетина; Урађен Пројекат реконструкције уличног осветљења туристичког места Златибор – коришћење „лед“ – соларне расвете	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Министарство заштите животне средине Завод за заштиту споменика Друге референтне установе	Крај 2013. године	90.000	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Министарство заштите животне средине Министарство за енергетику Друге референтне установе
2.	Организовати еко школе и еко кампове	Еколошка едукација младих Публикован зборник радова о истраживањима	Туристичка организација Министарства за заштиту животне средине Министарства просвете Невладине организације Удружења грађана	Трајно	2.000.000	Општина Чајетина Фонд за заштиту животне средине Донације
3.	Урадити биодиверзитетне карте	Картирање и израда	Општина Чајетина Завод за заштиту	Крај 2015. године	50.000	Општина Чајетина

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

	општине	биодиверзитетних карата	природе РС			Фонд за заштиту животне средине Министарство заштите животне средине Донације
4.	Урадити геодиверзитетне карте општине	Извршена процена вредности геодиверзитета	Општина Чајетина Завод за заштиту природе РС	Крај 2016. године	50.000	Општина Чајетина Фонд за заштиту животне средине Министарство заштите животне средине Донације
5.	Успоставити сарадњу са регионалним, националним и међународним институцијама	Очуван биодиверзитет и геодиверзитет; Остварени заједнички пројекти	Општина Чајетина Завод за заштиту природе Невладине организације Удружења грађана	Крај 2013. године и трајно	150.000	Општина Чајетина Донатори
Напомена: Детаљан Акциони план за биодиверзитет се може преузети из документа: Локални Акциони план за биодиверзитет општине Чајетина, 2010.						

Циљ број 6:

Побољшан квалитет земљишта за 40 % до краја 2017. године

Редни број	Активности Кратак опис	Очекивани резултати	Институција за имплементацију	Рок имплементације	Процена буџета	Извор финансирања
1.	Обезбедити производњу здравствено-безбедне хране	Промовисање правилне употребе вештачких ђубрива и пестицида, као и производње и употребе органских ђубрива у пољопривредној производњи	Општина Чајетина Министарство пољопривреде Завод за јавно здравље	Крај 2014. године	100.000	Општина Чајетина Министарство пољопривреде Донације
2.	Обезбедити употребу органских дјубрива у пољопривредној производњи	Успостављена производња органског ђубрива и смањена примена вештачког ђубрива	Општина Чајетина Министарство пољопривреде Месне Заједнице Удружења грађана	Крај 2017. године	300.000	Општина Чајетина Министарство пољопривреде Донације
3.	Обезбедити правилну експлоатацију минералних сировина	Извршена рекултивација површина после експлоатације минералних	Општина Чајетина Фонд за грађевинско земљиште, путеве и инвестиције	Крај 2017. године	100.000	Општина Чајетина Донације

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

		сировина	Министарство за капиталне инвестиције Министарство за заштиту животне средине			
--	--	----------	--	--	--	--

**Циљ број 7:
Побољшан квалитет ваздуха до краја 2017. године**

Редни број	Активности Кратак опис	Очекивани резултат	Институција за имплементацију	Рок имплементације	Процена буџета	Извор финасирања
1.	Успоставити мониторинг квалитета ваздуха	Отпочињање рада аутоматске мерне станице за праћење квалитета ваздуха	Завод за јавно здравље Ужице Општина Чајетина	Почетак 2013. године	100.000	Општина Чајетина
2.	Урадити и усвојити Општински план за заштиту ваздуха од загађивања	Успостављена основа система за заштиту вадуха од загађивања у комуналној средини	Општина Чајетина Завод за јавно здравље Ужице	Крај 2014. године	10.000	Општина Чајетина
3.	Плански регулисати саобраћајну мрежу	Смањење загађења ваздуха издувним гасовима из аутомобила	Општина Чајетина Фонд за грађевинско земљиште, путеве и инвестиције	Крај 2016. године	800.000	Општина Чајетина Донатори
4.	Обезбедити употребу	Побољшан	Индустрија	Крај 2017. године	20.000.000	Индустрија

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

	еколошки повољнијих горива (енергија ветра, соларна, геотермална, енергија биомасе)	квалитет ваздуха услед повећане употребе еколошки повољнијих горива у индустрији и домаћинствима	Предузетници Општина Чајетина			Предузетници и Донатори Надлежна министарства
5.	Санирати постојећа сметлишта и дивље депоније	Побољшан квалитет ваздуха услед елиминисања пожара на дивљим сметлиштима и депонијама и смањеног емитовања гасова са депонија распадањем отпада	КЈП Златибор Општина Чајетина Месне заједнице Фонд за заштиту животне средине	Крај 2013. године и континуирано	(видети циљ 2 активност 1)	КЈП Златибор Општина Чајетина Донатори

PRIORITY GOALS OF LEAP ČAJETINA

**Goal number 1 :
Improved quality of the waters in the municipality of Čajetina by 60% until the end of the year 2017**

Ordinal number	Activities Brief description	Expected result	Implementation insitution	Implenemtation due date	Estimated budget	Financing source
1.	To make a zone project of the water supply source	The establishment of the sanitary protection zone around the water supply source	Čajetina Municipality JKP „Vodovod Zlatibor”	The end of 2014.	30.000.	Čajetina Municipality JKP „Vodovod Zlatibor”
2.	To spread water supply system onto the instered populated areas	Provided supply of the quality drinking water in the interested populated areas	JKP „Vodovod Zlatibor”	The end of 2017.	5.000.000.	JKP „Vodovod Zlatibor” Čajetina Municipality Donors
3.	To replace asbestos-cement pipes in a part of water supply system	Improved quality of drinking water; Reduced losses in the water supply system	JKP „Vodovod Zlatibor”	The end of 2015.	950.000.	JKP „Vodovod Zlatibor” Čajetina Municipality Donors
4.	To do the cadastre of water	Listed all water	Čajetina	The end of 2013.	25.000.	Čajetina

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

	pollutants	pollutants in the municipality	Municipality Industry Entrepreneurs JKP „Vodovod Zlatibor”			Municipality Entrepreneurs Association of citizens JKP „Vodovod Zlatibor”
5.	To provide an adequate treatment of underground, healing and mineral waters	Finished Study; Provided treatment of base water	Čajetina Municipality Industry Entrepreneurs	Jul 2016.	800.000.	Čajetina Municipality Industry Entrepreneurs Donors
6.	To make a Plan of maintenance and recovery of the local rural water supply systems	Controlled maintenance of the local rural water supply system; Provided satisfactory quality of drinking water	Čajetina Municipality JKP „Vodovod Zlatibor” Fund for land development, roads and investments	The end of 2015.	70.000.	Čajetina Municipality
7.	To construct the complete sewerage system in the populated areas Čajetina and Zlatibor	Regulated sewerage system of the atmospheric and communal sewerage	JKP „Vodovod Zlatibor” Fund for land development, roads and investments Selected contractor	The end of 2014.	15.000.000.	Čajetina Municipality Donors JKP „Vodovod Zlatibor”
8.	To regulate the cleaning of the wastewater	Finished project for PPOV; Built facility PPOV and functioning of the installment for the cleaning of wastewaters	Čajetina Municipality Fund for land development, roads and investments JKP „Vodovod	Done 2015.	20.000.000.	Čajetina Municipality Donors

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

			Zlatibor"			
9.	To construct proper septic tanks in the settlements without sewerage	Provided the appropriate treatment of the wastewaters from the septic tanks	Households JKP „Vodovod Zlatibor“ Čajetina Municipality Local communities	The end of 2015.	20.000, per septic tank	Households JKP „Vodovod Zlatibor“ Donations
10.	To construct atmospheric and fecal sewerage system in the settlements provided with water supply system	Constructed atmospheric and fecal sewerage system in the settlements provided with water supply system (Sirogojno, Mačkat, Kriva Reka)	JKP „Vodovod Zlatibor“ Čajetina Municipality Local communities	The end of 2017.	3.000.000	Čajetina Municipality JKP „Vodovod Zlatibor,, Donations

Goal number 2:

Regulated waste management in the municipality of Čajetina until the year 2017

Ordinal number	Activities Brief description	Expected result	Implementation institution	Implementation due date	Estimated budget (in euros)	Source of financing
1.	To execute the recovery and reclamation of the waste areas	Registered waste areas in the town and rural areas; Recovered and reclaimed smaller waste areas, as well as	Čajetina Municipality Local communities JKP Vodovod Zlatibor KJP Zlatibor	The end of 2014.	30.000.000.	Čajetina Municipality Donors

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

		waste areas on Ceten. Reduced negative impact of the waste areas on the environment.	Inspection services Local communities Fund for environmental protection, Schools.			
2.	To provide appropriate mechanization and equipment for the treatment of the waste	Special vehicles made for the transportation of the waste; Made cans, regular and selective containers	KJP Zlatibor Čajetina Municipality	The end of 2015.	2.000.000.	Čajetina Municipality Ministry of Environment Donors
3.	To regulate recovery, closure and reclamation of the town's waste area Bregovi	Finished audit of the project of recovery, closure and reclamation of the town's waste area Bregovi, and the recovered waste area	KJP Zlatibor Čajetina Municipality Ministry of environment protection	The end of 2016.	40.000.000.	Čajetina Municipality Ministry of environment protection Donors
4.	To regulate the treatment of the hazardous waste	Provided storage and treatment of electronic waste, accumulators and other hazardous waste	Čajetina Municipality Ministry of health KJP „Zlatibor,,	The end of 2014.	250.000.	Enterprises for the collection and recycling of hazardous waste
5.	To develop a Program for the expansion of the system for the waste collection	Provided waste collecting in the areas which were not included in the waste collecting	Čajetina Municipality KJP Zlatibor Local communities	The end of 2014.	2.000.000	Čajetina Municipality KJP Zlatibor Local communities

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

6.	To regulate the treatment of the animal waste	Creating of the Rule book for the treatment of the animal waste; Forming of the Study and the transfer station for the animal waste	Čajetina Municipality Businessmen	The end of 2015.	40.000..000	Čajetina Municipality, European funds, Ministry of environment protection
7.	Regulated waste transfer onto the regional waste area Duboko in Uzice	Forming of the transfer station; Procurement of the adequate vehicles; Population that is educated for selecting and recycling of the waste	JKP „Vodovod Zlatibor,, i KJP „Zlatibor,, Fund for the environment protection City of Užice Čajetina Municipality	The end of 2013.	50.000.000.	Čajetina Municipality Ministry of environment protection Donors

Goal number 3:

Improved health of the population and developed public awareness by 60% until the end of the year 2017.

Ordinal number	Activities Brief description	Expected result	Implementation institution	Implementation due date	Estimated budget	Source of financing
1.	To provide the monitoring of the presence of pollen in the air	Measures taken for informing in case of the increase of the contretation of pollen in the air	Čajetina Municipalilty	The beginning of 2013.	10.000.	Ministry of healthy Ministry of environment protection

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

						Čajetina Municipality Donations
2.	To provide appropriate treatment of drinking waters on the sources of water supply	Quality drinking water	Institute of public health Užice JKP „Vodovod Zlatibor,,	Permanent	20.000.	JKP „Vodovod Zlatibor,, Čajetina Municipality Donors
3.	To organize regular actions of disinfecting, disinsection and deration	Reduced number of mouselike rodents, ticks and other pests and parasites	Čajetina Municipality Veterinary station Institute of public health	Deratisation two times a year, Disinsection once a year in spring and when necessary, disinfection when necessary	20.000.	Čajetina Municipality
4.	To increase the level of public awareness of the local population and tourists about the environment protection	Preserved public green areas; Reduced number of trash on public places; Increased level of environmental awareness by or organized lectures ,professional meetings, conferences, tribunes, and by distribution of educational material	Čajetina Municipality Media NVO Educational institutions	Permanent	15.000.	Čajetina Municipality Donors Tourist organization
5.	To enhance the existing and constitute new	Increased interest of the citizens in	Media NVO	Permanent	100.000.	Čajetina Municipality

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

	associations of citizens engaging in the protection of the environment	resolving environmental problems; Resolved certain problems in the environment; Controlled enforcement of the law about the environment protection	Čajetina Municipality			Ministry of environment protection
5.	Forming of the environmental sections in schools that do not have them	Strengthening of the environmental awareness among pupils	Educational institutions	Juny 2013.	10.000.	Educational institutions

**Goal number 4 :
Systematically arranged and protected areas by the end of 2017.**

Ordinal number	Activities Brief description	Expected result	Implementation institution	Implementation due date	Estimated budget	Source of financing
1.	To reconstruct degraded public green areas	Systematically arranged public green areas	Fund for land development, roads and investments KJP Zlatibor	The end of 2015.	120.000	KJP Zlatibor, The municipality of Čajetina

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

			Čajetina Municipality			
2.	To provide proper exploitation of mineral resources	Preserved and improved ambient and natural values	Čajetina Municipality Fund for land development, roads and investments Ministry of environment protection Institute for nature conservation	The end of 2016.	350.000	Čajetina Municipality Donors Ministry of capital investments
3.	To secure planned construction	Proper utilization of space; Preserved and improved ambient and natural values	Čajetina Municipality Fund for land development, roads and investments	The end of 2014.	80.000	Čajetina Municipality Ministry of capital investments Ministry of tourism

Goal number 5:

Protected bio- and geodiversity and the use of renewed energy sources by 2017.

Ordinal number	Activities Brief description	Expected result	Implementation institution	Implementation due date	Estimated budget	Source of financing
1.	To estimate renewable natural resources	Finished General project with the previous study of justification of the	Ministry of agriculture, of forestry and water management	The end of 2013.	90.000	Ministry of agriculture, of forestry and water

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

		use of renewable energy resources on the territory of Čajetina Municipality; Finished project of the reconstructing of the street lighting of the tourist resort Zlatibor –by using 'ice' solar lighting	Ministry of environmental protection Institute for protection of monuments Other relevant institutions			management Ministry of environmental protection Ministry of Energy Other relevant institutions
2.	To organize eco schools and eco camps	Environmental education of the young; Published collection of works about researches	Tourist organization Ministries of environment protection Ministries of education Non-governmental organizations Association of citizens	Permanent	2.000.000	Čajetina Municipality Fund for environmental protection Donations
3.	To make biodiversity maps of Municipality	Mapping and the creating of the biodiversity maps	Čajetina Municipality Institute for nature protection RS	The end of 2015.	50.000	Čajetina Municipality Fund for environmental protection Ministry of environmental protection Donations
4.	To make geodiversity	Performed	Čajetina Municipality	The end of 2016.	50.000	Čajetina

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

	maps of Municipality	geodiversity value assessment	Institute for nature protection RS			Municipality Fund for environmental protection Ministry of environmental protection Donations
5.	To establish cooperation with regional, national and international institutions	Preserved biodiversity and geodiversity; Accomplished mutual projects	Čajetina Municipality Institute for nature protection Non-governmental organizations Associations of citizens	The end of 2013. and permanent	150.000	Čajetina Municipality Donations

Note: Detailed biodiversity Action plan can be taken over from the document: Local Action plan for biodiversity Čajetina Municipality, 2010

**Goal number 6:
Improved land quality by 40 % until the year of 2017.**

Ordinal number	Activities Brief description	Expected results	Implementation institution	Implementation due date	Estimated budget	Source of financing
1.	To provide the production of healthy-safe food	Promotion of the proper use of artificial fertilizers and pesticides, as well as the	Čajetina Municipality Ministry of agriculture Institute of public	The end of 2014.	100.000	Čajetina Municipality Ministry of agriculture Donations

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

		production and use of organic fertilizers in agricultural production	health			
2.	To provide the use of organic fertilizers in agricultural production	Established production of the organic fertilizers and reduced use of artificial fertilizers	Čajetina Municipality Ministry of agriculture Local communities Association of citizens	The end of 2017.	300.000	Čajetina Municipality Ministry of agriculture Donations
3.	To provide proper exploitation of mineral resources	Performed reclamation of surfaces after the exploitation of mineral resources	Čajetina Municipality Fund for land development, roads and investments Ministry of capital investments Ministry for protection of environment	The end of 2017.	100.000	Čajetina Municipality Donations

**Goal number 7:
Improved air quality by 2017.**

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

Ordinal number	Activities Brief description	Expected result	Implementation institution	Implementation due date	Estimated budget	Sorce of financing
1.	To establish monitoring of the air quality	Putting into work the automatic measuring station for the monitoring of the air quality	Institute of public health Užice Čajetina Municipality	The beginning of 2013.	100.000	Čajetina Municipality
2.	To do and adopt Municipal plan for the protection of air from pollution	Established basis of the system for the protection of air from pollution in the communal environment	Čajetina Municipality Institute of public health Užice	The end of 2014.	10.000	Čajetina Municipality
3.	To regulate traffic systematically	Reduction of air pollution by emissions from cars	Čajetina Municipality Fund for land development, roads and investments	The end of 2016.	800.000	Čajetina Municipality Donors
4.	To provide the use of eccologically favorable fuels (energy of the wind, solar energy, geothermal energy, biomass energy)	Improved air quality due to increased use of eccologically favorable fuels in industry and households	Industry Entrepreneurs Čajetina Municipality	The end of 2017.	20.000.000	Industry Entrepreneurs Donors Ministries in charge
5.	To repair the existing dumps and waste areas	Improved air quality due to elimination of fire on wild dumps and waste areas and reduced emition of	KJP Zlatibor Čajetina Municipality Local communities Fund for	The end of 2013 and continues	(see goal 2 activity 1)	KJP Zlatibor Čajetina Municipality Donors

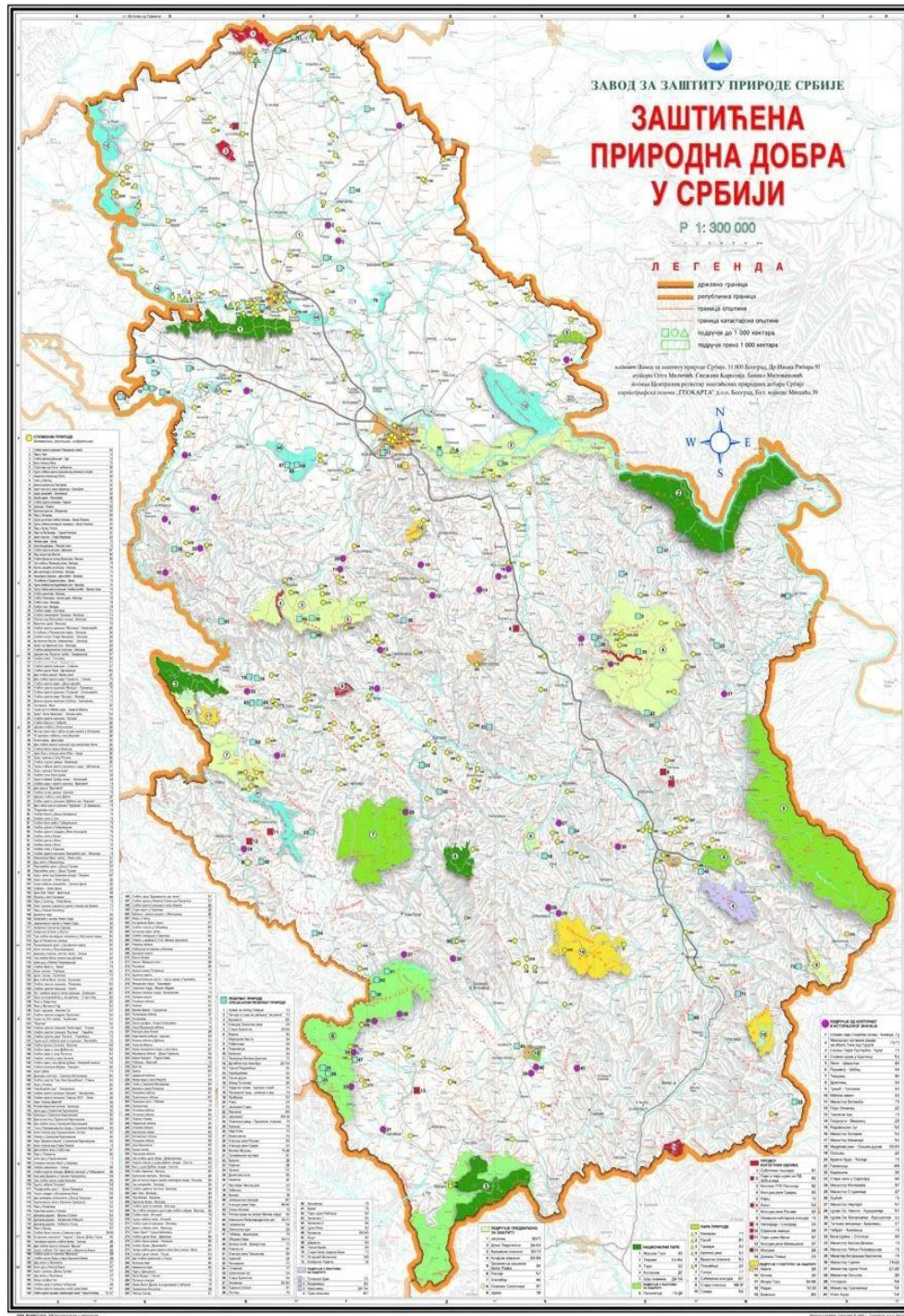
Локални еколошки акциони план општине Чајетина

		gasses from waste areas by decomposition of waste	environmental protection			
--	--	---	--------------------------	--	--	--

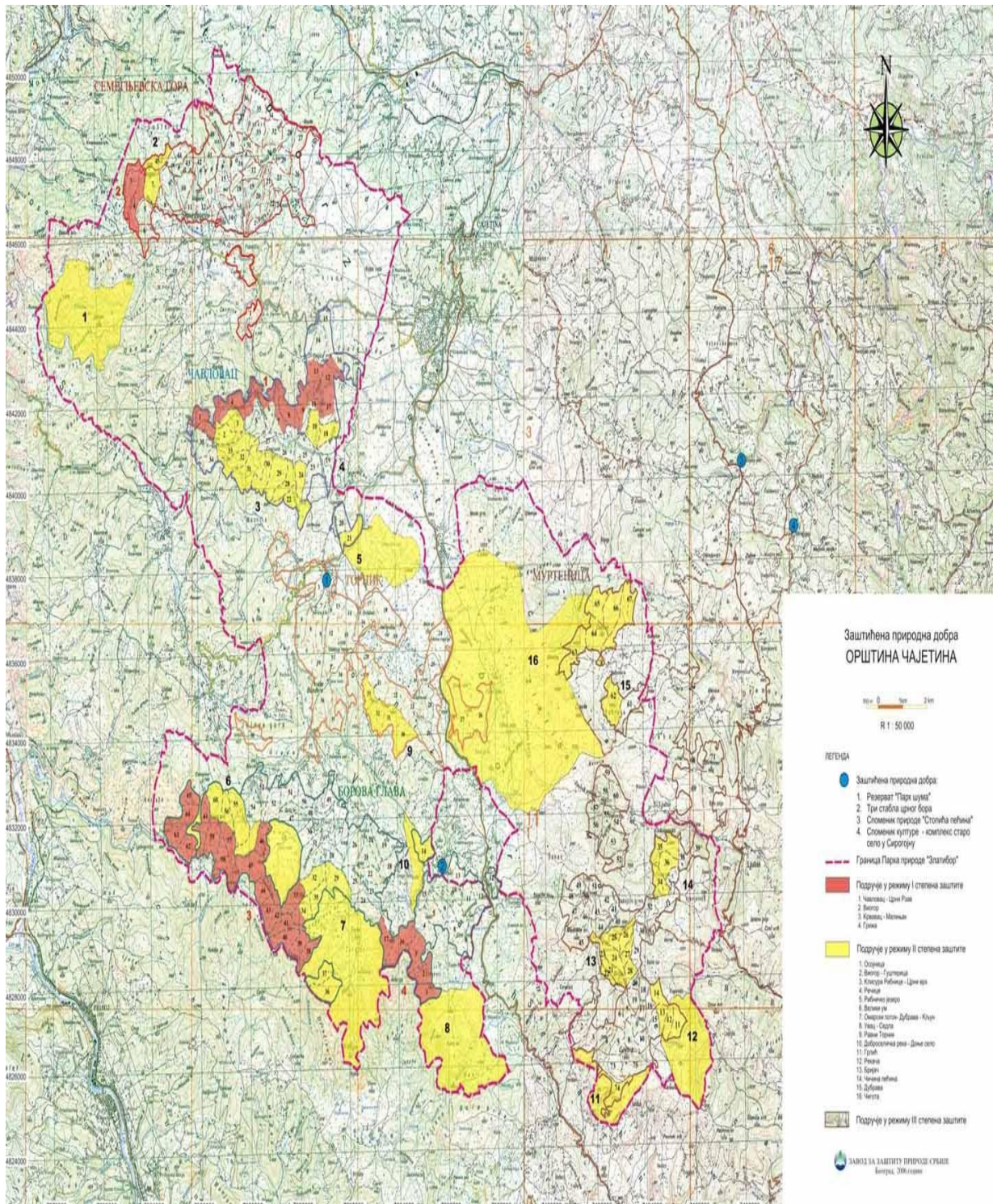
6. ЛИТЕРАТУРА

1. Анализа социо-економског развоја општине Чајетина, МСП, 2007, Београд
2. Водич за примену локалних еколошких акционих програма, РЕЦ ЦЕЕ, 2001, Београд
3. Еколошки профил општине Чајетина, мр Зорица Милосављевић, 2007, Чајетина
4. Локални акциони план за биодиверзитет општине Чајетина, 2010.
5. Национална стратегија управљања отпадом са програмом прилагођавања ЕУ до 2015.године, Влада Републике Србије, август 2003, Београд
6. Национална стратегија одрживог развоја, Влада Републике Србије, Београд, 2008.
7. Природа Србије, аспекти и значај, Завод за заштиту природе Србије, 2004, Београд
8. Природни ресурси Златибора и програм просторно-планског развоја подручја, јун 2001, Ужице
9. Република Србија, републички завод за статистику
10. Републички хидрометеоролошки завод, Београд
11. Стратегија одрживог развоја општине Чајетина, 2010-2020.
12. Мастер план за сектор отпадних вода општине Чајетина, јул 2006

ПРИЛОЗИ

Karta zaštićenih prirodnih dobara (Izvor: Zavod za zaštitu prirode Srbije-Registar zaštićenih dobara)

Карта Златибора-Заштићено природно добро

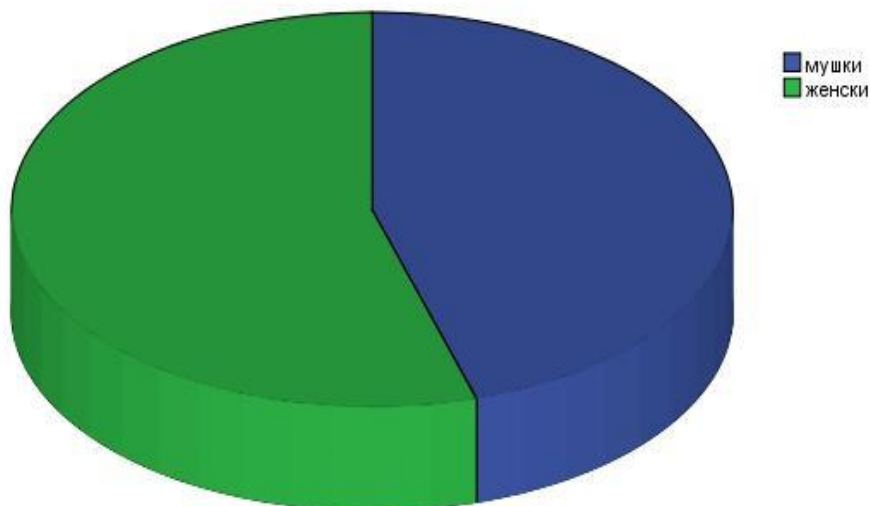
Локални еколошки акциони план општине Чајетина

Назив Месне заједнице	Укупно пописана лица	Укупан број становника	Лица у иностранству	Укупан број домаћинства	Укупан број станова
Чајетина	15 090	14 726	81	5 125	14 127
Алин Поток	191	190	≤ 3	84	169
Бранешци	731	730	≤ 3	196	418
Голово	172	170	-	76	174
Гостиље	249	243	≤ 3	107	242
Доброселица	369	368	-	155	804
Дренова	105	99	-	40	78
Жељине	113	106	≤ 3	43	83
Златибор	3003	2921	18	1030	6352
Јабланица	731	707	4	270	522
Крива Река	1161	1049	≤ 3	333	666
Љубиш	515	513	≤ 3	209	534
Мачкат	916	892	11	262	471
Мушвете	246	245	-	75	129
Раковица	64	56	4	24	100
Рожанство	390	382	≤ 3	134	254
Рудине	144	144	-	73	172
Саиновина	650	647	≤ 3	216	327
Семегњево	185	185	-	101	195
Сирогојно	634	634	-	200	319
Стубло	129	129	-	65	116
Трипкова	302	302	-	123	225
Трнава	202	198	≤ 3	84	143
Чајетина	3400	3342	24	1045	1338
Шљивовица	488	474	7	180	

**УПИТНИК ЗА ИСПИТИВАЊЕ МИШЉЕЊА ЈАВНОСТИ О СТАЊУ
ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У ОПШТИНИ ЧАЈЕТИНА
за потребе израде Локалног еколошког акционог плана**

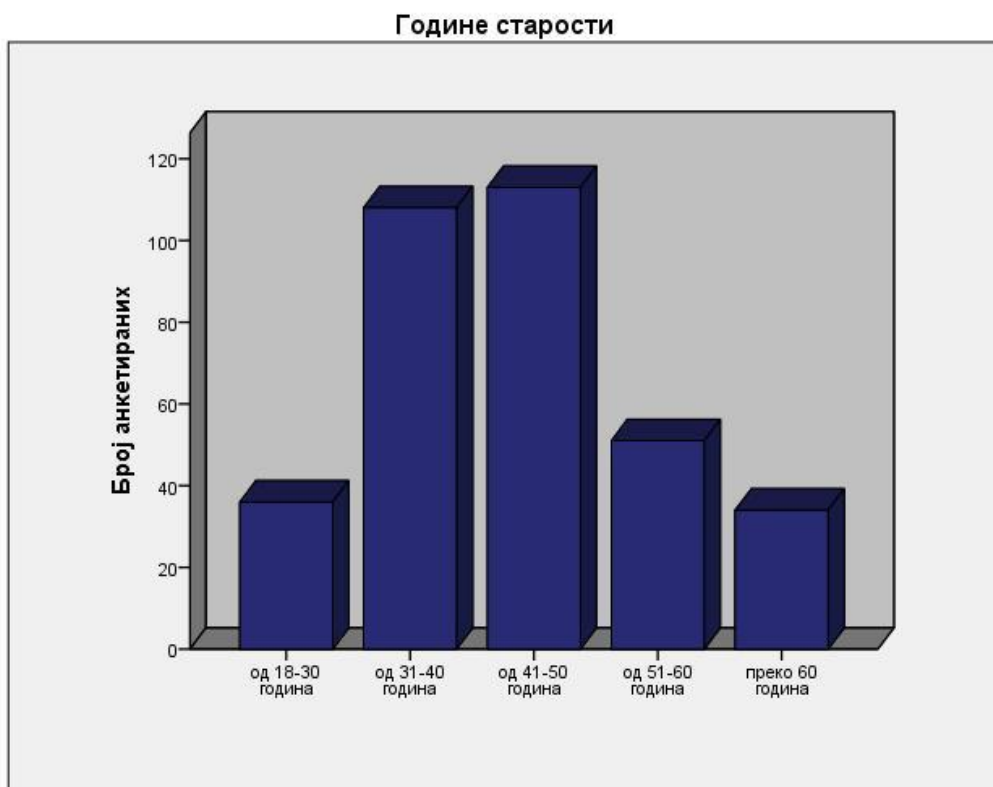
		Број	Процент
ПОЛ	мушки	155	45.3
	женски	187	54.7
СВЕГА		342	100.0

Пол анкетираних

1. ГОДИНЕ СТАРОСТИ

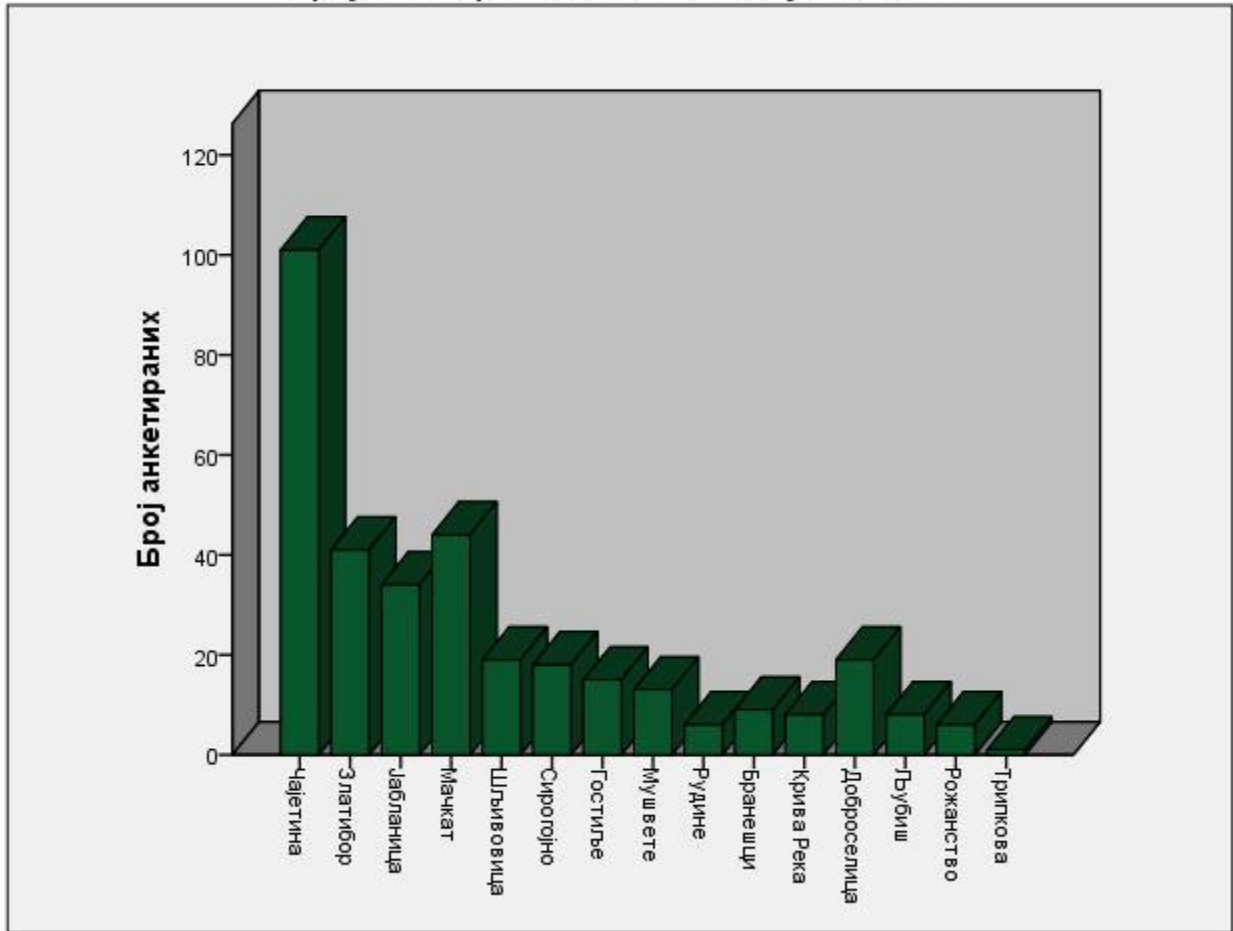
		Број	Процент
Године старости	од 18-30 година	36	10.5
	од 31-40 година	108	31.6
	од 41-50 година	113	33.0
	од 51-60 година	51	14.9
	преко 60 година	34	9.9
	Укупно	342	100.0

2. МЕСНА ЗАЈЕДНИЦА

		Број	Процент
Месна заједница	Чајетина	101	29.5
	Златибор	41	12.0
	Јабланица	34	9.9
	Мачкат	44	12.9
	Шљивовица	19	5.6
	Сирогојно	18	5.3
	Гостиље	15	4.4
	Мушвете	13	3.8
	Рудине	6	1.8
	Бранешци	9	2.6
	Крива Река	8	2.3
	Доброселица	19	5.6
	Љубиш	8	2.3
	Рожанство	6	1.8
	Трипкова	1	0.3
СВЕГА	342	100.0	

Број анкетираних по месним заједницама

1. Да ли сте задовољни стањем животне средине у Вашој Месној заједници (подвуците одговор)?		
	Број	Процент
Јесам	44	12.9
Више јесам него што нисам	71	20.8
Више нисам него што јесам	139	40.6
Нисам	51	14.9
Нисам довољно упознат/а са постојећом ситуацијом	37	10.8
Укупно	342	100.0

Ако потпуно задовољство стањем животне средине у месној заједници испитаника означимо са 4, а потпуно незадовољство са 1 (не узимајући у обзир недовољну упознатост са ситуацијом), просечна процена задовољства износи 2.35, дакле, између процена “Више нисам него што јесам“ и „Више јесам него што нисам“ (ипак ближа првој).

2. Да ли сте задовољни стањем животне средине у Вашој општини?		
	Број	Процент
Јесам	45	13.2
Више јесам него што нисам	80	23.4
Више нисам него што јесам	134	39.2
Нисам	41	12.0
Нисам довољно упознат/а са постојећом ситуацијом	42	12.3
Укупно	342	100.0

Ако потпуно задовољство стањем животне средине у нашој општини означимо са 4, а потпуно незадовољство са 1 (не узимајући у обзир недовољну упознатост са ситуацијом), просечна процена задовољства износи 2.56, дакле, између процена “Више нисам него што јесам“ и „Више јесам него што нисам“ (ипак за нијансу ближа другој)

**3. ШТА У ВАШОЈ МЕСНОЈ ЗАЈЕДНИЦИ НАЈВИШЕ УГРОЖАВА
ЗДРАВЉЕ ЉУДИ**

	Н	Минимум	Махимум	Просечна процена
загађена пијаћа вода	342	1.00	6.00	3.4357
отпадне (комуналне воде)	342	1.00	6.00	4.5760
загађено земљиште	342	1.00	6.00	3.5848
загађен ваздух	342	1.00	6.00	2.6842
отпад	342	1.00	6.00	4.6053
бука	342	1.00	6.00	2.1228

Н – број испитаника

Минимум – минимална процена

Максимум – максимална процена

* Према мишљењу анкетираних, у њиховим месним заједницама, **бука** најмање угрожава животну средину (просечна процена **2.12**), а **отпад (4.60)** и **отпадне (комуналне) воде (4.58)** највише.

**4. КО ПО ВАШЕМ МИШЉЕЊУ НАЈВИШЕ ЗАГАЂУЈЕ ЖИВОТНУ СРЕДИНУ
У ВАШОЈ ОПШТИНИ ?**

	Н	Минимум	Махимум	Просечна процена
Пољопривреда – пестициди	341	1.00	7.00	3.9091
Саобраћај	342	1.00	7.00	3.8655
Неадекватно одложено (збринута) смеће	342	1.00	7.00	5.5409
Неадекватно одвођење отпадних вода	341	1.00	7.00	5.4370
Нередован одвоз смећа	342	1.00	7.00	4.6901
Фабрике	342	1.00	7.00	2.2836
Каменолом	342	1.00	7.00	2.2515

Н – број испитаника

Минимум – минимална процена

Максимум – максимална процена

Према мишљењу анкетираних **каменолом (просечна процена 2.25) и фабрике (2.28)** најмање угрожавају животну средину у нашој општини, а **неадекватно одложено смеће (просечна процена 5.54) и неадекватно одвођење отпадних вода (5.44)** највише.

Код саобраћаја највише смета:

	Број	Процент
бука	92	26.9
емисије у ваздух	23	6.73
отпадна вода са путева	221	64.62
без одговора	6	1.75
свега	342	100.0

Код саобраћаја испитаницима **највише** смета **отпадна вода са путева** (њих 221 или 64.62% се тако изјаснило), а **најмање емисије у ваздух** (свега 6.73%).

5. КОЈЕ СУ НАЈВЕЋЕ ЕКОЛОШКЕ ПРЕТЊЕ РАЗВОЈУ ВАШЕ ОПШТИНЕ (уз одговор оцените од 1 – најмања претња, до 8 – највећа претња)

	Н	Минимум	Махимум	Просечна процена претње
Загађен ваздух	342	1.00	8.00	2.7281
Загађене површинске воде	342	1.00	8.00	3.9825
Загађено земљиште	342	1.00	8.00	3.7749
Бука	342	1.00	8.00	2.1784
Непостојање адекватне инфраструктуре за отпад	341	1.00	8.00	5.6598
Непостојање адекватне канализационе инфраструктуре	342	1.00	8.00	5.5906

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

Недостатак квалитетне воде за пиће	342	1.00	8.00	4.4240
Нешто друго	48	1.00	8.00	5.8750

Н – број испитаника

Минимум – минимална процена

Максимум – максимална процена

* Према мишљењу анкетираних, **НАЈВЕЋУ ЕКОЛОШКУ ПРЕТЊУ** развоју наше општине представљају НЕШТО ДРУГО (што није наведено – просечна процена је **5.87**; мада је свега **48** анкетираних узимало у обзир наведени модалитет, па се може, евентуално, и занемарити), НЕПОСТОЈАЋЕ АДЕКВАТНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ ЗА ОТПАД (просечна процена **5.66**) и НЕПОСТОЈАЋЕ АДЕКВАТНЕ КАНАЛИЗАЦИОНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ (просечна процена **5.59**) А **НАЈМАЊУ ЕКОЛОШКУ ПРЕТЊУ** представљају БУКА (просечна процена **2.18**) и ЗАГАЂЕН ВАЗДУХ (**2.73**).

6. ОЦЕНИТЕ ОЦЕНОМ ОД 1 ДО 5 СЛЕДЕЋЕ ОБЛАСТИ КАО ПРЕДУСЛОВЕ ЗА РАЗВОЈ ВАШЕ ОПШТИНЕ (ПО ЗНАЧАЈУ):

ПРЕДУСЛОВИ	ОЦЕНЕ						
	1 (најлошија)	2	3	4	5 (најбоља)	без процене	СВЕГА
Водоснабдевање	3 (0.9%)	10 (2.9%)	57 (16.7%)	135 (39.5%)	136 (39.8%)	1 (0.3%)	342 (100.0%)
Одвођење отпадних вода	5 (1.5%)	12 (3.5%)	80 (23.4%)	161 (47.1%)	83 (24.3%)	1 (0.3%)	342 (100.0%)
Пречишћавање отпадних вода	13 (3.8%)	9 (2.6%)	52 (15.2%)	122 (35.7%)	146 (42.7%)	–	342 (100.0%)
Прикупљање и третман отпада	7 (2.0%)	10 (2.9%)	30 (8.8%)	97 (28.4%)	198 (57.9%)	–	342 (100.0%)
Чистоћа ваздуха	3 (0.9%)	4 (1.2%)	51 (14.9%)	156 (45.6%)	128 (37.4%)	–	342 (100.0%)
Чистоћа површинских вода	3 (0.9%)	10 (2.9%)	91 (26.6%)	155 (45.3%)	82 (24.0%)	1 (0.3%)	342 (100.0%)

Локални еколошки акциони план општине Чајетина

Разноврсност биљног и животињског света	–	14 (4.1%)	130 (38.0%)	129 (37.7%)	69 (20.2%)	–	342 (100.0%)
Чистоћа путева и јавних површина	3 (0.9%)	13 (3.8%)	53 (15.5%)	176 (51.5%)	97 (28.4%)	–	342 (100.0%)
Организација јавног превоза	8 (2.3%)	7 (2.0%)	32 (9.4%)	171 (50.0%)	124 (36.3%)	–	

7. ПРОСЕЧНА ПРОЦЕНА ПРЕДУСЛОВА

	Н	Минимум	Махимум	Просечна процена предуслова
Водоснабдевање	341	1.00	5.00	4.1466
Одвођење отпадних вода	341	1.00	5.00	3.8944
Пречишћавање отпадних вода	342	1.00	5.00	4.1082
Прикупљање и третман отпада	342	1.00	5.00	4.3713
Чистоћа ваздуха	342	1.00	5.00	4.1754
Чистоћа површинских вода	341	1.00	5.00	3.8886
Разноврсност биљног и животињског света	342	2.00	5.00	3.7398
Чистоћа путева и јавних површина	342	1.00	5.00	4.0263
Организација јавног превоза	342	1.00	5.00	4.1579

Н – број испитаника

Минимум – минимална процена

Максимум – максимална процена

Анкетирани сматрају да је **прикупљање и третман отпада** најбољи предуслов за развој општине (просечна процена 4.37), а **разноврсност биљног и животињског света најслабији** (просечна процена 3,74).

8. КОЈЕ БИ МЕРЕ ТРЕБАЛО ПРЕДУЗЕТИ ДА БИ СЕ ПОБОЉШАЛО СТАЊЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У ВАШОЈ ОПШТИНИ

МЕРЕ	Број испитаника који сматра да би требало предузети меру	Процент (од укупног броја анкетираних)
Увести строге казне за прекршиоце	225	65.8
Из општинског буџета финансирати еколошке пројекте	105	30.7
Покренути и унапредити образовне програме о екологији у школама и Месним заједницама	64	18.7
Побољшати информисаност грађана о еколошким проблемима (медији)	104	30.4
Побољшати рад комуналних инспекција	121	35.4

9. ДА ЛИ СМАТРАТЕ ДА ВАША ОПШТИНА ИМА ПОТЕНЦИЈАЛА ЗА КОРИШЋЕЊЕ ОБНОВЉИВИХ ИЗВОРА ЕНЕРГИЈЕ? (СУНЦЕ, ВЕТАР, ВОДА)

	Број	Процент
да	327	95.6
не	15	4.4
свега	342	100.0

СПИСАК ЧЛАНОВА РАДНЕ ГРУПЕ ЗА ИЗРАДУ ЛЕАП-а ОПШТИНЕ ЧАЈЕТИНА

ЧЛАНОВИ РАДНЕ ГРУПЕ

- Душан Гаврић, општинска управа
- Миломир Туцовић, ЛЕР канцеларија
- Владимир Бојовић, Златиборски Еко Аграр
- Данка Спасенић, општинска управа
- Милица Луковић, општинска управа
- Горан Секулић, општинска управа
- Зора Вермезовић, Дом здравља
- Јелена Шопаловић, ПК „Златибор,, АД
- Бошко Шопаловић, ЈП „Србија шуме,, Ужице
- Миливоје Дуловић, Председник МЗ Мачкат
- Срећко Јовановић, Председник МЗ Трипкова
- Илија Јелисијевић, Учитель, Крива Река
- Нада Милошевић, СБ „Чигота,,
- мр Зорица Милосављевић, УГ Златиборски круг
- Мирјана Ранковић Луковић, новинар ТВ Чајетина
- Милета Радишић, локална управа Чајетина
- Анђелина Лучић, студент просторног планирања
- Мирјана Лопин Дризо, УГ Златиборски круг
- Марија Павловић, ТО „Златибор,,

СТРУЧНИ САРАДНИЦИ НА ПРОЈЕКТУ:

- Јулија Антонијевић, еколошки инспектор, локална управа Чајетина
- Јасминка Шишовић, инжењер заштите животне средине, Дом здравља Чајетина
- Иван Цековић, дипл. еколог, ЕСОlogica Urbo Крагујевац
- Светлана Ђоковић, дипл. еколог, ЕСОlogica Urbo Крагујевац

СПИСАК ТЕХНИЧКИХ ТИМОВА

I ТЕХНИЧКИ ТИМ ЗА УПРАВЉАЊЕ ОТПАДОМ, ТРЕТМАН ОТПАДНИХ И ПИЈАЋИХ ВОДА

1	Душан Гаврић
2	Милица Петрић
3	Марија Вилотијевић
4	Јелена Шопаловић

II ТЕХНИЧКИ ТИМ ПЛАНСКО УРЕЂЕЊЕ ПРОСТОРА

1	Миломир Туцовић
2	Милица Луковић
3	Анђелина Лучић

III ТЕХНИЧКИ ТИМ ЗА ЗАШТИТУ БИО И ГЕО-ДИВЕРЗИТЕТА И ЗЕМЉИШТА

1	Нада Милошевић
2	Милета Радишић
3	Бошко Шопаловић
4	Владимир Бојовић
5	Зорица Милосављевић

IV ТЕХНИЧКИ ТИМ ЗА ВАЗДУХ И ЗДРАВЉЕ СТАНОВНИШТВА

1	Др Зора Вермезовић
2	Горан Секулић
3	Данка Спасенић
4	Нада Милошевић

V ТЕХНИЧКИ ТИМ ЗА ОБРАЗОВАЊЕ, ИНФОРМИСАЊЕ И РАЗВИЈАЊЕ ЈАВНЕ СВЕСТИ

1	Зорица Милосављевић
2	Илија Јелисијевић
3	Мирјана Ранковић Луковић
4	Мирјана Лопин Дризо